

A szerkesztőség címe (Írott Szó Alapítvány)

1092 Budapest, Ferenc krt. 14.

Levelezési cím: **1450 Budapest, Pf. 77.**

Számlázási cím: **1062 Bp., Bajza u. 18.**

Telefon/fax: **413-6672, 413-6673**

Szerkesztőségi mobil: **(70) 388-7034**

Központi e-mail cím és előfizetés:

info@magyarnaplo.hu

Elérhetőségünk a világhálón:

www.magyarnaplo.hu

www.facebook.com/magyarnaplo

Kiadja az Írott Szó Alapítvány

(1092 Bp., Ferenc krt. 14.)

és a Magyar Napló Kiadó Kft.

(1062 Bp., Bajza utca 18.)

Terjeszti a Magyar Lapterjesztő Zrt.

(1097 Bp., Táblás u. 32.)

Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Zrt.

Postacím: 1900 Budapest

Előfizetésben megrendelhető az ország
bármely postáján, a hírlapot kézbesítőknél,

a www.posta.hu WEBSHOP-ban

(<https://eshop.posta.hu/storef/>),

e-mailen a hirlapelofizetes@posta.hu címen,

telefonon a 06-1-767-8262 számon,

levélben a MP Zrt. 1900 Budapest címen.

Külföldre és külföldön előfizethető

a Magyar Posta Zrt.-nél: a www.posta.hu

WEBSHOP-ban

(<https://eshop.posta.hu/storef/>),

1900 Budapest,

06-1-767-8262,

hirlapelofizetes@posta.hu

Belföldi előfizetési díjak:

Egy évre 7500 Ft, fél évre 3900 Ft.

Nyomda: Pannónia Nyomda Kft.

(1139 Bp., Frangepán u. 16.)

A folyóirat megrendelhető

szerkesztőségünkben is:

• személyesen:

1092 Budapest, Ferenc krt. 14. I/5.

• levélben: **1450 Budapest, Pf.: 77.**

• telefonon: **06-1-413-6672**

• e-mailen: **info@magyarnaplo.hu**

1956 emlékezete

Gyakran halljuk, hogy az 1956-os magyar forradalomnak és szabadságharcnak nincs a magyar irodalomban méltó tükre. Méltatlan tükre persze van, mert a Kádár-korszakban biztos befutást jelentett egy író számára, ha az úgynevezett „ellenforradalom”-ról vagy „az ellenforradalmi csöccselék”-ről írt. Akkoriban ez volt a hivatalos neve a forradalomnak, a hősöknek és az áldozatoknak. Mára, hála Istennek, ezek a művek kikoptak az iskoláskönyvekből, a múlt „szoborparkjába” került irodalmunknak ez a szegényvonulata. (Habár a közönyvtárainkban máig ott található.)

Annál kevésbé található meg a forradalom hiteles irodalmát jelentő kötetek. Még legnagyobb íróink életműve is 1990 előtti kiadásokban szerepel többnyire, és ezekből természetesen máig hiányoznak az 1956 októberében, vagy a megtorlás idején keletkezett, a forradalom valóságát megőrző írásaik. Pedig emlékezetes, nagyszerű versek és elbeszélések születtek ezekben a drámai hetekben, hónapokban is Füst Milán, Déry Tibor, Sinka István, Szabó Lőrinc, Fekete István, Ignác Rózsa, Vas István, Örkény István, Weöres Sándor és mások tollából.

Hasonló remekművek őrzik a magyar október emlékezetét a negyvenes évek végén vagy a forradalmat követően emigrált írók, költők műveiben is, amelyek többnyire ma is hiányoznak nemcsak a könyvtári polcokról, de a könyvesboltokból és irodalmi köztudatunkból is. Kivételek szerencsére itt is vannak, így például Márai Sándor, Wass Albert, Határ Győző vagy Ferdinandy György egyes művei, de nagyon sok kiváló alkotó munkái máig sem érkeztek haza, csak elvétve találunk például bármi olvasnivalót Makkai Ádám-tól vagy Bakucz Józseftől, Horváth Elemértől, Sulyok Vincétől, Domahidy Andrásról és Miklóstól, és folytathatnánk a sort.

Ugyancsak hiányoznak irodalmi köztudatunkból azok a művek is, amelyek mégiscsak az íróasztalfiókokról kerültek elő. Ezek közül egyedül talán Hamvas Béla életműve vált ismertté, pedig 1989-től egymás után jelentek meg olyan, a forradalom igaz emlékezetét őrző művek, mint Szakonyi Károly *Bolond madár* című regénye vagy Oláh János elbeszélései. Igaz, szakmai visszhangra máig nemigen számíthattak, számíthatnak. Persze, ha ugyanazoktól a szakemberektől várjuk számukra az elismerést, akik annak idején a cenzúrát gyakorolták, vagy azt igazoltnak vélték, nem csoda, ha nem jutunk előbbre.

A forradalom 50. évfordulóján tapasztalt botrányos – máig teljes egészükben felderítetlen – események mintegy ráébresztették a magyar értelmiség és a politikai élet néhány meghatározó szereplőjét, hogy ha mindez megtörténhetett, akkor a magyar társadalom nincs még túl a forradalom leverésének és a megtorlásoknak a következményein. Ezért hirdették meg a 60. évfordulóra az 1956-os forradalom és szabadságharc Emlékévet, amelynek pályázatai a legkisebb közösségektől a legnagyobbakig, az egész társadalom emlékeztetének felébresztését tűzték ki célul.

És valóban, számos hiteles visszaemlékezés, film, dokumentumkötet jelent meg az elmúlt hónapokban, kiállítások, számítógépes alkalmazások adnak módot a helyi történések megőrzésére, megismerésére, a hosszú időn át elfojtott emlékek kibeszélésére. Sor került és kerül a hősök és mártírok megnevezésére, szerepük elismerésére, jelentőségük tudatosítására azon nemzedékek számára is, akik eddig nem ismerhették meg a múlt század magyar történelmének igazi arcát. A huszonnegyedik órában történt mindez, de megtörtént és megtörténik, és reményt ad arra, hogy végre a köztudatba, az oktatásba, de a mai magyar társadalom mélyrétegeibe is eljut az '56-os forradalom és a rákövetkező kegyetlen megtorlások hiteles, valóságos története.

Mezey Katalin

Szerkesztőbizottság: *Jókai Anna* (elnök),
Báger Gusztáv, *Horváth Antal*,
Kalász Márton, *Kő Pál*, *Nemes Attila*,
Salamon Konrád, *Szakály Sándor*, *Vasy Géza*

Újraalapító főszerkesztő: **Oláh János**

Főszerkesztő: **Jánosi Zoltán**

E-mail: janosizoltan@magyarnaplo.hu

Főszerkesztő-helyettes: **Bíró Gergely** (próza)

E-mail: proza@magyarnaplo.hu

Mobil: (70) 388-7031

Munkatársak:

Berta Zsolt

(Magyar Napló Könyvesbolt,
Budapest, VIII. ker. József krt. 70.,
Józsefvárosi Galéria)

Mobil: (70) 421-9580

magyarnaplokb@gmail.com

Bornemissza Ádám (tördelőszerkesztő)

Cech Vilmosné (gazdasági ügyintéző)

Mórocz Gábor (Könyvszemle, tanulmány)

E-mail: moroczgabor@magyarnaplo.hu

Nemes Attila (Nyitott Műhely, marketing)

E-mail: nemesattila@magyarnaplo.hu

Mobil: (70) 421-7962

Parragi Zoltán (ügyintéző)

E-mail: parragizoltan@magyarnaplo.hu

Réger Ádám (szerkesztő)

E-mail: regeradam@magyarnaplo.hu

Mobil: (70) 388-7032

Szentmártoni Anikó

(szerkesztőségi titkár, terjesztés, előfizetés)

E-mail: szentmartonia@magyarnaplo.hu

Mobil: (70) 388-7030

Szentmártoni János

(ügyvezető)

E-mail: titkarsag@iroszovetseg.hu

Zsiga Kristóf (ügyvezető, könyvkiadás)

E-mail: zsigakristof@magyarnaplo.hu

Mobil: (70) 388-7033

Zsille Gábor (vers)

E-mail: vers@magyarnaplo.hu

Borító: **Oláh Mátyás László**

*

A címlapon: **Berta Zsolt**

(A fotót Hunka Róbert készítette)

Meg nem rendelt kéziratot nem őrzünk meg és nem küldünk vissza. Minden felbélyegzett, válaszborítékkal ellátott levélre válaszolunk. Mutatópéldány kérhető a szerkesztőségben.

Mezey Katalin: *1956 emlékezete* 1

SZEMHATÁR

Kiss Benedek: <i>Kik is valánk?</i>	3
Pósa Zoltán: <i>Minden szavamban ketten létezőnk</i>	4
Filip Tamás: <i>Láz és nyugalom; Ráeszmélés; felfeslik elolvad</i>	14
<i>Három laudáció</i>	
Ágh István: <i>Fekete Vince: Vak visszhang</i>	15
Ferdinandy György: <i>Száraz Miklós György: Apám darabokban</i>	16
Filip Tamás: <i>Szentmártoni János: Szomjúság</i>	17
Varga Klára: <i>Egyszerre vagyunk kint és bent</i>	
<i>Beszélgetés Fekete Vincével</i>	19
Kürti László: <i>„Jobban fájnak a fájdalmak, melenetőbbek az örömök”</i>	
<i>Beszélgetés Oláh András költővel</i>	21
Oláh András: <i>kevesek maradtunk; hiába</i>	23
Szebényi Ildikó: <i>Homlokomra; Mikor a tank tüzelni kezd</i>	24
Péntek Imre: <i>A megsérült boldogság örökösei</i>	
<i>Az Oláh család kiállítása a Józsefvárosi Galériában</i>	25
Hóvári János: <i>Szolnoki képek és szobrok</i>	27
Ferdinandy György: <i>Lábjegyzetek XIX.</i>	29
Tari István: <i>Csokikás cókókkal</i>	34
Iancu Laura: <i>Halálmadár a diófán</i>	38
Urbán Péter: <i>Hideg Máté és a halál</i>	39
Tóbiás Krisztián: <i>Non omnis moriar</i>	43
Berta Zsolt: <i>Kiút</i>	45

NYITOTT MŰHELY

Luzsicza István: *Kötelező szórakoztatás, ösztönösen továbbadott tanulságokkal. Beszélgetés Berta Zsolt íróval* 53

KÖNYVSZEMLE

Filip Tamás: <i>Négy északi költőnő</i>	
<i>Doris Kareva: Tavaszban élek; Eva Ström: Az újságkihordó elaludt; Sirkka Turkka: És a világ fél lábon állt, akár egy kócsag; Tua Forsström: Miután egy éjszakát lovak közt töltöttem</i>	64
Udvardy Zoltán: <i>Egy nyitott oldalon mennyi minden</i>	
<i>Ferdinandy György: Fekete karácsony</i>	66
Tarján Tamás: <i>Áttűnni egy fénycsokorba</i>	
<i>Szentmártoni János: Szomjúság</i>	67
Diószegi Szabó Pál: <i>Mintha az Idő is tükörbe nézne...</i>	
<i>Szentmártoni János: Szomjúság</i>	69
Varga Viktor: <i>Emberségünk átmérője</i>	
<i>Berta Zsolt: Recept – zónaregények</i>	71

SZERZŐINK 72

Lapszámunkat a Szolnoki Művésztelep alkotói munkáinak reprodukcióival illusztráltuk.

KISS BENEDEK

Kik is valánk?

*Micsoda emberek micsoda hite!
A sorból nem hiányzik senki se.*

*Micsoda erő, gigantikus falak!
Micsoda velő! Micsoda öntudat!*

*Micsoda párbaj mennyel és pokollal!
Micsoda szántás ekével, tollal!*

*Micsoda rontás Bizánc kapuján!
Honnan fordult meg török és Batu kán!*

*Micsoda pompa, micsoda nemesség!
Micsoda romok – s mennyi idegenség!*

*Mennyi halál, mennyi megszentelt élet!
Vértek, orosz pikák, szép októberi ének!*

*Gyönyörű Széchenyik, Rákóczik, Balassák!
Gyötrető mélységek, mászató magasság!*

*Megmaradni élve, Isten csodájaként,
kiállni a térre, megvédeni a tért,*

*megvédeni földet, izamos határokat,
óvni a nemzetet, megrabolt magtárakat!*

*Rakni csak, rakni mindújra Déva várát!
Csiholni dalt, tüzet, hallják mindenek s lássák!*

*Riadni apácák sikoltozására Kalocsán
a szabad dülás: a felszabadulás után!*

*Eltökélt hittel meredni a keresztre,
melyre pribékek mázolják: Nagy Imre!*

*Te boldog Isten! Hányszor kellett dicsőnek lenni!
És ha mi nem leszünk, nem lesz itt semmi!*

*Ellenére a nagyvilág proli poklának:
nemesíts bennünket, perdöntő század!*

PÖSA ZOLTÁN

Minden szavamban ketten létezőnk

– Milyen igazat szolt az édesapám a falak nélküli börtön méltóságának fogyatkozásáról! Nevelőapám úgy tíz napig ünnepélyesen várta a pribékek érkezését, anyám még büszke is volt rá. Aztán (a várakozás és a bizonytalanság nagy rima, nagy kerítő) a büszkeség elszállt, a csengőfrász megmaradt. A hatalom tudta, hogyan puhíthatja meg azokat, akik nem férnek el a börtönökben, meg akiken keresztül a „nemzetköz” előtt is bizonyítani lehet, hogy itt, kérem, nincs ám diktatúra. A leghatásosabb eszköz a következetlenség. Letartóztattak szép számmal olyan embereket is, akiknek jóval kevesebb köze volt 1956-hoz, mint apámnak. Így hát joggal őrlődött-bucálódott, a megtorlást szinte már áhítva.

1957. január legvégén kapott egy hivatalos idézést az egyetemtól, berendelték a dékániára. „Na, most végre eldől a sorsom – hajtogatta. – Legalább közlik végre, mire számíthatok. Nincs rosszabb, mint a bizonytalanság.” Esküszöm, megkönnyebbülten távozott, gyalog baktatott az egyetemre, a villamosok még alig jártak. Szorongva tért vissza: „Csak egy szótárt keresett rajta az a szemét Sulán, a sztalinista nyelvész... S közölte: Boharevszky elvtárs, február elején kezdődik a tanév. Úgy tűnik, egyelőre dolgozhat. Majd meglátjuk...” „Akkor neked már megbocsájtottak” – örvendezett anyám. Apám rosszkedvűen csóválta a fejét: „Egyáltalán nem biztos. Ezt szándékosan csinálják velünk. Semmi biztosíték nincs arra, hogy nem kapok újabb behívókat, felszólításokat. Azt remélik, az ellentétes érzelme hullámok megtörnek bennünket, s a végén mindenre hajlandóak leszünk.” „Minek is tovább ellenállni!” – legyintett borzasztó csüggedten anyám. „Nem addig van az – mondta apám. – A munkát hajlandó leszek újratekdeni, de a pártjukba nem lépek be, akármi is lesz.” „Oda én sem” – mondta az anyám. Ám ezzel a nappal elmúlt az ellenállás szent pátosza. Rosszkedvű fásultság ült ránk. Még aznap mindenki visszaköltözött a sötét hallból az eredeti helyére. Ekkor köszön-

tott be a családukba a „rettegés az egzisztenciáért” periódus, amely mind a mai napig tart.

De hadd térjek át egy pillanatra szegedi édesapám sorsára. Ő még nagyobb bűnös volt a debreceni szüleimnél, csak a szerencséje is nagyobb volt, ha szerencsének nevezhetjük a diktatórikus hatalommal kialakult esélyt az életre, ami aztán egy életen át nyomasztja az embert. Már azért is lelkifurdalást érzett, amiért saját bevallása szerint maga is elhitte, hogy semmit sem tett, vagy legalábbis jelentéktelen, bagatell ügyek részese volt csupán. Bedécs Lajos a hosszú ideig dicsőített eszmei baloldaliságból is kiábrándulva vált a szegedi egyetem forradalmi főmuftijává, a bebörtönzött Baróti Dezső jobbkezevé. Mellette vonult azon a tüntetésen, amelyről a szegediek állítják, hogy valamivel előbb kezdtek, mint mi (én aztán tényleg véletlenül voltam ott nyolcéves fejvel), de tény, hogy a debreceni felkelés valóban fél órával korábban kezdődött. Teljesen lényegtelen, az biztos, hogy édesapám (ahogy az anyám, a nevelőapám, és mi ketten az öcskössel is) azok között volt(unk), akik elkezdtek a forradalmat. Sőt, az édesapám volt az, aki nem engedte Barótit elszökni a hősi piederstárlól. Dezső bácsinak először nem akaró-dzott vezetni az egyetemiek menetét, apám és egy hallgató fogták közre. Apám vitte először a lyukas zászlót, aztán a hallgatója felváltotta. Baróti után beszédet mondott ő is az erkélyről. A forradalom utolsó napjáig a csúf szegedi egyetem épületében lakott, ki sem mozdult onnan, csak tüntetés céljából... Ott is maradt az oroszok bevonulása után, a pufajkás karhatalmisták, a kádárkutyák terrorjának évadján is, hogy úgymond, ne otthonról vigyék el, ne keveredjen bele a család. Elismerem, ez olyan Bedécs Csabára haza-zó naivitás atyám részéről. Nem valószínű, hogy ezzel megvédhette volna a familiát a zaklatástól. Az viszont menlevelet adott mindnyájuknak, hogy az atyám új apósát kiválasztotta a kádári hatalom helyi apparátusa az egyik '56-os vérbíróság elnöki posztjára. Csiki Áron bácsi nagyszájú, ha nem is nyilas, de nyíltan németbarát, tartalékosból aktivált főhadnagy, civilben büntetőjogász volt, aki 1945-ben villámgyorsan belépett a kommunista pártba, s az ötvenes éveket tyúkpörök, szabálysértési ügyek előadójaként „bekel-tele ki” a háttérben. Így a kádári fogalmak szerint „tisztakezü emberként”, valójában vérkonformistaként szükségképpen került már '56 novemberének legvégén e magas és szégyenteljes posztra. Még a ki-nevezése napjának estéjén megkereste apámat a tan-

Az írás a tavaly decemberben közölt elbeszélés második, befejező része

széken, és felszólította: térjen meg nyugodtan a fészekbe. „Elvállaltam ezt a bábszerepet, na, nem azért, hogy téged mentselek, hanem a lányomért és a lányodért” – dörögte Áron bátyánk, aki aztán szabályosan hazalopta és a családjuk előtt megsemmisítette a teljes dossziét.

Nos, hát így válhatott dr. Bedécs Lajos, Shakespeare korának és Babits Mihály lírájának elkötelezett kutatója, felvidéki hétszilvafás nemesi sarjadék saját, választott új családjának lekötelezett foglyává. Kutycsücsök hiteles másolata, amely szerint a nemességét részben a Zemplén megyei Pósfalván, részben a gömöri Nemesradnóton élő családjuk 1666. október 16-án *a török elleni vitézségért* kapta Lipót császártól, ott függ a Kazinczy utcai, gigászi nagy lakás könyvtári részlegének falán. Kék pajzsban fekete medve, felemelt jobbában három búzakalászt tart, a sisakdíszre növekvő, nyakán átlótt szarvas, színe: kék-arany-veres-ezüst. A lakásból az ő édesanyjának, Bedécs nagymamának el kellett költöznie. Nagyanyám 1958 óta albérletben élt a nővérel Debrecenben, míg tavaly be nem fogadta őket a berekfürdői református szeretetotthon. Eközben apámnak anyósán és apósán kívül új feleségének nagynénikéjét, a hárpiamodorú tántit is el kellett viselnie.

A kisebbség bajokat, valljuk be, egyik apám és az anyám sem úszta meg. Bedécs Lajosnak 1957-ben át kellett csúsznia a József Attila Tudományegyetemről a szegedi tanárképző főiskolára, s addig kellett ott gubbasztania, amíg az ottani, Pestről delegált szellemi pufajkás, Király István tanár úr, a neves Ady-kutató vérszomja kielégülésével vissza nem tért a magyar megalopoliszba. Azóta édesapámat ugyan nem piszkálják, ám mondva csinált okokkal többször is visszadobta a Tudományos Minősítő Bizottság a *Valóban elefántcsonttoronyba zárkózott-e Babits?* című kandidátusi disszertációját. Az utolsó elutasítás után jóakarói a fülébe súgták: ha nem akar újra és újra megalázó helyzetekbe kerülni, hagyja ezt a témát, ami most kiváltképpen nem aktuális. Nála egyébként sem fogja senki hiányolni a tudományos munkát; ha nem ugrál többet, meghúzódhat a világirodalmi tanszéken címzetes docensként a nyugdíjazásig. Azóta egyre depressziósabban vegetál, csak a diákjai között, az előadásain villanyozódik föl. Történt mindez ugyanabban az esztendőben, amikor anyám és nevelőapám Debrecenben már-már föllélegeztek. Apám dolgait nyíltan senki sem piszkálta, de az ő kandidátusi disszertációjának elfogadását is

mind a mai napig késleltetik, pedig immár hét esztendeje, 1960 januárjában elkészült. Amikor éppen néhány hete reklamált a fölfelé buktatott sztalinista professzor utódjánál, az új tanszékvezető annyit felelt: „Látod, Lajoskám, kár volt az ellenforradalomban annyit hepciáskodnod. No persze, ki tudja, hányadszor, de elismétlem: ha mégis belépsz a pártba, talán egészen másként kezelnek majd a pestiek is. Én magam ajánllak, ha kötélnek állsz. Én persze ilyet nem mondtam ám, ha bárki is rákérdezne, letagadom, úgyhogy annyit tegyél meg legalább a saját érdekében, hogy erről a beszélgetésről hallgatsz.”

Anyám is megkapta a magáét, pedig először úgy tűnt, kifogott Herskovics professzor személyében egy nagystílusú kádárista tudós-funkcit. Még 1964-ben is több ízben kapott prémiumot, míg aztán egy kései estén Herskovics be nem hívta fényűzőn berendezett irodájába, s arról kezdett povedálni, hogy nagyon meg van elégedve anyám szorgalmával, a hozzáállásával. Semmi akadályja nincs annak, hogy akár a doktori disszertációját is megírja, bár ugye voltak azok a bizonyos dolgok, amiket most már, az amnesztia után akár el is lehetne felejteni. „Mi lenne, ha kölcsönösen segítenék egymásnak?” – mosolyodott el a nyájas, nagydarab, seggig érő homlokú, felvilágosult bolsevik tudós. „Én, ha kell, akár segítek magának megírni a doktori dolgozatát is, bár nem hinném, hogy rászorulna. Ennél sokkal fontosabb, hogy ha én beleteszem a kezem a folyamatokba, az elfogadással nem lesz semmi baj. Sőt, a férjének is tudok segíteni. Mi a fenének kell ragaszkodnia az orosz intézetnek ahhoz a fránya vörös könyvhöz?” – újra elnevette magát, aztán elkomolyodott. „Ám arra kérem cserébe önt, hogy úgy mondjam, avasson be kicsit az intézet hétköznapijaiba. Mesélgessen arról is persze, ki hogyan reagál az intézkedéseimre, hogyan viszonyul hozzám. Legyen az első számú bizalmasom. Egy efféle barátira minden főnöknek szüksége van a népi demokráciában is. Én pedig ígérem, senkire nézve nem lesznek semmi következményei az öntől kapott esetleges negatív információknak. A munkámat viszont ezzel nagyon is megkönnyíti...” Anyám elvörösödött, egy pillanatra megsédült, aztán nyomban tudta, mit kell válaszolnia: „Megtisztelő a professzor úr bizalma, de úgy érzem, én erre a feladatra alkalmatlan vagyok, ugye nem haragszik?” „Semmi baj” – vágta el anyám mentegetőzésének hajszálvékony fonálát rideg udvariassággal Herskovics, ám ettől kezdve mindenbe belekötött. Anyám szerinte

túl közvetlen hangnemet enged meg magának a diákokkal, meg aztán régen meg kellett volna írnia már a doktori disszertációját. Egy kerek év alatt sikerült kipiszkálnia őt a tanszékről... A kis '56-os R. András, a rektor mentette meg. Ugye, minden nem idegen nyelv szakos hallgatónak kötelező négy féléven át orosz, négy féléven át pedig német, francia vagy angol nyelvi, úgynevezett lektori órákon részt vennie, majd záróvizsgát tennie, ami ha jelesre vagy négyesre sikerül, egyenrangú a középfokú TIT-nyelv vizsgával, a közepes és az elégséges pedig az alapképzéssel. Nos, anyám annak a nyelvi lektorátusi csoportnak lett a vezetője, amely ezt a procedúrát lefolytatja. Kényelmes állás, de az úgynevezett lektorátus nyelvtanárai tudományos értelemben karanténba vannak csukva, afféle káderpihentetőbe, elzárva a tudományos fejlődés és a továbblépés minden lehetőségétől. Ám azt kiváltképpen becsülöm a szüleimben, hogy anyám, apám és a nevelőapám is kifogástalanul látják el a munkájukat, mint aszerző tanárnak, élő legendának számítanak. Tudják, hogy a diákok nem ihatják meg a levét annak, hogy őket félreállította a hatalom. Vallják Kosztolányi *Tanár az én apám!* című versével: „Az én édesapám az emberek apja / s én az emberek testvére vagyok.”

Nos, ezek után ne csodálkozz, hogy amint megkaptam a maximális pontszámmal abszolvált vizsgáim után a hivatalos értesítést arról, hogy felvételt nyertem orosz–német szakra, nyomban kiborultam. Az, amit az elnyomók nyelvéről és kultúrájáról elmondtam a megismerkedésünk alkalmából annak a dinka Dórának, kamu. Annyira én sem vagyok hülye, hogy ne tudnám: Tolsztoj, Dosztojevszkij, Csehov nyelvét megtanulni megtiszteltetés lenne. Ám attól teljesen kiborultam, amikor rájöttem, hogy négy éven át két nyelv szakosként szótározhatok reggel, szavakat biflázhatok délben, szövegeket fordíthatok este. Az irodalom szinte teljesen kimarad az életemből öt éven át. Úristen, öt év iszonyatosan nagy idő. Németül anyanyelvi szinten tudok, az nem okoz gondot, az orosz tudásom viszont átlagos. Így hát beadtam egy kérvényt, azt hangsúlyozva, hogy nem élhetek a magyar irodalom nélkül, megjelent már jó pár szorongásos és szerelmes versem is nyomtatásban. Anyámékat kész helyzet elé állítottam: vagy szereznek nekem egy diliflepnit is kérvényem nyomtatékosításához, vagy végleg otthagynom az egyetememet. No, ezt a papírt egy egyetemi oktatónak megszerezni nem gond, apám egyik tanítványa az egyetemi kli-

nika elmeosztályát vezető főorvos leánya volt, és az apuka írt egy gyönyörű igazolást arról, hogy hiszteroid infantilis pszichopata vagyok, suicid hajlamú költőpalánta, az irodalom szerelmese, aki beleőrül abba, ha elzárják a magyar kultúrától. Az öngyilkosság veszélye is fennáll nálam. Így kezddhettem el a tanulmányaimat magyar–német szakon. Ám a verseim közlése azóta gellert kapott. Hiába írt hozzájuk ajánlást Obersovszky után a második felfedezőm, Debrecen élő legendája, a Nyugat harmadik nemzedékének prominense, Kiss Tamás bácsi, minden kéziratot visszajuttat. A versrovat vezetője egy ízben behívott az Alföld szerkesztőségébe, és elmondta: szépek, kiforrottak a verseim. Ám a filozófikus opusaim túlságosan keresztények, hemzsegnek a bibliai utalásoktól. A hazafias költeményeim irredenták, tele trianoni utalásokkal. A versprózám pedig túl sokat foglalkozom 1956-tal. Hozzak olyan szorongásos vagy szerelmes verseket, amelyek korábban megjelentek tőlem Debrecenben és máshol, azokkal nincs semmi baj...

– Hát akkor mi a fene bajod van? S. szerkesztő bácsi elmondta, mit kell tenned.

– Nem érted, drága? Miféle világ az, amely ugyan már nem a személyi kultuszra épül, csak éppen az a három téma tabu, ami a hiteles magyarországi gondolkodó számára a legfontosabb: Isten, Nagymagyarország és a forradalom? Ha ezekről hallgatni kell, akkor mindek ez az egész? Akár öngyilkos is lehet, aki komolyan veszi a százkulacsos vezér, a nyájasan kacsingató gyilkos képmutató frázisait, aki szemrebbenés nélkül kijelenti, hogy „aki nincs ellenünk, az velünk van”, miközben gyerekeket is kivégeztetett.

– Erre nincs semmi bizonyíték – vág közbe sápadtan Judit. – Nem kell mindent Amerika Hangjának sem elhinni.

– A Szabad Európának, kisfiam – vág vissza Csaba. – Ott mondták be, hogy 1963-ig legalább négyszáz embert megöltek, köztük olyanokat is, akik a forradalom alatt még kiskorúak voltak. Egy bizonyos Mansfeld Péter nevű Széna téri srácot úgy végezték ki, hogy megvárták, amíg betölti a tizennyolcadik életévét, pedig az „elkövetéskor” még kiskorú volt, és soha nem harcolt fegyverrel. Ez a jogsértés csimborasszója. Ezek a dolgok igenis belenyúlnak a jelenbe, el is magyarázom, hogyan. Ne félj, nem kell meghallgatnod az elméletemet a jelenlegi alkotmányos diktatúráról, amely lényegében a Rákosi-fasizmus meghosszabbítása.

– Dehogynem – neveti el magát Judit. – Hiszen már el is mondtad, s nem is tudom, hányadszorra. Értem én ám a gyönyörű példázatot. Az én szüleim a tieddel ellentétben megalkuvó senkiházik, megtagdák a forradalmat. Akár tetszik ez neked, akár nem, hálás vagyok nekik, mert értünk, a gyerekeikért tették, amit tettek. Tudod mit, szerintem a te szüleid is jobban tették volna, ha belépnek a pártba. Mit számít az a vörös könyv, ha neki köszönhetően a szeretteik nyugodtan, neurózis nélkül élhetnek, és nem váltunk olyan pszichopátává, mint te. Ti igenis a hazaszeretet és a hűség ürügyén ástok *árkot* a magyar emberek közé.

– Én pedig igenis azért vagyok büszke anyámra, édesapámra és a nevelőapámra is, mert nem tagadták meg önmagukat, s nem váltak nemzetárulóvá. Egy értelmiséginek tudnia kell, hogy 1956 után hiteles embernek nem lehet köze a kommunista hatalomhoz. Azok után, hogy a kommunisták az orrunk előtt tesszik országnyi internálótáborra hazánkat, egy tanult ember nem mondhat olyat, hogy ő bizony nem tud semmit az oroszok és a muszkavezetők bűneiről. Tetszik, nem tetszik: az a bizonyos vörös könyv, valamint a munkásör egyenruha és a besúgóvá válás is azt jelképezi, hogy eszmei közösséget vállalnak azokkal, akik vérbe fojtották az 1956-os népfelkelést, a nép forradalmát. Maguk is muszkavezetővé lesznek.

Nem ástunk mi ki semmiféle árkot. A valóság az, hogy 1956. október 23. után törésvonal támadt a gerinces magyar emberek és a megalkuvók között. S ennek az ároknak vagy törésvonalnak, amely világosan jelzi a vállalható kompromisszumok és a vállalhatatlan, áruló megalkuvás mezsgyéjét, az a kis vöröske, látszólag jelentéktelen könyvecske a legmarkánsabb szimbóluma.

Csaba megint úgy érzi, hogy ezek után mindennek vége, de Judit ehelyett mosolyogva a szemébe néz:

– Te, te drága ember. Nehéz sors vár rád, de ez a te saját sorsod. Nem térhetsz ki előle, egyetlen esélyed, hogy kivívd magadnak a téged megillető helyet a magyar irodalomban, a magyar kultúrában. Ám ehhez meg kell tanulnod hallgatni, kivárni, ezen túl csak akkor nyitni ki a szádat, ha már befutottál. Ne félj, én segítek neked. Szóval, kibékültünk végérvényesen – neveti el magát. – Várlak holnapután este nyolckor a Centrum Áruház előtt. Ne szorongj, ne félj attól, hogy nálunk alszol. Ez is remek tréning lesz ahhoz, hogy elkezdj megtanulni, hogy megalkudni ugyan nem kell, de okos kompromisszumok nélkül te is el-

kallódsz. Nos, a kompromisszumiskolám első penzuma: 1968. január elsején, a Király család veke di rezidenciájában megtanulsz viselkedni, és magadba folytatni azokat a szép történeteket is, amelyekkel kicsit kiakasztottad Advent utolsó vasárnapján az anyukámat.

Csaba életének immár visszatérő helyszíne, képi szignálja lett a Centrum Áruház, a város neobrutilis betonbunker szörnyszülőttje, ahol 1967. december 31-én, este fél nyolckor szállt be a Király család két Skodájába. Annyit ő, a hülye filosz is tudott Trabanttulajdonos szüleitől, hogy a Skoda a szocialista jól-szituáltság egyik státusszimbóluma. Amikor Laci bácsi kissé érdes hangján közli, hogy ők a tisztiklubba mennek mulatni a városi rendőrkapitány meghívására, Csaba önkéntelenül megmerevedik belülről, s ez valahogy kivetül, bármennyire is próbálja magát türtőztetni. Ezt Judit is megérzi, így kimondatlanul bár, de kölcsönösen duzzogva érkeztek a Rózsakert nevű jópofán giccses mulatóhelyre, melynek falára égővörös rózsagigászokat pingált egy borzalmas piktormester. Csaba körül néz, s amikor meglátja a város környéki pedagógus és erdészcsemeték hangoskodó csapatát, magyarán Judit tanyasi baráti körét, mégis kitör:

– Na, apádék aztán jó kis helyen szilvesztereznek, mi meg az ő körük függelékeivel mosolyoghatunk össze kivilágos kivirradtig.

– Figyelj, Csabi – karol beléje Judit. – Próbáljuk humorral kezelni a helyzetet. Különb is, nagyon rendes emberek. Nem vetem én sem a szemedre, hogy nem szerveztél jobb bulit, bár erre azt mondhatnád: te korábban járni sem akartál velem, én akaszkodtam rád. Azért is elnézésedet kérem, hogy a szüleim már szinte a második találkozások után völegényként kezelnek...

– Ezt nem akarom többet hallani – mondja Csaba, és tényleg őszintén gondolja így. – Én kérek tőled bocsánatot, amiért ennyit hezitáltam, pedig már az első pillanattól fogva éreztelek...

– Még mindig alig mered kimondani, hogy szeretsz. Engesztelésül azt kérem, vágjál jó képet ehhez itt – mutat szét. – Tudom, van ám mit humorral kezelni.

A különterem a vendéglő egészéhez mérten is lenyűgöző, az ottani tapéta lángveres rózsaszirmai még giccsesebbek, mint a nagyterembéliek. Rádásul a szögekről is papír rózsafüzérek csüggenek alá gar-

madával és még változatosabb szín pompában, minden csupa sötétlila, bugyi-rózsaszín, bordó, kármin és veres.

– Annyira penetránsan és kihívóan ízléstelen, hogy ez már jópofa. Még ha nem is így akarták a tervezői, de idézőjelbe kerül a sok csicsa.

– És a sok picca – replikázik Judit. – Itt csörög Rio de Vekardi minden idézőjeles és tényleges piccsája, köztük ez a kis gyönyörűség – int jobbra Judit egy már-már fájdalmasan tejfehér bőrű, óriásira nyílt fekete szemű, magas és karcsú kislányra, kinek tömör, négerfekete copfja is lenyűgöző, hozzá a szabályosan római, vékony, északolaszosan padániai metszett orrszél és a délolasz-terrorés cseresznyeajak. – Akár giccset Itáliában is érezhetném magam, annyira eltúlzottan szép ez a karcsú nimfa. Mintha Sandra Milo javított kiadása volna. Szegényke, ő Barbi, Laci bátyám úgynevezett menyasszonya. Próbálok legyőzni én is a méltatlanul föltámadt ellenszenvemet önjelölt és az örömszülők által kinevezett „völegényem”, a málé Bajszit iránt.

A lány egyszerre csak melléjük sodródik, s együtt nevet velük, amikor Csabi újra jópofa kis álkupinak titulálja a Rózsakertet, s közben összeborzad magától, amiért annyira „alkalmazkodik” a genius loci-hoz.

– Parcsami Barbara vagyok, sajnos, már megszoktam, hogy Barbinak hívnak – nyújt kezét Csabinak. – Ha már nem akar senki bemutatni. Haragudhatnál is rám, mert jól láttam, észrevetted, hogy a múlt héten kimosolyogtál a buszon, amiért örökké magadban beszélsz.

– Nem haragudtam, láttam, hogy szeretettel nevelsz.

– Táncolj velem, Csabi – karolja át a mediterrán baba a fiú nyakát, kicsit félve sandít Juditra.

– Menj csak, Csabi, éljünk társadalmi életet.

Judit is felkér egy feltűnően vállas, tagbaszakadt, de már ifjan pohos, szőke, tésztaképu fiút. Egy pillanatra odajönnek Csabáékhoz, kölcsönösen bemutatkoznak, Csaba így azonosíthatja „padlóra küldött vetélytársát”, Parcsami Bajszit, aki igyekszik jó képet vágni a helyzethez, de a kézfogásának remegése elárulja, mennyire feszült, sőt, haragos.

– Ugye nem baj, hogy nem Judittal vagy? – nevet Barbara tiszta szomorúan, és egészen testközeli szorítja magához.

– Semmi baj, családban marad. Úgy tudom, Lacival jársz.

– Ezt hagyjuk – simítja meg Csabi vállát, és közben kétségbeesetten szorongatja a kezét.

– De hát el is vagytok jegyezve – folytatja Csabi. Bár jólesik Barbara simogatása, mégis szeretne valahogy tapintatosan távolságot teremteni, de a kislány annyira őszinte és naivan feltárulkozó, hogy érzi, nem szabad megsértenie.

– Biztosan csodálkozol, hogy első szóra annyira bizalmas vagyok hozzád, de úgy érzem, mintha mindig is ismertük volna egymást. Király Lacival tényleg úgy tartanak minket számon, mint menyasszonyt és völegényt, csak éppen tőlem senki sem kérdezte meg, mit szólok hozzá. Apámékat még csak megértem – nyomja meg gúnyosan a szót. – Törleszkednek a tanya példaképeihez, az erdészcsaládhoz, de azon csodálkozom, hogy Laci szülei is annyira feledékenyek. Tudom, hogy mit tett apám velük, majdnem a dutyiba juttatta Laci bácsit. Bár nem tudom eléggé elítélni, mégis az apám. Ugye érted, milyen szomorú és kínos ez nekem. Úristen, miféle világban élünk, érzem, hogy te nagyon nem illesz ezek közé. Téged sokkal jobban megkedveltelek Juditnál is, bár barát-nők vagyunk. Ő már akkor is örökké csak mesélt, mesélt rólad, amikor te még húzódoztál tőle. Megmutatta a verseidet is, gyönyörűek, kilopta őket az egyetemi Élet és az Alföld szerkesztőségéből, amikor elutasították a közlésüket, csak ő szavazott mellette a bizottságból. Ismerlek is jól – szorítja magához Csabát. – Ne érts félre, hadd legyek a fogadott kislányotok Judittal, s akkor nyugodtan szerethetlek.

Csaba szédül a kellemes lelki kényeztetéstől, ugyanakkor újra gyomorboldító, szorongató émely önti el. Maga sem tudja, mitől döbrent meg jobban: attól, hogy Judit már gólyaként tagja mindkét egyetem közeli lap felügyelőbizottságának, vagy, hogy ezt eddig eltitkolta előle. Elhessegeti magát. „Végre van egy lány, akit szeretsz, aki szeret, és minden szempontból fölszabadított. Ez mindennél többet ér” – győzködi magát, s közben aggasztja, miért örül annyira annak, hogy Barbi belékarol, végigsimítja a derekát, egy pillanatra a gluteuszára is rácsúszik a keze, és odavezeti a gigantikus disznótoros szendvicsekhez.

– Ezt én csináltam, gyere, együnk.

Kedélyes, erős szalonspicc, majd éjfélig Barbarával táncolnak. Judit kéri le Csabát két perccel az újévi forduló előtt, megcsókolja, kedvesen duzzog.

– Neked eszedbe sem jutott volna. No lám, a kis gátlásos, tiszta, forradalmár fiúcska... Hogy összebarátkoztál velem! Már nem olyan giccses Itália? Nem gondolom ám komolyan. Örülök, hogy végre fel-

oldódtál, és hogy nem parolázunk. Ha nem vetted volna észre, alig pár hete jöttünk össze, s bár pillanatok alatt a csúcsra járattunk mindent – na, ne pirulj, te ló –, dúl közöttünk a testi-lelki szerelem, örökké veszekszünk. Próbáljunk meg végre nem egymás torkának ugrani, sem elvi, sem gyakorlati okokból.

Csaba is örül annak, hogy fél négyig tökéletes köztük az egyetértés, elnyomja magában az érzést, hogy Barbival is milyen jó volt, és hogy ő sokkal inkább átérzi azt, mennyire fals ez az egész. Nemcsak azért, amiről hallgatni kell, pedig soha másról sem szabadna beszélni, hiszen soha ennyire nem volt behatárolva akár a nemzeti létünk, akár az egyéni sorsunk. S ez bármennyire is patetikus, szorosán összefügg. Kussolni kell arról, hogy itt ülnek a fejünk fölött a minden korábbinál totálisabb diktatúra idegen elnyomói. „Ez így túl általános, közhely – fejtette ki a minap Judit –, ez ma már senkit sem érdekel, hiszen a levert és agyonhallgatott forradalom fényévi távolságban van a mi hétköznapi gondjainktól, és igen, az örömeinktől is. 1957 óta van mit enni, ha az ember befogja a száját, senki sem vegzálja. Igaz, letagadhatatlanul nyomasztó az idegen hadsereg jelenléte, de mostanában már őket is viszonylag ritkábban látjuk.” Csaba erre semmit sem felelt, de most már világosan érti, hogy az ország állítólagosan túl nagyszabású és elvont függetlenségi problémái mennyire szervesen összefüggenek az egyre földszintesebb hétköznapi lábszagú gondjaival. „Igen, meglehet, a ruszkat már nem látjuk oly gyakran, mint 1963 előtt, ezért úgy teszünk, mintha itt sem lennének. Ámde láthatóan is köröttük vannak a helytartók, az örök labancok, akik ezt az agyonhallgatott elnyomást már természetes állapotnak tartják, és ezt a viselkedést már a többség is átvette. Most már nem az a fő probléma, hogy a ruszkat itt vannak, s hogy a forradalmat leverték, hanem hogy elfogadjuk a hallgatás törvényét, sőt, már-már úgy is teszünk, mintha boldogok lennének végre. Úristen, 1956-ig otthon az én anyámék, ha halkán is, de szidták a ruszkat, a komcsit, az ávóst, Sztalint, Hruscsovot és Rákosit. 1957 óta néha már a négy fal közt is úgy tesznek, mintha mindez az örökös sunnyogás és hallgatás rendben volna... Szegények vagyunk, de jól élünk... És ami a legszörnyűbb, azt a forradalmat, amiért anynyira lelkesedtek, sőt, részt is vállaltak belőle, már szóba sem merik hozni... S vajon miért nem csuknak engem is nyomban börtönbe, miért nem zárnak ki az egyetemről, amiért ennyit ugatórozom? Azért, mert

már nincs értelme, elég, ha nem engednek publikálni, s hogy nem hagyják majd, hogy egyetemi oktató legyek. Nem vagyok, s nem leszek soha tényező, s akire senki sem hallgat, az nyugodtan hepciáskodhat. Még ezzel is őket szolgálod, hiszen a hozzád hasonló hangos értelmiségi hóbörgök megtűréseivel igazolja a felszínen megszelídült kommunista diktatúra, hogy ez a kádári pártosság már nem olyan, mint a Rákosi-terror. Minél hangosabban ordítasz, annál markánsabban igazolod a nyugat előtt is, hogy ez itt, kérem, már demokrácia, ki nincs ellenünk, az velünk van. Minek megsemmisítő táborba zárnunk bárkit is, ha az egész ország egy kitágított láger, nem szűnt meg Recsk, csak kicsit konszolidálták, és a külső kerítései megegyeznek a gúnyhatáron belül rekedt, csonka Magyarország határaival. A falak már tiszták, a csajkák elegánsak, látszólag mindent szabad, valójában semmit... Na, elég legyen... csörögjünk...”

Fájront előtt jönnek Csabáékért Judit szülei, az autóban a fiatalok összesimulnak, suttogva arról tanakodnak, amit a Rózsakertben többször is megbeszéltek: vajon a Király-szülők engedik-e, hogy egy szobában aludjanak, vagy tartják magukat a formális illemhez, ami, tekintettel szerelmük csecsemőkorára, még indokoltnak is tűnhetne. Abban maradnak, hogy rájuk bízzák a döntést. Ám vesztükre a szülők még nem fejezték be a napot, megígérték az alezredes elvtársnak, hogy visszatérnek a fiatalokkal.

Csaba megdermed... Judit megszorítja a kezét, könnyögnéz. Judit kedvéért Csabi egyelőre jó arcot erőltet. Idegenkedve, józanul vegyül el a főként nagydarab, benga alakokból, pohos urakból és csupasegg hölgyeményekből álló társaság oldottságában is taszító idegenségében. Megállapítja, hogy a szóke, kifejezetten szép Jutka néni sokkal inkább elüt ettől a bandától, mint akár Laci bácsi, mégis ő próbál jobban alkalmazkodni. Hangosan, erőltetetten nevet a többiekkel, olykor túlharsogván őket. Iszonyú hódály, gazdagság és dermesztő sivárság, a Rózsakert otthonosan giccses emlékképe kifejezetten üdítő menedék. Falon függő lehangoló portrék, szovjet rep-rók, Lenin razlivi sátra, a Vörös tér, az a meztelen alak a lepellel, a vörös puccs emblémája, alakmása fehér márványutánzatból az előtér közepén. Szóval, ilyen egy tisztí klub. Konyak, skót whisky folyik, mint a Duna, de az asztal mégis kopott. A sok nagydarab dromedár között feltűnő az alacsony, keszeg, vékonybajszú, éles ajkú, villámtekintetű rendőrkapitány, úgy vél trónolni az asztalfőn, mint akinek az

egész banda a zsebében van. Próbálja nosztyferisen adni a bankot, de inkább a *Halászegény frakkban* filmcímet juttatja Csaba eszébe. Drága, fekete öltönye rosszul áll rajta, mert erre a lényre nem lehet jól öltönyt szabni. Idétlen vigyor, kivillanó színarany fogsor. A vékonyka termethez képest a rekedt, durva hang, a hiúztekintet és az egész ember üvöltő jelentéktelensége a legrémítőbb... „Úristen, te most már hiába kiabálsz, ugyanolyanná váltál egy széplány rizskása fogvillató mosolyai kedvéért, mint a hallgató nagytöbbség. Így kapcsolódnak a nagy összefüggések a kicsikhez: immár te is természetesnek tartod, hogy egykori ötvenhatosok gyermekeként kedélyesen csevegsz egy igazi bolsival, akiről köztudomású, hogy annak köszönheti a hatalmát, hogy pufajkás volt, saját kezével is ölt 1956. november 4-e után. Legalább csak bólogass, ne állj vele szóba.”

S mintha Csabát valami még erősebben, már-már ironikus gondoskodással figyelmeztetné arra, mennyire értelmetlen és önámító dolog azt hinni, hogy az is autentikus, hiteles ellenállás, ha némán, udvariasan üli végig e kínosan hánytató szeánszot. Az alezredes elvtárs hiúzmosollyal megszólítja, leereszkedőnek szánt hangsúllyal kérdezetgi.

– Ahá, Bedécs Csaba... Ismerős valahonnan a neved... Egyetemi hallgató vagy. Bölcsész, szép dolog. Majd aztán éhen ne halj, fiam! – nevet szeretetreméltónak szánt kedveskedéssel.

Csaba elfogadja az ales pezsgős invitálását, csak hogy ne kelljen beszélgetni vele. „Ugyan már, akár tetszik neked, akár nem, iszod egy pufajkás gyilkos pezsgőjét...” Judit figyelmeztetően megböki Csaba lábát.

– Most az egyszer én kérlek, el ne utasítsd, igyál, ha tölt, most az sem baj, ha becsípsz... – súgja. A fiú iszik, iszik, ahányszor csak kínálják, s közben újra azzal nyugtatja magát: „Így nem kell viszonyulnom hozzá...” Ráadásul a hiúztekintetű újra és újra Csabát fürkészi, leplezetlenül néz és kutat az emlékezetében. Mellette ül egy iszonyú sovány, vérekes szemű lány, alsó pillája alatt halovány karikák, ajka is sápadt, egybefolyik arcbőrével. Szegény kislány...

Csaba gálánsan biccent feléje, fölkéri táncra. Ahogy Barbara, ez a lány is gyerekesen-hálásan simul hozzá.

– Borzasztóan unom magam, kár, hogy ilyen későn jöttetek. Apámék – int fejével az alezredes és a kétszer akkora, alul-felül csupa háj neje felé – már egészen kokik. Nekem nincs kedvem még inni sem.

Szép kis Szilveszter. Jaj, ne haragudj, hogy zaklatlak ezekkel...

Már tíz perce csörögnek.

– Tudod, milyen jó, hogy felkértél, apám miatt senki sem mer szóba állni velem. Most csüccs van, szünet. Ül vissza nyugodtan Jutkához, vele jöttél, és kösz a táncot.

Hálásan mosolyog Csabára, amiért közük telepíti. A szalonzeneészek újra hangolnak. A szomszéd asztalnál ül egy magányos, erőteljesen sovány, szóke fickó, odabátorkodik. Fialat, jóvágású, kissé spicces, korban is inkább illik az alezredes lányához, mint Csabi.

– Ne haragudj, de fölkérhetem a hölgyet egy táncra?

Csaba bólint. A kislány úgy néz rá, mint a Mesiásra, hiszen ő hívta fel rá az ismeretlen, az ales társasághoz mértén kiváltképpen emberszabású fiú figyelmét. Aztán pengevillanás sebességével cikkannak egymásba az események. Az aranyfogú felpattan, és ráreccsen a fiatalemberre.

– Magának ezt nem szabad. Üljön csak vissza. Vagy tudja, mit? Takarodjon kifelé. Hogy képzeled azt, hogy maga fölkéri az én lányomat? Mit keres maga itt? Micsoda, hogy pincéééé?! Akkor hogy merészel itt tartózkodni civilben? Amint lejár a szolgálata, magának kuss innen. Maga itt csak szolga lehet, de mától már az sem. Ki van rúgva... S örüljön, hogy ma már megúszhatja ennyivel. Azelőtt... – sóhajt egyet. Aztán újra ordít: – Gondolom, tudja, ki vagyok! Kifelé, de most azonnal!

– Apa – kiált fájdalomtól torzult hangon a lány, de a kapitány rámordul.

– Te meg mindjárt kapsz egy pofont!

A kislány, ha lehet, még sápadtabb lesz, megbénult arccal ül vissza, szemében megcsillan egy könnycsepp.

Judit hiába szorítja görcsösen Csaba kezét, a fiú arcára félreérthetetlen undor ül. Nyílt megvetéssel bámul az alezredes képébe.

– A fiatalember mit húzogatja a kis száját? Nem tetszik talán valami?

– Nem nagyon – feleli Csaba mosolytalanul.

– Persze, maguk modernnek, meg reakciósok is... Én sokkal becsületesebbnek érzem magam így, hogy megvetek minden erkölcstelenséget.

– Miről beszél maga? Miféle erkölcstelenségek történtek itt? És hogy jön ide a modernség és a reakcióosság? Egy klubban vagyunk, táncos összejövetelen.

Nincs kiírva sehol, hogy tilos a lekérés, az a fiú ráadásul nem lekérte, hanem udvariasan fölkererte a lányát egy táncra, amiben semmi erkölctelenség nincs. Inkább az nem tetszik önnek: hogy jön egy pincér ahhoz, hogy fölkerje egy karhatalmista, pardon – villan gúnyra Csaba arca –, ez most nem aktuális talán... Szóval a debreceni rendőrkapitány lányát nem kérheti ám föl bárki... Ez hát a nagy elvtársi egyenlőség. Azzal védhetné inkább, hogy nem alázza meg a szegény kisasszonyt, ráadásul idegen társaság előtt.

A hiúzképű elsápad, és Csaba szemébe néz:

– A kisasszony az én lányom, ha megengedi. Fialúr, hogy is hívják?

– Bedécs Csaba. Jegyezze csak meg jól.

– Nem először hallok ezt a nevet már. Attól ne féljen hát, hogy elfelejtem – viszonozza Csaba tekintetét mosolytalanul. – Nekünk jó a memóriánk. A kisasszony az én lányom, s ha megengedi, fiatalúr, ott fegyelmezem, és úgy, ahogy nekem tetszik. Így kell ennek lenni. Fegyelem nélkül hová lenne ez az ország. S a világ is...

Judit Csaba lábfejét tapossa, nagyujját majd a padlóba sajtolja, Csaba csak azért is barátságosan a sápkóros lány szemébe nevet.

– Ne tessék haragudni, Pista bácsi! – Judit szabályosan nyivákol elváltozott hangon, éneklősen meszterkél tónusban. – Csabi be van rúgva, szerintem nincs is tisztában a helyzettel. Nem tudja most sem, hogy maga az apja, meg hogy...

– Mindent tudok! – vág közbe Csaba.

– Most sem érti a dolgokat, összekever mindent – kiabál közbe Judit, és bokán rúgja Csabát.

– Jól van, jól...

– Ugye megbocsájt neki is?

– A ti kedvetekért bármit – pöffeszkedik, majd szavainak teljesen ellentmondva, odavonul Judit szüleihez. Böszön gesztikulálva sutyorog felém.

Judit hallgat, a látszat kedvéért görcsösen fogja Csaba kezét, de egyre sötétül az arca. Csaba észleli, hogy Judit ennyire gyűlölködve, elemi idegenkedéssel soha nem nézett eddig rá.

Hallgatnak. A lefagyott társaság búcsúhoz készül, Laci bácsi kedvetlenül, összehúzott szemmel int felé, amit Csaba nem tud értelmezni: hívás vagy búcsú... „Talán jobb, ha az utóbbinál maradsz, nyilván a vekerdi közös újévköszöntésnek annyi. Hát, biz’ szétrobbantottad a felnőttek buliját... S ezen a napon... ezen a helyen...”

Az alezredes gyorsan lekezel Jutka nénivel, Laci bácsival, majd bevonul az irodaszerű helyiségbe.

A vézna kislány rémülten pillant Csabára. Lesüti a szemét. Laci bácsi súg valamit Judit fülébe, amiből annyit hallani, hogy „már nekem is elegendem van ebből az ellenforradalmár magatartásból. Tapintatosan, de határozottan te mondd meg...” – aztán előresiet.

A fiatalok még mindig kézen fogva botorkálnak a ruhatár felé. Amíg a szülei és a bátyja magához nem veszik a téli holmijukat, Judit igyekszik lefékezni Csaba tempóját. Nyilván azt várja, hogy a többiek kimenjenek a tiszti klub elé. Ám Jutka néni a két férfiba karol, s nem engedi őket távozni, mint aki immár fizikai értelemben is óvni akarja egy szem lányát. Várakozva néznek tisztos távolból az ifjú párra. Laci bácsi még semlegességet tükröző tekintettel, Jutka néni és Laci már-már beavatkozásra is kész elszánt-sággal.

Judit egyszer csak kitépi kezét a szorító kapocsból, s fojtott sikolyhangon kezd ordítani:

– Elment a maradék józan eszed? Tudod, kit sértettél meg? Örülj, ha annyival megúszod, hogy már holnaptól kezdve elkezdesz állást keresni magadnak a városon, a megyén kívül, mert erre a jelenetre Pista bácsi bizony öt év múlva is emlékezni fog. Ez kinyír téged, ránk való tekintettel talán még nem azonnal, de egy életre megjegyez, majd ha végeztél, végez veled ő is. S egyáltalán? Milyen alapon? A szüeim iránti határtalan lenézéshez milyen jogod van? Már tegnap este elkezdted azzal az ocsmány kérdéssel, hogy miféle barátai vannak? Miféle emberek asztalánál mernek ülni? Te, teee, hát ki vagy te? Mit képzelsz? Milyen alapon ítélkezel? Nem tudhatod, mennyit szenvedett ez az ember!

– Csak azt sejtem, hány és hány embert ölhetett meg, nyírt ki karhatalmista korában. Na, az áldozatait sajnálom, őt nem. Miről beszél? Ő van hatalmon! Kérjek tőle bocsánatot, amiért célozni mertem arra, hogy ő egy pufajkás gyilkos volt? – próbál közelebb lépve magyarázkodni Csabi, de Judit még artikulálatlanabb hangon üvölt:

– Nem érdekelnek az ide nem illő, szakállas elméleteid. Milyen alapon fanyalogsz itt? Ráadásul az ő asztalánál, az ő családjában ő parancsol. Igaza van...

Csabában megáll az ütő, most már visszakiabál:

– Nekem semmi közöm az asztalához. Ti hoztatok ide, veletek vagyok.

– Takarodj innen... Ki hívott?! – sziszeg Judit közléről Csaba arcába, aki ettől a hazugságtól elveszti a fejét. Ellöki magától a lányt úgy, hogy a szülei is látják, s a körjük gyűlő idegenek is dermedten néznek. Judit is elképed.

– Aljas vagy – suttogja.

– Hazug, bolsevik ringyó!!! – üvölti az első két el-suttogott szó után artikulátlanul Csaba, és a kezében tartott télikabáttal, sapkával, sállal kiront a megszálló Vörös Hadseregről elnevezett utcára a Centrum Áruházig, majd a falnak dőlve zokogni kezd.

A buszvezető türelmetlenül túlköl, majd odalép az önmagával is vitatkozó Csabához:

– Hé, itt a végállomás... Ha megint vissza akarsz térni, huszonöt perc múlva indulunk.

Csaba most mintegy időhúzásként végigméri a piros, bordó, halványrózsaszín téglából épült, félkör alakú, tornácos, úgynevezett Klebelsberg-típusú tanyasi iskolát, Jutka néni munkahelyét. Mellette a magas kerítéses, sátozott házban laknak Barbarák, ott írták meg a feljelentést a Parcsami-szülők leendő nászúruk, Laci bácsi ellen. Sötét van náluk. Aztán elindul. A Király-tanya a vastag fehér hóban ma inkább a gonosz boszorkány mesekönyvének, mint kiskastélynak látszik. Felbattyog, benyit a zöld kerítésbe vágott ajtón. A hatalmas udvar fényárban áll az ablakokból kiszűrődő pompázatos csillár éles, fehér sugarától. Ha nem ivott volna annyi „túlkurázsos kortyot”, már visszafordulna, hiszen nyilvánvalóan vendégség van, Királyéknál ég a világ... „Mindenképpen bocsánatot kell kérnem Jutkától, akár e társaság nagynyilvánossága előtt is” – mantrázza, de egy magyartalanul, vagy legalábbis nehézkesen megfogalmazott gondolat kitartóan dörmöböl benne: „Bedécs Csaba! Nem neked van bocsánatot kérni valód!” Igen, a keresztény ember előbb-utóbb ráébred, hogy egyedül Jézus Krisztus büntelen, minden ember elkövet naponta százsámra kisebb-nagyobb vétkeket. „De hát ezek a hitetlenek éppen ezt a keresztény toleranciát használják ki örökké. Igen, azt a múltkor még Judit is elismerte, hogy nekünk, a fiatalabb nemzedék tagjainak nincs jogunk megbocsájtani a bűnösöknek a szenvedők helyett, a rabtartóknak a foglyok nevében, az oroszoknak és a pufajkásoknak az ’56-os mártírok nevében, a keresztre feszítőknek a Megváltó nevében... A sátánkövetőknek Isten helyett. S mégis, talán még megmenthető ez a kapcsolat, hiszen Judit

egyszer azt is kimondta: »már minden szavamban ketten létezőnk.«”

Az ajtó csak kilincsre zárva. Benyit, babonás félrészeg optimizmussal várja, hogy Judit, ahogy legeslegelőször, kirohan, a nyakába borul... Zene szűrődik ki, a konyhát és az irodát összekötő folyosón túljutva feltépi – túl határozottan – a szárnyas ajtót...

És ott áll a „fényárban”, kéz a kézben egymás mellett Laci és Barbara, Parcsami Bajszai és... minden kétséget kizáróan Judittal ők is egymás kezét fogják. Mintha gyűrű is lenne mindőjük ujján. Négytagú cigányzenekar, előtte virít Jutka néni magas, szőke debella szépsége, Laci bácsi kissé leegyszerűsített magyar ábrázata, s a viszkos bajszi, majdnem jóarcú, formátlanul nagytestű bácsi spiccesen boldog vigyora, mellette az anyuka, Barbara idősebb, valamivel kevésbé látványosan szép, de mutatós alakmésének elomló mosolya... Most már egyértelmű: Judit pedig kézen fogva nevetgél a bongyorfejű, szívábrázatú, a gyönyörű húga vonásait komikusan „lekopírozó”, bumfordi Bajszival, Laci is üdvözülten kacarászik, csak Barbara vonásait uralja végtelen bánat. Alábbhagy a nyüzsgés, a szülők és a „gyerekek” szinte egyszerre tájtják ki a szájukat, a cigányzenekar is elhallgat. A mintegy húsz-huszonöt fős, dupla eljegyzésre gyűlt vendégsereg Csabára mered, aki megpróbálja eldadogni a bocsánatkérés legformálisabb frázisait, de senki sem hallja. Judit viszont dermedten, dühtől szikrázó szemmel elindul felé... Háhóg, dadog, sikoltozik, elkezd püfölni Csaba mellett:

– Te, te, teeeee – ordít.

A két Laci tér először magához, lefogják Juditot.

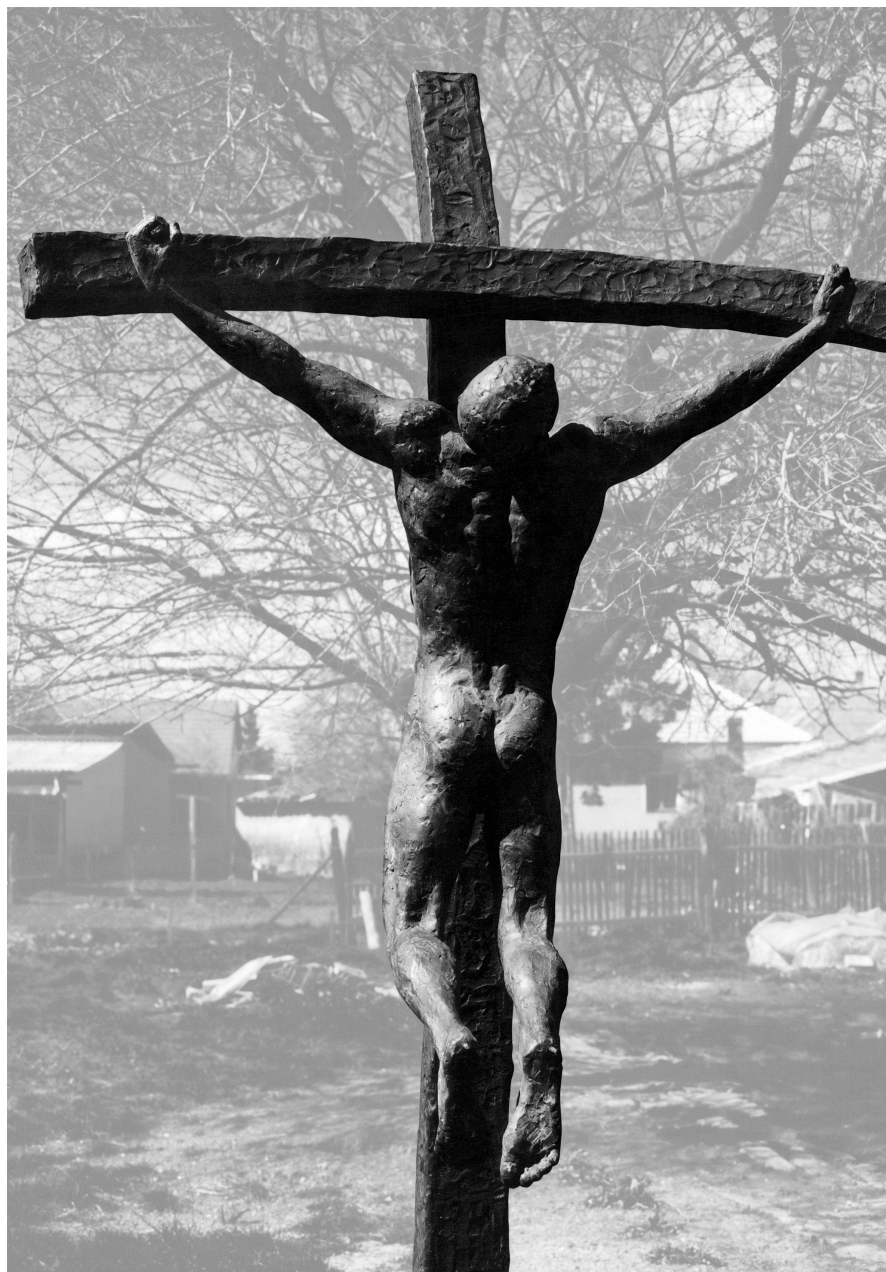
– Tüűnéés! Most, azonnal – kiált az ifjabb Laci.

Csaba végre elkezd hátrálni, s képtelen módon Judit legelső, hozzá intézett szavait mormolja magában. Sietve retirál a domb aljáig, szednie kell a lábát, hiszen egyre gyorsabban és dühösebben követi őt Laci és Laci bácsi, megjön a hangjuk is, szapulják, gyalázzák: „Ez túlmegy minden határon, hogy van bátorságod idetolni a képedet...” Bajszai is csatlakozik az üldözőkhöz, mellette immár ott caplat Judit is, annyira rohannak, hogy megelőzik az atya-fiú kettest. Csaba egy tétova mozdulatot tenne Judit felé, de Bajszai tiszta erőből mellbe öklözi úgy, hogy elesik, s egy pillanatra elsötétül előtte a világ, levegőt sem kap. A szőke tejfelképű óriás nekirontana a földön fekvőnek, taposásra emelné a lábát, de Judit kettőjük közé ugrik, felsegíti Csabát, s az utolsó percben feltuszolja a járatra, amely nyomban elindul a neo-

brutális Centrum Áruház és az ócska csehók felé vezető úton.

Csaba pillanatok alatt ki-józanodik a kemény ütéstől. Immár tiszta fejjel, a busz döccenéseivel egy ütemben mantrázza újra és újra Judit legeslegeső, közvetlenül hozzája intézett szavait. „Ne vitázz velem, mert most nem is érdekelnek a zöldfülű elméleteid... Sajnos, a nézeteidet osztó, jó szándékú emberek is elkezdnek majd kerülni – engem kivéve –, ha ilyen hülye leszel, mert ugyebár, ha nem tudnád, a többség azért jött egyetemre, hogy tanulhasson, s majd egyszer taníthasson.” „Hát, immár Judit sem kivétel, és bármennyire is igazam van – gondolja Csaba –, amellet hogy Juditnak is megvan a maga igazsága, sőt, talán a szüleinek is... de megállás. Ez az, amit nem szabad... Nem, igaz szerelem ide, méltányosság és megbocsájtás oda, ez az egyre növekvő távolság képletes és valóságos értelemben is áthidalhatatlan. Mit is mond Máté evangéliuma: »Igen a te szavad

Igen igen, nem nem. Ami ezen túl való, az a sátólól való.« Igen: az a bizonyos törésvonal egyértelmű. Vagyunk mi, soroljuk csak: az igazi 1956-osok, a szüleim, a sorstársaik, és akik koruknál fogva nem vehettek részt az eseményekben, de a résztvevők mellé sorakoztak, mint jómagam. Mi állunk a törésvonalon innen. S egyértelmű, hogy a törésvonalon túl vannak ezek, ők, a megszállók, a labanc kollaboránsok, és akik akár részt is vettek az eseményekben, vagy kimaradtak a koruknál fogva is, de ezek mellé álltak... S már köztük is vannak. Nekik még akkor sincs igazuk, ha méltánytalan, hogy az úgynevezett nagy nemzeti kérdések mennyire beférkőznek immár

Pogány Gábor Benő: Feszültség (bronz, 1987)

a legkisebb, a legkonkrétabb pillanatba is, ha kicsiny-ség egyáltalán egy nagy szerelem lehetősége. S két dolgot nem szabad soha megbocsájtani ennek a világnak: hogy elfeledtette az emberekkel a világtörténelem legtisztább forradalmát, és azt, hogy ennyire hazuggá, sunnyogóvá, földszintessé tette a leghétköznapibb pillanatainkat is.” Csaba a monoton döccenőktől elszunnyadva, majd magához térve érzi, hogy elfogytak a gondolatai, amelyek olykor már-már a direktívumokba tévednek. A szakítás tényétől szeretné magát kétségbeesettnek érezni, de lassan bele kell nyugodnia, hogy a távolodással egyenes arányban fokozatosan tör rá a megkönnyebbülés.

FILIP TAMÁS

Láz és nyugalom

*Minek evezzelek, folyó,
rábízom magam a sodorra.*

*Ahol partra teszel, épp oda akartam –
De ujjam hegyének kis nyomát,*

*a bőrredők rajzát és a csöpp
meleget, ugye a tengerig elviszed?*

Ráeszmélés

*Fejcsóválva nézem a jegyzőkönyvem,
mennyi lelepleződés,
most már mindent értek,
áttétek és szövődmények,
mint aki egyszerre több háborúból érkezik haza,
aztán az esernyő és varrógép mellé
fölfekszik harmadiknak –
tudjátok, hova.*

felfeslik elolvad

*akár egy halom hastifuszos
hevernek egymáson versed szavai
egyiknek inni adsz a másiknak
megtörlöd homlokát miközben
nyögnek és szidják sorsukat
pedig a lét ragyog
mint a lázmérőben a higany
csak a salátatörvény mosatlan
csak a törvényszék kényelmetlen
felfeslik minden bizony mondom
felfeslik minden mit összevarrtak
és minden ellenállás elolvad egyszer
mint a jéghegy mit a déltengerre
vontat a Titanic elől a Carpathia*

Három laudáció

Fekete Vince: *Vak visszhang*

Fekete Vince nemzedékét húsz-huszonöt évesen érte a romániai rendszerváltozás, s mint a szerencse gyermekei kezdhették pályájukat megalázott, sok testi-lelki kínt elszenvedett elődeik után. Újat akartak ellenükben is. Más nyelven kellett megszólalniuk, szabadon, szabad szájjal, még a nyelvi salakot is költészetre érdemesítve. Vagányak voltak és kegyetlenek, mint a kilakoltatottak, ironikusak, a hagyományos értékek felől nihilistáknak tetszetek. Ízlésüket a posztmodernhez mérték, s Fekete Vince első két könyve is magán viseli az irányzat jegyeit. *Vak visszhang* című válogatott kötetébe inkább mutatóban vett át abból az időből verseket. Ám miután magára találva fölszabadult, azzal a modern nyelvvel, struktúrával élt tovább, mikor az alapvető emberi dolgokat – a mindennapi létezést, a szerelmet, a betegséget és a halált – foglalta költeményeibe. És a természetet és a székelységet élte át, mint olyan modern költő, akinek népe és földje van, és Isten kezébe teszi a sorsát.

Mi lehetett a látványos változás oka? Úgy érzem, az emberi sorsok megrendítő hatása, a szerelem csodálatos döbbenete, az a katarzis, amely az érzelmekhez fordította költészetét. Empatikussá lett, és szükségese volt annak kimondására, s mikor embertársai helyzetéből teremti költeményeit, akkor az ő arcukban nézi, mossa meg arcát. Amikor megtalálta önmagát a verseiben, a verseket sugárzás, az igazi nagy költészetre jellemző aura vette körül. Fölért arra a határra, amin túl már nem érvényesülnek idegen izmusok, stílusirányok, csak az egyéniség belső kényszere. Még akkor is, ha a posztmodern építkezés is felfedezhető a verseiben. Kosztolányi *Hajnali részegsége* és az *Ének a semmiről* úgy vetül át a *Kérdés* című versen, akár valami régi film az újjal egyesülve. A *Távolodó* című Berzsenyi *A közelítő tele* hat át, mert a tél közeledtét már nem lehet egy az egyben megírni, pedig ugyanaz a környezete, és ugyanazt a veszteséget hozza az elmúló szerelemben. Az elmúlót a közeledőben.

A Magyar Művészeti Akadémia Irodalmi Tagozata Élőfolyóirat című sorozatának keretében 2016. november 17-én a 2016. évi Az Év Legjobb Könyve díjat Fekete Vince *Vak visszhang* című, válogatott és új verseit tartalmazó kötetének ítélte oda, a 2016. évi Könyv Nívódíjban pedig Száraz Miklós György *Apám darabokban* és Szentmártoni János *Szomjúság* című regényét részesítette. Összeállításunkban a három kötet méltatásait tesszük közzé.

A Nyugat nagy alföldi költői, Juhász Gyula és Kosztolányi, s az erdélyi Dsida Jenő bánatának felhajtóereje emeli a *Film* című, nagy terhekkal könnyedén bánó verset, mintha valami hanyag lelkület hozná létre, pedig az *Ének a semmiről* „minden mindegy” szomorúsága hatja át. Ennél viszont nyomasztóbb Nagy László *Menyegzőjének* parafrázisa, a *Hőkamera*. A székely lakodalom, elvesztve minden etnográfikus mentségét, ordenáré murivá fajul. Nagy László még menti az új párt, tengerhez fordítja: „itt állunk párban... összeesküdve örökre a jóra, igazra, gyönyörűségre”. Ebben a másik lakodalomban az új pár a kultúrház színpada előtt ül, háttal a zenekarnak, az evés, ivás, paráználkodás, a menyasszonytánc nagy nászajándék-vetélkedése centrumában. A züllött csujgatások majdnem kitöltik az egész nyelvi közeget. Miközben a Pokol valamelyik bugyrában jártunk, nem felejtjük el: Fekete Vince a szeretet poétikáját műveli. Még ilyen naturalista nyíltsággal is. De egyértelműen azokban a ciklusokban, ahol a létezés drámáját és tragédiáját mormolja olyan halkán, hogy a feszültség alatt a robbanás közelségét érzékeljük a természeti környezetben. S megállapíthatjuk, mostanában milyen ritka, s milyen nagyszerű természeti költészetet művel ő.

Ezt igazán akkor fogtam föl, mikor végigvezetett territóriumán Csikszeredától Kézdivásárhelyig, a Nyerges-tetőn és a Bálványoson át a Szent Anna-tóig, a *Védett vidék* és a *Vak visszhang* ciklusok világán. Ahol személyes, mégis a kívülálló szerepében mutatkozik. S egyszerűen az teszi varázslatossá válogatott verseinek kötetét, hogy valami titok tapad az olvasóra, kezdve a versírás titkától egészen az élet bevallhatatlan történetéig, mindennapi szóhasználattal, mégis a népnyelv komolyságát és nagy kifejező lehetőségeit kihasználó előadásban. Az imádság, a könyörgés, a hála bensőséges alázatától a rettenetes tragédia megdöbbentően szép feloldásáig. Mint ahogy az ember föloldódik végül az anyag mélységeiben.

Ezek után összefoglalva mondhatom: Fekete Vince modern költészetet teremtett anélkül, hogy az örök emberi értékeket tagadta vagy mellőzte volna. És olyan kifejezési formát talált, amellyel új, szokatlan értelmet ad tartalmainak. A kötet után megjelent *Cété* című verskompozíció olvastán végképp nyilvánvaló, mennyire meggyőző ez a teljesítmény. Mint a tárgy aprólékos rétegvizsgálata, fölnagyítja a részleteket, akár tájból, akár lelki eseményből vagy kisvárosi életből erednek. Mozaikban kapjuk a többféle változatot

magában rejtő, a tudatunkban összeálló egészet. Akár egy nagy szerelmi regényt is. Végül magkockázatom a kijelentést, hogy Fekete Vince annyira hű a tájhoz, természethez, szülőföldjéhez, népéhez, hogy akár XXI. századi népi írónak is lehetne nevezni.

Ágh István

Száraz Miklós György: *Apám darabokban*

Be kell vallanom: a felkérés, hogy én, az amatőr laudáljam ezt az impozáns regényt, megrémített. Hiszen én – tépelődtem – még a laudáció pontos (műfaji) meghatározását sem ismerem!

Éloge, dicséret – mondja róla házi bibliám, a kis Larousse. „Akadémiai emlékbeszéd” professzorom, Eckhardt Sándor szerint – ám ez ellen, gondolom, maga a díjazott is tiltakozna. Hiszen Száraz Miklós György mindnyájunk szerencséjére fiatalon és egészségesen itt él velünk.

Elvetem tehát ezt a definíciót is, csakúgy, mint a „dicsőítő beszédhez” hasonló felsőfokokat. Annál is inkább, mert én ma itt olyan íróról szólok, akit megismertetni (és megérteni) minden méltatásnál fontosabb.

Száraz Miklós Györgynek 1997 és 2016 között fél tucat regénye látott napvilágot. Egyik-másik több kiadásban, az olvasók tehát kezdik felfedezni maguknak a Száraz műhelyéből kikerülő különös, rendhagyó történeteket.

De vajon felfedezte-e őket a szakma? A minden újra fogékony Szegedy-Maszák-féle irodalomtörténetben még csak említésre sem kerül írónk neve.

Ami engem illet, jómagam is csak későn, a Magyar Napló kiadásában megjelent 2014-es *Az év novelláiban* fedeztem fel Száraznak *A vak jósnő* című írását. Ez az *Elpatkolsz szívem, mint a pinty* című kötetének első, sornnyitó novellája is. Utána egymást követik – mint akkor írtam – „a hátborzongató, félelmetes fantáziák, egy csapongó képzelet (szörny)szülöttei.”

Irodalmunkban – folytattam – szokatlan ez a hang. „Sokszor még a vájt fülű olvasó sem tud vele mihez kezdeni. Száraz szeret a távoli múltban kutakodni, idegen népek között, ismeretlen földrészekben. Mintha a mi köldöknéző provincializmusunkat próbálná lerázni magáról!”

Eredményesen: írásművészete rejtélyes, enigmatikus, ám mégsem érthetetlen. »Visszafelé járja a táncot« – mondja valakiről, aki azt állítja, hogy megölte az egyetlen lényt, akit szeretett...”

Az olvasó lassan megérti, hogy a történet nem fantázia. Az elbeszélő jegyesét valamikor réges-régen megölték. Ő pedig azóta is egy kocsmában motyogja tovább ezt az esetet.

„Valami ilyesféle mesemondó a mi emberünk” – így fejezem be a régi recenziót. Kár, hogy mi nem csípjük (nem értjük?) az ilyen rendhagyó történeteket.

*

Azt mondtam: idegen népek között, ismeretlen földrészekben? De ne értsük félre! Szerzőnk nem valami-féle egzotikummal traktálja a nosztalgizáló olvasót. Nála magyarabb író keveset ismerek. Egy másik regénye, a 2001-es *Lovak a ködben* egy felvidéki kislány története, aki útnak indul, hogy felfedezze az anyaországot, és aki immár felnőtté válva, egy magyar Bildungsroman hősnőjeként tér haza.

Figyeljük meg: mint majdnem minden művében, Száraz kívülről lát és láttat minket. Ha ez egyáltalán lehetséges, egyszerre érzelmesen és tárgyilagosan. Egy életérzés megfogalmazója: „Hazamegyek” – mondja a *Lovak a ködben* narrátora. „Bárhol is legyen az, ahol szeretteim és barátaim élnek... otthonomnak érzek minden ilyen helyet.” Ám *Az Ezüst Macska* (1997) mégiscsak egyetlen város, az imádott Selmechánya története.

Ezen a ponton elmondom két – szerintem fontos – észrevételemet. Az egyik: hogyan, hogyan nem? Írónk érintetlenül átvészelte a posztmodern korszakát. Történeteket ír, egészben vagy darabokban, idézem: „hagyja, hogy a történet úgy kóvályodjon elő a ködből, mint hangya a ráfröccsent por alól... szeretlenül és elbizonytalanodva” talán, de mindig élvezetesen.

Másik megjegyzésem: Száraz Miklós György nem tartozik egyetlen mai gittegyeletünkbe sem. Az Egészről és az Egésznek szól minden sora. Még akkor is, ha ebből az alapállásból nem sok előnye származik. Annyi mindenesetre, hogy bátran, minden öncenzúra nélkül kimondhatja nemcsak a tiltott szavakat, de mindent, amiről mi, többiek óvatosan hallgatunk.

„Én még a románok történelmét is szeretném megismertetni a gyerekeimmel” – mondja egy fiatal tanárnő. „Hogy ne szöröstpúzzanak, miközben nem tudják, mi az, hogy Székelyföld. Mi az, hogy Kolozsvár. Legyenek tisztában azzal, hogy a határainkon túl milliók élnek... Magyarok! Tudom, hogy semmit visszacsinálni nem lehet. De azt talán el lehetne érni, hogy ezek a milliók magyar iskolában, magyar nyelven tanuljanak. Hogy ne akarják mindenáron meg-

alázni, megfélemlíteni, beolvasztani, elüldözni, kicsinálni őket!”

*

Utólag könnyű kijelenteni, hogy egy író művében mi a csúc. Én ezt Száraz Miklós György *Apám darabokban* című díjnyertes regényéről nem merném *ex cathedra* kijelenteni. Már csak azért sem, mert ettől az ifjú szerzőtől elvárjuk, hogy – remélhetőleg hosszú és eredményes pályafutása alatt – még sokszor felül fogja múlni önmagát.

Mégis mi az, amit ma itt tartunk a kezünkben? „Cirkuszregényt? Ügynökregényt? Szerelemregényt? 56-os regényt?” Nem én, a fülszöveg teszi fel ezeket a kérdéseket. Levél- és naplóregényt, minden bizonynyal. Apakönyvet, mondanám, ha nem csépeztük volna el annyira ezt a meghatározást. Apakönyvet – az édesanyának.

Vagy egyszerre mindezt? Döntse el az olvasó. Száraz Miklós György regényéről ezentúl úgyis csak az olvasó beszélhet. Az arra legilletékesebb.

Egy utolsó megjegyzés, amit még – kéretlen prókátor és felkért méltató – megkockáztatok. A mi irodalmi életünkben nem a remekművek hiányoznak, hanem – sokkal inkább – az önismeret. A képesség arra, hogy felismerjük a szemünk láttára születő remekműveket.

Nem a nyugati mintákat majmoló utánérzések (mi szüksége lenne ezekre a világnak!), hanem az olyan történeteket, amelyeket csak mi tudunk megírni itt, a Kárpát-medence alacsony égboltja alatt. Mindazt, amit nekünk kell elmondanunk a nagyvilág (szerencsésebb?) népeinek.

Ezekről ne vennék tudomást? Szerencsére van példánk az ellenkezőjére is. Mint például Száraz Miklós György remekműve, az *Apám darabokban*, amely az új évezred egyik első magyar nagyregénye.

Ferdinandy György

Szentmártoni János: *Szomjúság*

Amikor az ember hozzáfog egy könyv olvasásához, öntudatlanul is keresni kezdi a kapcsolódási pontokat a saját életéhez. Szentmártoni János *Szomjúság* című regényének öreg írója kap egy sporttáskányi dokumentumot azzal a céllal, hogy írja meg belőle két ember életének a történetét, hogy a köddé vált költő valahogy magára ismerjen, és visszajöjjön. Erről eszembe jutott, hogy én is kaptam egyszer egy naplókkal telezsúfolt vastag szatyrot egy, az élők sorából már

eltávozott barátom özvegyétől. Ő nem kért semmit, csak rám bízta ezt az anyagot. Ha el merem olvasni, és bölcsen viszonyulok hozzá, a javamra lesz. Ebből az anyagból egy 1985-ben keletkezett részletet idézek, mert... Érteni fogják. „Kimaradt sok minden. Kimaradt a nyár. Majd pótolom? De mikor pótolom az életem?” Ez a csontig hatoló szomjúság (bocsánat a képzavarért) megidézi Szentmártoni János könyvét, ami az életszomj könyve, a meg nem élt élet iránti vágy könyve, ahogy maga a szerző is vall róla Bíró Gergelynek.

Még egy idézettel muszáj előhozakodnom, hogy érzékeltessem a könyv belső magját, amely mindvégig anyaggal és energiával táplálja a szöveget. Elias Canetti Nobel-díjas író feljegyzéseiben találtam: „Aki-ben nincs nyílt seb, olyan, ami állandóan vérzik, azt nem tartom írónak. Megengedem, hogy büszkeségből elrejtse, ha nem akarja, hogy sajnálják, de legyen neki.” Ezzel már tényleg a dolgok közepébe jutottunk. A személyiség középpontja felé fúrunk, pedig fáj, megkettőzött fájdalommal. Egyrészt maga az út, a mélybe hatoló eszköz útja is fáj, és a fáj a seb is, amely eleve ott lüktet a mélyben. „Senki ne szégyellje a maga történetét” – szerepel a regényben. Ez a kicsit heroikus, de hiteles mondat teljességgel igaz a könyvre.

Azzal kezdtem, hogy a saját életemre vonatkoztatással szoktam olvasni a könyveket. Ez nem mindig sikerül, de Szentmártoni János regénye – bár nem egy generációhoz tartozunk – erős impulzusokkal szólaltatja meg a bennem felhalmozódott emlék- és tapasztalat-tömeget. A világmegváltó tervekkel áthatott ifjúkor, a versekben élés annyira az enyém is, mint a regény szerzőjéé. A könyvbéli költő, aki amúgy rendkívüli módon hasonlít magára a szerzőre, a verset úgy látja, mint egy erősebb létet, amelynek a közelében lenni igazabb, autentikusabb létet ad neki is. De az önsorsrontás, a szeszek, mámorok hajszolása is együtt jár a versek magashegyien tiszta világával, amit végül mindig a világ keserűségére való „rájózanodás” zár. És góg is van benne, a magunk sorsának, világszemléletünknek a kivételességébe vetett hit, vagy inkább hiedelem, amelyhez kegyetlenül kapcsolódik, hogy másokét viszont nem látjuk hitelesnek, sőt, kifejezetten partikulárisnak gondoljuk. Kegyelmi pillanatokban áttörhetők a falak, átjárhatóak a határok, de aztán mindig minden elválasztó kordon visszaépül, mintha a dolgok természetes rendje a magány lenne.

Érdeemes fölidézniem első találkozásomat a könyv írójával. 1998-ban történt, amely mindkettőnk életében fontos esztendő volt. Neki is, nekem is született egy lányunk. Neki az első, nekem a harmadik. És ugyanaz a kiadó, a békéscsabai Tevan adta ki János második kötetét és az én második kötetemet. Friss könyveink adták az apropót a beszélgetéshez, és a kiadó ösztönzésére találkoztunk egymással, ha jól emlékszem, egy közös könyvbemutató előkészítése érdekében. Mit mondjak, két nehezen megnyíló ember ült le egymással beszélgetni egy Kis-Duna-parti vendéglő asztalához. A részletekre ennyi év távlatából nem emlékszem, csak arra, hogy az eszmecsere kissé elfogódottan indult.

Hálát adok a sorsnak, hogy a dialógus, az egymásra figyelés azóta is megmaradt, sőt, megerősödött közöttünk. Az évek múlásával annyit megéreztem, megsejtettem, hogy mély seb vérzik ebben az emberben, ami bizonyos értelemben fogságban tartja. Ezért is örültem meg annak, amikor évekkal ezelőtt megtudtam, hogy regényt ír. Tiszta szívemből kívántam neki, még ha nem is mondtam ki, hogy képes legyen rá, hogy meg tudja nevezni, testet tudjon adni mindannak, ami egész lényét irányítja, talán még azokban a percekben is, amikor szellemesen, udvariasan és fegyelmezetten beszél irodalomról, könyvekről, számára fontos emberekről.

Milyen történet, és mennyire történet a Szentmártoni Jánosé? A történetről, az elmesélhetőségről kialakult vélekedéseinket a XX. századi nagy írók közül néhányan alaposan felforgatták. Az ő narratívájuk akkor is jelen van, ha újabban megint sok, a történet, a történetmondás eredeti jelentéséhez és funkciójához visszanyúló irodalmi mű születik. Szentmártoni János könyvében ez akként érvényesül, hogy a névvel meg nem jelölt szereplők története nem lineáris, hanem körkörös, spirális, de emellett megszakítottságokkal és újrakezdésekkel tagolt történet. Nem lehet véletlen ötlet, hogy a kéziratot egyszer egy váratlan szélroham fölkapja az író asztaláról, és szétszórja a kertben. Az anyaggal való küszködés ily módon tényleges fizikai formát is ölt, hiszen a fájós derekú öregember számára a hajlogtatás, a kéziratlapok összeszededegetése nyilván komoly megterhelést jelentett. Viszont azzal, hogy az átmeneti időre elveszett kéziratlapokat vissza tudta szerezni, megerősödött benne a késztetés, hogy a vállalt feladatot elvégezze.

Az olvasó sokszor azt érzi, hogy a szereplők a látványos előrehaladás – úgymint gyermekük megszü-

letése, a közös otthon megteremtése, a házasságkötés – ellenére is mindig ugyanott tartanak. Magányuk kellős közepén, ahol dideregve reménykednek abban, hogy egyszer majd megadatik számukra önmaguk és a másik megértése. És talán együtt maradnak akkor is, ha ez bekövetkezik.

Szentmártoni János könyve a görög sorstragédiákra emlékeztet, átjárja valami ismeretlen mitologikus áramlat, amely nem sodorja el a szereplőket, sőt, fölerősíti körvonalait, sziget-voltukat. Csupa átok, áldatlanság, keresés, viaskodás démonokkal. „Kétségbeesetten élek.” Megrendítő, hogy mennyire tisztán fogalmaz a szerző, hogy a megvalósult állapothoz magától értetődően hozzáteszi a potencialitást: „Azok is mi vagyunk, amiket nem teszünk. Amiről álmodunk. Amit szeretnénk.” A *van* és a *nincs* tehát kéz a kézben járnak. A két kéz tartja is, de marcangolja is egymást. „Bizalomtalanság.” Ez mindenképpen a regény egyik kulcsszava, ami egymagában egyesíti előbbi állításomat a *van* és a *nincs* gyötrelmes együtt-járásáról.

A könyv egységes atmoszférájához szervesen hozzátartoznak azok a jelenetek, amelyek látszólagos epizódként erősítenek rá a szereplőkről kialakult képre. Az elhagyatott gyár területén megidéződő látomásos helyzet a nagyon is valóságos sérülésekkel, vagy a feleség gyerekkorában a cseresznyefán átélt, szinte a világvégét megidéző vihar, amelyből mintha a gondviselés menekítette volna ki. Mindkettő a megmenekülés apoteózisa, s ezáltal sokkal fontosabb helyet kapnak a mű egészében, mint epizód-jellegük indokolná.

Szentmártoni János költői regényt írt, szövege sok helyen kifejezetten metaforikus, de a történet elevenen lüktet benne, a külső és a belső utazásra egyaránt kapunk menetjegyet a szerzőtől. Az úti eszköz egyértelműen hajó, de legalábbis egy bárka. Érdeemes részt venni ezen az utazáson, mert megvilágosodás ígérkezik, mire „kiszállunk” az utolsó fejezetből, amely szokatlan módon a „Kezdet” címet viseli. Mondanom sem kell ezek után, hogy az első fejezet címe pedig az, hogy „Vége”.

Regényírókat avatunk ezzel a könyvvel, de nem vesztettük el a költőt sem, ebben biztos vagyok. Elsőre talán kegyetlennek tűnő gondolattal szeretném zárni a regény méltatását. Én további szomjúságot kívánok Szentmártoni Jánosnak, mert az a szomjúság, amely ilyen intenzív és emlékezetes műben nyilvánul meg, mindannyiunknak – neki is, az olvasóknak is – a javára szolgál.

Filip Tamás

Egyszerre vagyunk kint és bent

Beszélgetés Fekete Vincével

Sokan gondolják úgy, hogy akik a magyar irodalomban érvényesülni akarnak, azoknak Budapesten a helyük, közel a tűzhöz, ugyanakkor akadnak olyan írók, költők is, akik a szülővárosukban, szülőfalujukban élnek és alkotnak. Fekete Vince költői életművének legjava, ahogyan nemrégiben megjelent *Vak visszhang* című kötete is, a szülőföld: Kézdivásárhely és környéke ihletettségekben jött létre.

– Szerinted hol kell élnie egy költőnek/írónak? Létezik-e e tekintetben a „kell”? Soha nem volt elvándorolhatnékod?

– Ott jó élnie a költőnek, ahol otthon érzi magát. Kötelező módon nem érezheti jól magát az ember. Én a diákéveim (a kalandozások kora) után nem azért jöttem haza Kézdivásárhelyre, mert nem lettek volna máshol is lehetőségeim. Mehetnékem sokszor volt, de elvagy kivándorolhatnékem sohasem. Ezt a helyet én már gyerekkoromban bebutoroztam, otthonossá tettem magamnak. Elraktároztam a zsigereimben. És azóta számomra még otthonosabbá vált: múltja, jelene, jövője, mindene érdekel. Nekem ez a hely nem a nagyon érdekesen beszélő, az italt keményen vedelő és bíró, szalonnapusztító, viccelődő emberek világa, hanem a szülőföldem, hangozzék ez bármennyire is patetikusan. És legyen ez a vidék a külső szemlélőnek bármilyen is, hozzám mégis ez áll legközelebb. Én a szépségeit is látom, a megtartó erejét is érzem. És bármennyire is jól érzem magam valahol, nem tudnám máshol elképzelni az életemet. Ez a táj, ez a hegyes-dombos, borvizes vidék nőtt hozzám, ezek a fák, füvek, hegyek, ezek a medencék, dombok, kaptatók, fennsíkok, egyszóval minden.

– Markó Béla *Vak visszhang* című köteted bemutatásában meg-

említette több költői parafrázisodat is. Ezek valóban tudatosan átírt versek, vagy inkább csak áthallások? Mi indít arra, hogy régebbi költők ikonikus verseit átítsd a saját költészetteddel?

– Állandó kapcsolatban, folytonos párbeszédben lenni a hagyománnyal, mindazzal, ami felépült, felemelkedett itt évszázadok alatt, ezekkel dialógust folytatni, és esetleg erre a nagyon stabil, ha úgy tetszik, megtartó falra a magunk szerény téglácskáit ráhelyezni – ennek igénye indít erre. Én nem átírok, nem ráírok, hanem az eredetivel valamilyen viszonyba kerülve, megírom a magamét, a sajátomat. Múlt és jelen párbeszéde lehet ez így, egy kicsit a jövő felé is sandítva.

– Kiknek a költészete, prózája jelenti azt a hagyományt, amelyre építkel? Hogyan találtad meg ezeket a pilléreidet? Mit jelent számodra az irodalmi hagyomány?

– Irodalmi hagyomány mindaz, amihez valamilyen közöm volt, van vagy lesz a munkám (életem) során. Beleszületünk egy nyelvi, kulturális, szépirodalmi tradícióba, ezt, amennyire lehetséges, a magunkévá tesszük, majd továbbépítjük. Úgy képzelem el, mint egy rongyszőnyeg, ami magába szövi, szálazza a korábbi anyagokat. És csak annyit belőlük, amennyire szüksége van. Ezáltal pedig valami sajátot, egy teljesen

új darabot, mintázatot hoz létre. Nemcsak a magyar, bármilyen hagyomány ilyen, ami megszólít, amivel párbeszédbe elegyedem akár olvasóként, akár íróként. A pillérek pedig szinte adják magukat. Azok az írók, azok a költők, azok a munkák, akiket, amelyeket kedvelek, szívesen olvasok, akár inspirálóak, ösztönzőek, stimulálóak (is) lehetnek számomra. A rokon lelkek, hogy úgy mondjam.

– Markó Béla azt írta rólad: erdélyi költő vagy...

– Ez azt jelenti, hogy elsősorban annak vallom, érzem, és annak szeretném tudni, látni, érezni magam. Noha tudom, hogy – természetesen – a nagy magyar irodalomba tartozom. De az a plusz szín, plusz íz, ami benne van egy-egy erdélyi író-költő műveiben, az nem szegényíti, hanem ellenkezőleg: gazdagítja az összmagyar irodalmat. Én erdélyi költő vagyok, ennek minden előnyével és hátrányával egyaránt. Előnye ez a vidék, ez a táj, ez a környék, ahol élek; hogy ott dolgozom, és azt csinálom, amit szeretek; olyan kollégákkal, akik a barátaim; hogy itt a lapok, folyóiratok, írók, költők között nincs meg az a széthúzás, az a megosztottság, ami odakint elég keményen megvan. Előnye a határon túliság, hogy mi, hála Istennek, felülről, kívülről, távolról nézhetjük a dolgokat. Egyszerre

vagyunk kint és bent; íróként, szerkesztőként éljük és ismerjük a magyar irodalmat, de nem kötődünk olyan szorosan a helyi (pesti, debreceni, pécsi, szegedi stb.) viszonyokhoz, hogy azok megköthetnének, befolyásolhatnának. Hátránya, hogy bizony eléggé a végeken élünk, jó távol a „kontinenstől”, provinciában, kisebbségi helyzetben, és a szakma szemétől is eléggé félre- vagy messzire eső helyen (tisztelet a nem nagyszámú kivételnek). De – ami kárpótolhat –, hogy erdélyiként, kívül levőként az irodalmi belterjességek, klikkesedések nem kell, zavarjanak, sem a szakma elfogultsága(i), sem a kánonok működése, a méltán vagy méltatlanul piedesztálra emeltekkel vagy az elhallgatottakkal. És ilyenformán kimaradunk, kimaradhatunk mindenféle csatározásból is.

– *Mit jelent egy válogatott kötet egy ötvenes éveiben járó költő számára? Számvetés? Ajándék? Startkő, amire föl lehet állni, és még nagyobbat ugrani?*

– Nyilván mindenki szeretne még nagyobbat ugrani. Székely János mondta egyébként, hogy az is hunfcut (így!), aki jobbat ír, mint amilyent tud. De a viccet félretéve: számvetés is, persze, de igazából egy lehetőség, hogy visszatekintszen, és hogy előre is nézzen ugyanakkor: hogy meglássa a völgyeket, a csúcsokat, a mélypontokat és a magasságokat. És hogy a csúcsaival mérjen, azokhoz viszonyítson. És hogy ezek után, miután a legjavát (a szerinte a legjavát) az olvasó elé bocsátja, abban reménykedjen, hogy – a kötet címe ellenére – nem vak visszhang lesz ez az egész.

– *Évtizedek óta dolgozol irodalmi szerkesztőként. Mit jelent*

számokra ez a munka? Milyen szisztéma szerint válogatsz műveket? Mennyire fontos számokra, hogy új szerzőket fedezz fel, vagy inkább az, hogy jó, bevált nevekkel töltsd meg a lapszámot? Számíthat-e támogatásra, segítségre a lelkes kezdő?

– Ezt a munkát szeretem, ez az, azt gondolom, amihez értek. Saját ízlése szerint válogat az ember, azt, azokat, akik, amik neki tetszenek. És nem jól bevált, bejáratott nevekkkel töltjük meg a lapot, bár vannak köztük olyanok is, kezdők, ismeretlenek, vagy kevésbé ismertek is szerepelnek, ha olyat írnak, ami elnyeri a szerkesztő(k) tetszését.

– *Mennyire ismered a közönséget? Milyenek a tapasztalataid?*

– Elég sokat járunk felolvasásokra, és általában az első percekben szoktam „belőni” magamnak, hogy mit, miket olvassak fel. Az utóbbi időben egyszemélyes meghívásoknak tettem eleget, és nagyon-nagyon jó tapasztalataim voltak. Ha jól csinálod, tényleg be tudod vonni őket, ugyanolyan hálás, figyelmes tud lenni kétosztálynyi diák, mint egy tucatnyi nyugdíjas, idős ember egy félre-eső településen.

– *Amióta félig Erdélyben élek, teljesen másképp értem az itteni és az innen elszármazott szerzőket. Neked is van élményed arról, hogy másképp értenek, másképp olvasnak a határon innen és túl?*

– Hát hogyne! Vannak olyan prózaszövegeim, amelyeket nem hiszem, hogy felolvasnék a határon túl, azért, mert nem fognák, nem vennék a lapot. Akik egy kis sírós erdélyezést várnának el, nem biztos, hogy örülnek a helyi ember természetéről, a helyi aszszony természetéről szóló, koránt-

sem biztos, hogy szívzaggattató írásoknak.

– *Mennyire vagy elégedett azal, ahogy az anyaországban jelen van az erdélyi irodalom?*

– Két válasz is van: azért a fontosabbak jelen vannak. (Ez nem az enyém.) Másik: jobban is jelen lehetne. Bár az is igaz, belátom, hogy nem lehet mindenkit ismerni, olvasni. Magyarországi íróbarátaim kíváncsian kapják fel a fejüket Székely János neve hallatán. De másokén is. Farkas Árpád, Király László neve (babérkoszorús díjazása) külön lavinát indított el a fészbukon. Neves magyar kritikusnak nem volt fogalma, hogy kik is ők valójában. Utána lehetett volna nézni persze, de hát, milyen az ember.

– *Készülő, Vargaváros című művedről az jutott eszembe, hogy Magyarországon, ha megkérdezek valakit, hol van egy közeli utca vagy egy intézmény, többnyire nem tudja. Nemcsak a város múltjához, de a jelenéhez sincs köze. Szerinted visszakanyarodhat még az emberi élet oda, hogy van jelen, van múlt, van költészet, van közösség, és az emberek nagy része nem valami tejfölből él a mobiljába temetkezve? Megy egy kört a világ, és visszaér oda, ahonnan te el sem jöttél?*

– Nem vagyok jós, sem próféta, annyit azért mégis megkockáztatok, hogy – szerintem – nem fog visszakanyarodni sehová. Hanem lesznek mindig, ahogy mindig is voltak, olyanok, akik ugyanott maradnak, el sem jönnek, akiknek fontos lesz a jelen, a múlt, a jövő, a közösség, a költészet, az ember, a csend, az erdő, a szélsusogás stb. Ha nem bíznék ebben, akkor mi volna vajon a megtartó erő?

Varga Klára

„Jobban fájnak a fájdalmak, melengetőbbek az örömök”

Beszélgetés Oláh András költővel

Oláh András társadalmi szerepvállalásai meglehetősen sokrétűek, tagja Mátészalka város önkormányzati testületének, igazgatóhelyettesi feladatokat lát el egy iskolában, folyóiratot szerkeszt, egy helyi kulturális egyesület elnöke, és több művészeti, irodalmi szervezet tagja: ezekhez a tagságokhoz természetesen feladatok is járulnak. Nemrég, 2016. november 25-én vehette át a Ratkó József-díjat. Erről, és készülő, új kötetről beszélgettünk.

– *Milyen szisztéma, napirend szerint tudod ütemezni a versek, drámák, novellák írását ennyi elfoglaltság mellett?*

– A hétköznapiakban alig jut idő az írásra. Legfeljebb éjszaka. Pontosabban hajnalban. Pokolian rossz alvó vagyok ugyanis. Ilyenkor jobbára olvasni szoktam, de előfordul, hogy valami szöveg motoszkálni kezd bennem. Olyankor írok... Nyáron más a helyzet, főleg, ha sikerül kiszabadulnom a köznapi monotóniából. A versek egyébként valahogy maguktól születnek. Néha elég egy mozdulat, egy szó, egy érintés, egy arc, egy felvillanó emlékkép. Nincs rá recept, egyszerűen csak jön. Úgy-hogy azt mondhatom, vers bármikor, a legváratlanabb pillanatban is íródhat. Néha épp az a baj, hogy teljesen készületlenül ér. Még egy vacak papír sincs a kezem ügyében, hogy lejegyezzem a hirtelen támadt ötletet. A próza nehezebb. Többszörös körbejárást igényel. Talán ezért is van, hogy novellát viszonylag keveset írtam, s ami született, azt inkább amolyan mellékterméknek tekintem. Amit versben nem tudtam megírni, azt próbáltam meg prózában elmondani.

Egyébként valamikor, nagyon-nagyon régen prózával kezdtem.

Tizenkét éves voltam, amikor megírtam az első regényemet. Osztálytársaimnak beszámoltam róla, ők pedig elkotyogták a rajztanárunknak. Madarász Gyula, a jeles festőművész tanította akkor a rajzot, nem ment el szó nélkül a hallottak mellett, és elkérte tőlem az anyagot. Kézzel írott szöveg volt, a füzet nagyon precízen teleírva az utolsó oldalig. Egy kicsit, azt hiszem, hajazott *A törökfejes kopja* történetére, ami akkoriban az egyik kedvencem volt. Gyula bácsi viszont talált benne dicsérni-valót. Nemcsak hogy nem szegte kedvem, hanem további alkotásra inspirált.

– *Sokat találkozhatunk irodalmi lapokban műveiddel, printelt és online felületeken egyaránt jelennek meg írásaid, nagyon aktív és termékeny költőnek számítasz. Hogyan látod, mennyire hat ma a vers, olvasnak-e lapokat az emberek, vagy inkább neten tudja a szerző a verseihez megtalálni a személyes olvasóközönységét?*

– Valóban sokfelé publikálok, de a mennyiség csak látszólagos. Ha összevetem a XIX. századi klasszikusokkal, bizony komoly elmaradásaim vannak. De számomra az írás még most is inkább csak játék. Persze komoly játék: tétre menő. De mégiscsak játék,

mert nincs semmi kényszerítő körülmény. Akkor írok, amikor időm és kedvem engedi. Ám, hogy ki nek írok, kik olvassák, olvassák-e egyáltalán ezeket az írásokat, arról hiteles információim nincsenek. Az például, hogy hány látogatója volt egy internetes oldalnak, még nem jelenti azt, hogy az odalátogató biztosan olvasta is az anyagot. A közösségi oldalak „tetszikelési” gyakorlata is félrevezető. Más a helyzet, amikor valamilyen személyesebb visszacsatolás is érkezik: egy hozzászólás, egy üzenet. Az már valódi olvasót sejtet. Mint ahogy a megvásárolt könyvek mögött is komoly érdeklődést és olvasni akarást vélek felfedezni.

Bevallom, én magam a papíralapú irodalmat szeretem: a kézbe vehetőt, a lapozható. De sajnos nemigen látom, hogy a parkban, a kávéházban, a villamoson az emberek irodalmi folyóiratokat vagy könyveket lapozgatnának. Inkább a kis elektronikus kütyüiket nyagatják. A világ megváltozott, tudomásul veszem, de amolyan jámbor Don Quijote-ként mégis vívom a magam szélmalomharcát. Magam is szerkesztek egy lapot, a Partium nevű irodalmi folyóiratot, és ez még mindig nyomtatott változatban készül. Lehet, hogy korszerűtlen, de én nem szégyellem, hogy

egy kicsit a múltban élek. Ezzel együtt – mint mondtam – szívesen publikálok az online felületen is. Közösségi oldalakon is meg-megosztom a friss közléseket. Nyilvánvaló, hogy a fiatalabb nemzedék itt jobban „befogható”. És tagadhatatlan, hogy az internetes jelenléttel a mű is inkább szem előtt van, többen látják, láthatják.

– *Ha utánaszámolok, körülbelül harminc éve ismerjük egymást, húsz éve egészen biztosan pályatársi figyelemmel követem a szakmai munkádat, de ha csak az elmúlt tíz év alkotómunkáját vesszük figyelembe, te hogyan látod, mennyit változott a lírai nyelved, a témáid? Mintha bátrabban és kitárulkozóbban írnál... Hogyan éled meg ezt a változást (ha van belülről)?*

– A harminc év említése megszűre vezet... Tizenéves korodban tanítványom voltál, és akkoriban még Petőfivel, Arannyal, Jókaival riogattalak... De komolyra fordítva a szót: a kérdésedre egzakt választ nemigen tudok adni, nekem csupán benyomásaim vannak erről. A témaválasztásban – azt gondolom – nincs jelentős változás, mert önző módon folyton magamról, illetve az általam tapasztaltakról írok. Nem tudom, miért, de tény, hogy a világhoz való viszonyom jelentősen megváltozott. Régebben voltak fontos és kevésbé fontos dolgok, tudtam sorrendeket felállítani, kiemelni, szemet hunyni, átsiklani, felejtetni. Most valahogy mélyebben érintenek a történések: jobban fájnak a fájdalmak, melengetőbbek az örömek. És körülírás nélkül kimondom, amit gondolok. Ha az utóbbi tíz évet kellene mérlegre tenni, akkor talán az a szembetűnő, hogy job-

ban a dolgok mélyére árok. Egyfajta terápia ez. Öngyógyítás, ha úgy tetszik.

– *A személyes lírádra vonatkoztatva a kérdést: mi a tétje ma a versnek?*

– A mai vers közel sem azonos azzal, amelyen én nevelkedtem. A XX. század még kikényszerítette a képekben való gondolkodást, a metaforákat, mert a versnek titkokat kellett rejtjenie, üzenetet, amit a cenzúra miatt csak rejtjelezve lehetett eljuttatni az olvasóhoz. Ma más a helyzet, s ez az irodalomban is szemléletbeli változásokat eredményezett. Lecsupaszodott a vers. S mint ilyen, tét nélkülivé vált, úgyszólván csak a szó maradt meg belőle. De innen már nincs hova továbblépni... Azt hiszem, mára már a posztmodern teoretikusai is felismerték, hogy kissé túllóttak a célon. Azt látom az utóbbi idők közléseiből, hogy sokak számára kezd ismét fontossá válni a gondolat, a képiség és a forma. Szóval, már csak idő kérdése, hogy a vers visszaöltözzön. Nem lesz belőle karácsonyfadisz, de ezen az erős puritánságon, ezen a prózába hajlást eredményező szöveg szemléleten szép lassan túllép az idő. S ha már a személyességet érintetted, feltétlenül hozzá kell tennem, hogy a vers számomra egyfajta tükör is, amiben valamiképp magunkat látjuk viszont. Pontosabban egy küzdelem végeredményét. És szerintem az adja a tétjét, hogy mennyire kell megküzdeni, megszenvedni érte.

– *Tucatnyi köteted jelent meg eddig, mikor várható újabb könyv, mit tudhatunk róla előjáróban?*

– Készülőben van egy újabb kötet. Már összeállt, csak a végleges szerkesztés és a nyomdai művele-

tek hiányoznak. *Április bolondjai* címmel fog megjelenni. Az április egy sokatmondó hónap: benne van a tavasz, a szerelem, az ígéret, az életlehetőség, és persze benne van a könnyedség, a bolondozás, de a csöbehúzás, a becsapás, az átverés is. Szóval minden, ami élet. Lesznek benne halálosan komoly dolgok, és lesz benne egy kis formabontó játék is. Vagy nagyon is formaörző? Majd az olvasó eldönti...

– *Mit jelentett számodra Ratkó József, voltatok-e személyes kapcsolatban, és hogyan éled meg a Ratkó-díjat, ezt a rangos kitüntetést?*

– Kapcsolat? Csak a könyveken keresztül... Személyes kapcsolat nem volt köztünk, de valójában nem is ez a fontos, hanem az, hogy a versein keresztül mégis ismertem őt... Még gimnazista voltam, amikor a magyartanárom fölhívta a figyelmünket az akkor megjelent kötetére. *Törvénytelen halottaim* volt a címe. Rám ugyanolyan döbbenetes hatást gyakorolt, mint József Attila korai költészete. Benne volt a nyakasság, a gerincesség, a szembenézés és a szókimondás bátorsága. És nekem akkor éppen erre volt szükségem. Az pedig, hogy most átvehettem a róla elnevezett díjat, jóleső borzongással tölt el. A díjazottak közé tartozni – ezt túlzások nélkül mondhatom – tényleg megtiszteltetés. Annak pedig különösen örülök, hogy az átadó ünnepségen jelen volt Ratkó József özvegye és a fia is. Mi több, néhány korábbi díjazott (például Vári Fábrián László, Márkus Béla, Jánosi Zoltán) is megtisztelt a jelenlétével.

Kürti László

OLÁH ANDRÁS

kevesek maradtunk

*köd lepi a kerted: hazugság vagy Mester
itt leltünk magunkra felszögezett testtel*

*hiába kínáltál színes játszóteret
s ígértél igazat – a világ mégsem kerek –*

*komor a jelen és ránk fagyott az arcod
érted – de nélküled – vívjuk ezt a harcot*

*madárhiány van és mindegyikünk fázik
nem röppenhetünk fel az utolsó átig*

*számít ránk a halál pedig nem is vagyunk
föladtuk jövőnket és már nincs több adunk*

*az emberi szívben sosem lesz világos
kevesek maradtunk a feltámadáshoz*

*bújócskát játszunk de a hunyó halott
kereszt lett a fákból miket Isten adott*

hiába

*a templomkertben berozsdásodott
sorsukra döbbenő kereszték
bizonytalankodnak leszegett fejjel
karótól karóig kapaszkodik a csönd
libbenős szoknyák alá már nem kap a szél
helyükön idegen mondatok nőnek
s a padon pipázók nem értik szavam
a köves hegyi úton ismeretlen szekerek
taposnak s megjelennek első rügyei
a télnek deresednek a szőlőskertek
az ösvények könnyei elfolynak
akár valami fekete átok
ami elnyeli megfojtja az utolsó álmot
s aki jární tud a vízen azt hiába várjuk*

SZEBÉNYI ILDIKÓ

Homlokomra

*Csorgó olajcseppek
emlékeim
falán –*

*Hegyek sötét
gyomrában
megáll az idő,*

*kettészeli arcom,
nem is vagyok
már,*

*csak pillangók
szárnyán haldoklom,
mert megbabonázott
a jelen,
a lét,*

*és félbehajtott
az idő,*

*mikor a csillagok
homlokomra
feszültek –*

***Mikor a tank
tüzelni kezd***

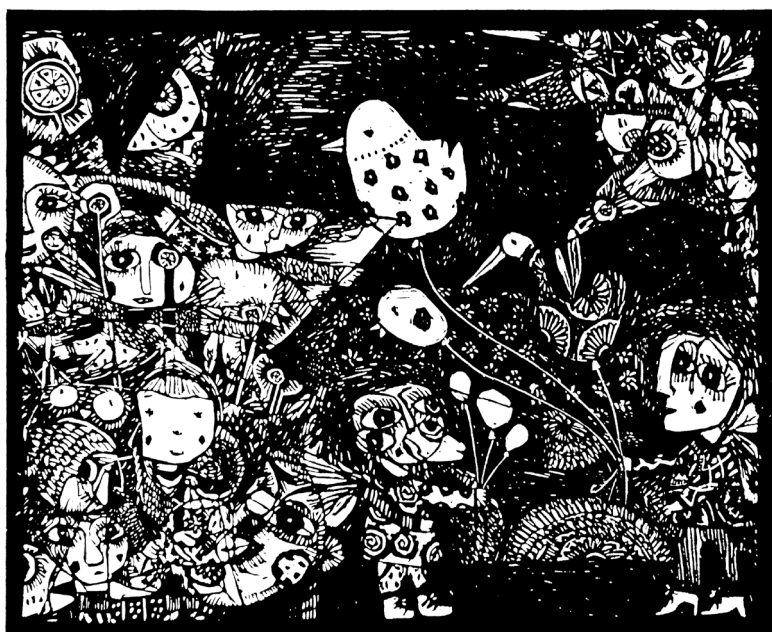
*Költők gyülekeznek
a puszta közepén.*

*Ingüket szél cibálja,
lábukon szakadt saru,
por, koszos vér –*

*Körbeállnak.
Tüzet gyűjtanak.*

*Füst gomolyog az
égre, riadt madarak
rebbenek szét.*

*Szél kigyózik a
tájban, csillog a homok,
a kavics,
Isten kigombolja kabátját,
megigazítja ruháját,
mikor a tank
tüzelni kezd –*

Nagy Katalin Matild: Majális, linómetszet (papír, 21 × 17,5 cm)

PÉNTEK IMRE

A megsérült boldogság örökösei

Az Oláh család kiállítása
a Józsefvárosi Galériában

Az emlékezés idejét éltük november végén. 24-én a Magyar Napló Oláh János-emlékszámát mutatta be Bíró Gergely és Jánosi Zoltán szerkesztő számos közreműködővel, a Józsefvárosi Galéria előadóterében. A visszatekintés, a versek és a zene szöttese elégikus fátylat terített az eltávozott irodalmár képzelt ravatalára. Szép és bensőséges volt a műsor, záróakkordként az elhunyt költő mondta el a *Pinceszeri elégia* című versét, filmfelvételtől. Bíró Gergely írta a Napló-szám bevezetőjében: „S ha egyszer belevölünk végre, viselhetjük-e kabátját, amely a nagy teleknek mindig ellenállt, és fejünkbe húzhatjuk-e sapkáját a halászkok napja alatt?” Igen, Oláh János hiányzik, sokunknak, nagyon. Legjobban családjának, s ez természetes.

Mivel korábban érkeztünk, láttuk a másnap nyíló kiállítás előkészületeit, Matyi és Kati – a két képzőművész gyermek – szorgoskodását a galéria terében. Két Kő Pál-tanítvány, akik az elmúlt években megtalálták egyéni útjukat, rangos művekkel, kiállításokkal képviseltetve magukat a kortársak között. Matyi a metró Kossuth Lajos téri alsó kerengőjében lévő *Teiresziasz* című, vak és vakvezető kutyája kompozíciójára lehet büszke, Kati akár az *Éva* címet viselő szobrára, kezében az „alkalmi” almával. És éppen arról beszéltünk, hogy volt honnan eredeztetni tehetségüket. Oláh János ugyanis elvégezte a Képző- és Iparművészeti Szakközépiskolát, kis híján egy másik művészeti ágban kötve ki. Erről Kő Pál írt megelevenítő erővel az emlékező számban.

Megemlítettem, hogy remélem, Jánostól is láthatunk majd néhány kezdeti munkát. Az igenlő válasz megnyugtató. Itt jegyzem meg: egy barátságunk is lehetnek hiányai. Bár Jánost a barátaim közt tudhatam, Kő Pált szintúgy, de valamiért ez a képzőművészeti megnyilatkozás, érdeklődés elsikkadt. Sokszor beszélgettünk, s meglepődtem, hogy János és Pál néhány apró utalásból is tökéletesen értik egymást. Matyi és Kati életében, tehetségében ez tört ki, nyilvánult meg elemi erővel. Igen, egy budapesti művészcsalád, amely joggal adhatta ennek a kiállításnak a címet Oláh János verse nyomán: *A boldogság éve*

– amikor még az apa is ott volt köztük, a maga kivételes lényével, személyiségével. (S hány vers született az óvodába vagy iskolába kísérés, várakozás magányos, önemésztő pillanataiban!) A költői megnyitó után, amelyen Mezey Katalin – milyen nehéz leírni – özvegy és a fiú, Lackfi János mondott verseket, a kiállított műveké a szó.

Nos, jelen voltak Oláh János rajzai, festményei is. A tehetség szikrázó jeleivel. Az akvarellal készült *Önarckép* mintha megelőlegezte volna azt a kétkedő, tépelődő, kissé kesernyés kifejezést, amely oly sokszor, s nem indokolatlanul, megjelent vonásain. A könnyed grafikák, tusrajzok azt jelezték: alkotójuk mesterien bánt a vonallal, s olyan nagyobb szabású munka elkészítésére is vállalkozott, mint a tárlaton látható *Csendélet*.

A terem bal oldalán Oláh Mátyás László mutatkozott be, mondhatnám, teljes „vértetében”. Ami azt is jelentette, hogy a jelentős szobrászati művek és dokumentációjuk mellett festményeit és grafikáit is láthattuk. Sokat olvashattunk a szobrászrajzokról, amelyek kissé elnagyoltan, vázlatosan előlegezték meg a készülő szobor kontúrjait, fontosabb elemeit. Ám Oláh Mátyásnál nem erről van szó. Nála a festői kifejezés egyenrangú a szobrászattal. A nyitókép mellbevágó és megragadó: a *T-Rex*. Az őshüllő brutálisan kegyetlen feje egy elegáns, jól szabott öltöny felett. Több helyütt is láttam ezt a képet, lehet, hogy korunk új szimbólumává válik. Feltűnik néhány szerep-kép: *Esti döglés*, *Szoni Xpéria* vagy az *FB önarckép*. Minden képen látni a festői kvalitás félreismerhetetlen nyomát. A *Francia piac* sorozat a tárgyiasság tanulmánya, mindennapi fogyasztásunk anti-mitológiatlanságának véres, naturalisztikus, kíméletlen szemrevétele. A fogyasztás nyomán hogyan változik át az élő lételemmé, kívánatos áruvá, asztali terméké. Aztán néhány mű a *Múltak raktáraiból*, mint az *Ádám*, *Királyportrék*, *Santa Maria Sopra Minerva*. A *Királyportrék* egy nagyvonalú kísérlet, egy pseudo-rekonstrukció, amely néhány ajánlatot tesz a jelennek – kopott, középkorias stílusban – valamikori felségeink képmásairól. Hiperrealizmusról is beszélhetnénk, de Oláh Mátyás képes a kifejezés érdekében olyan „mutációkra”, melyek során a valóság átszellemlül, a látvány elemi erejűvé válik. Akad néhány „mellékszál”, technikai beavatottság, erre a mesteriség művelése csábította: *Az irgalmas szamaritánus című festmény megvilágítása*, vagy a *Két kép közötti tér*. Itt nem a kép teljessége érvényesül, hanem pl.

A boldogság évei című kiállítás megnyitója 2016. november 25-én

a megvilágítás, a fény eloszlása lesz a fő, meghatározó motívum. Ezek az óvatos kitérések azonban nem váltak – eddig – absztrakcióvá, Oláh Mátyás a figurativitás elkötelezettje. S jó észlelni, hogy a tanítvány követte mesterét: az érzékletes műformálás, a hiteles megjelenítés számára mindennél fontosabb. Szobrászata is ennek példája. A *Támadást színlelő közepkorú férfi I–II.* posztmodern ízléssel is magyarázható (és elfogadható), de a szituáció is önmagáért beszél. Oláh Mátyás sem egy az egyben hozza színre szereplőit: szereti az elidegenítő eszközöket. Olykor egy maszk, fejhallgató, gázárc teszi zárójelbe a naturát, az emberi testet. Az *Önarckép II.* például erről szól, némi ironikus éllel mutatja a tudálékos embert, a kis, arca telepedő piramisokkal.

Oláh Katalin – hisz a formaelv hasonló – igyekezett a java termésből olyan műveket elhozni, amelyek eltérnek testvére kissé archaikusan szigorú világától. A *Szabad akarat I–II.* annak a vándorló kedvnek (ösztönnek) állít mementót, amely a korábbi bezártság helyett ma bekóborolhatja Európát. A kissé modoros emlékdombon lévő motoros és a feszület egy-egy felfogás attribútumai, melyek nyomán ki-ki a mag lehetőségeit keresi. A *Forgás* egy bravúros korcsolyamozdulat életteli rögzítése, míg a *Szinkronúszó csapat* egy víz alatti jelenet, jelenség plasztikai megfelelője. Katalin meg tudta oldani, hogy az apró figurák felszín alatti és fölötti mutatója – az átlátszó műanyag segítségével – maximálisan érvényesüljön. A szobrásznőt szemmel láthatóan érdekli a sport, több szobra is készült e témában. Itt csak ízelítőt adott ebből az izgalmas, látványos plasztikai műegyüttesből. Szakrális érdeklődéséből – talán szándékosan – alig csillantott meg valamit. Előtűnik a gögös Sza-

lomé Szent János fejével, nem épp kegyeletes látvány. De a pajkosság sem vész el, a szabadoság – női megfogalmazásban – a *Szünetet* eredményezte. A két mezítelen lábfej a tömegkultúra apró műtyürekén nyugszik, mint a gondtalanság, a kitáruló szemtelenség színönimája. Oláh János *Belső tükör* című kötetének címlapján is Katalin *Pieta* című szobra szerepel, amely a korpusz helyét, a megváltó hiányát az üres lepel drámai fodraival, hullámzásával érzékelteti.

Kiss Adél szorosán kötődik a két testvér kifejezőmódjához. Egy rendkívül gazdag kollekciónal képviselteti magát, amely sokoldalúságával, sokirányúságával is meglep. Elsősorban a szélsőséges, határeseti emberi helyzetek érdeklik: ezek festői visszaadására koncentrálnak (kizártság, bezártság, víz alá merülés, trauma). Láthatjuk a víz alá merülő emberi arc eltorzulását, miközben a kép pazar szín pompájával igyekszik elterelni figyelmünket a bekövetkező tragédiáról. Az üveg mögötti lét festői analízise is az eltorzulásról szól, amikor a személy csak egyetlen dologra tud figyelni: a szabadulásra. A *Merülés* csak a női köröket villantja fel, a vízcsillámok tükröződése közepette. Az *Esőn át* már kacérkodik a struktúrává válás dimenzióival, s a *Transzparens struktúrákon* feloldódik a képmező, csak két átderengő száj sejteti, hogy itt két emberi arc rejtőzik az esőfüggöny mögött. Kis Adél is kacérkodik az elvontabb megjelenítéssel, de csak a sejtelem, sőt, a misztikum szintjén. Az átváltozások a figuralitáson belül játszódnak le, a körvonalak csak elmosódnak, elbizonytalanodnak, nem válnak szikár, lényegre visszavezethető, tárgyias elemmé. S ami még érdekes: két női alkotóval találkozunk a kiállításon. A minuciózus megjelenítés, az apróságok felnagyítása, a részletek elevensége, úgy látszik, a női princípium szerves tartozéka.

Három fiatal alkotó, három kiváló képzőművész. Számot adnak kötődéseikről, elképzeléseikről, világlátásukról. Arról a szerves magyar tradícióról, éltető hagyományról, amely elfelejtődni látszott az évek során. Vállalásuk komoly tett – s ha Oláh János kabátjába egy kicsit bele akarnak nőni, határozottan jó úton járnak.

(A tárlat 2017. január 6-ig látható.)

HÓVÁRI JÁNOS

Szolnoki képek és szobrok

A magyar képzőművészet, amíg fővonalát a plein air adta, kötött volt földrajzi tájakhoz. Nagybányára a XIX. század végén a város feletti vulkanikus csúcsok, a természet közelsége és a vonatközlekedés miatt esett a magyar művészek egy csoportjának választása. Ebből képzőművészeti korszak született hazánkban, amely azonban nemcsak Trianon miatt fulladt ki, hanem a művészeti ízlések változása miatt is. Az 1920-as évek végére, illetve az 1930-as évek elejére a plein air elvesztette korábbi varázsát. Helyét átvette a római akadémizmus és a párizsi gyökerű konstruktivizmus, valamint a kubista és szürrealista avantgarde. Megmaradt a napfény színeinek tisztelete és visszaverődéseinek csodálata, de a természetes fényeket biztosító műterem kedveltebbé vált a szabad égbolt alatti tájnál. A táj lankái és hegyormai helyett felértékelődött a hely szelleme: a sajátos intellektuális kisugárzás, vagy legalább annak képzete. Ez adott a tehetség mellett különös tartást a „nagy korszak” utáni Nagybányának. Ez segítette az ottani művészeket abban, hogy megtalálják a legjobb formát vagy a legjobb szint. A nagybányaiaknak a két világháború között és után is nehéz volt lépést tartaniuk az európai művészet fővonalával: a festők kezét lefogta, sőt, megbénította a századfordulós gloire; a perifériára csúszás szomorúsága és evidenciája; a román kultúrpolitika magyartól eltérő érték- és viszonyrendszere. De Nagybánya továbbra is létezik. Szétszakítottan: közös gyökere ellenére, már magyar és román Nagybányáról beszélhetünk. Az egykori nagyhírű pavilonok még állnak: félő, hogy hamarosan úgy alakítják át őket, hogy az eredeti építészeti gondolat elvesz belőlük. Kár, hogy nincs magyar–román összefogás a nagybányai örökség megőrzése érdekében, pedig szükség volna rá. Mi más Nagybánya, ha nem a magyarok és románok közös európai öröksége? A magyar festők egy kitartó csoportja – Véső Ágoston hívására – jóval több, mint egy évtizede minden évben elzarándokol a magyar festészet Parnasszusához, a Nagybánya melletti, festői szépségű Felsőbányára, hogy ott egy hétig a nagy elődök szellemiségében szabadban fessen. Tud-e, akar-e a magyar kulturális és művészeti élet többet tenni a nagybányai örökségért? Az elkövetkező évek eldöntik.

A magyar művészettörténészek jól tudják, hogy a szolnoki művészeti élet régebbi, mint a nagybányai. Az építményeket is jelentő művésztelep azonban később jött létre, mivel a Nagybányai Művésztelep alapítási éve: 1896. A Szolnoki Művésztelep 1902 óta áll. A jelenlegi (csonka) Magyarország legrégebbi ilyen intézménye.

Szolnok is, miként Nagybánya, a tájnak köszönhetően vált alkotóművészeti központtá. A város és környéke az osztrák August von Pettenkoffennek (1822–1889) köszönhetően került fel a magyar és a nemzetközi festészet térképére. Az 1848–49-ben osztrák katonaként Szolnokon járt Pettenkoffent visszahúzta szíve a városba, s 1853-tól 1881-ig minden nyarat itt töltött. Előtte, 1851-ben a francia tájképfestők művésztelepén, Barbizonban is járt. Az ottani élményei megerősítették benne, hogy szakítania kell a bécsi kései romantikával és historizmussal. Új úton kell elindulnia. Ez a szolnoki út lett: a szíve és/vagy a szeme visszahúzta Szolnokra, hogy a barbizoni szellemiségnek a Tisza-parton adjon új olvasatot.

Pettenkoffen az ihletet köszönhetette a városnak, Szolnok pedig a hírnevet. Érdekes, hogy a bécsi mester lett a magyar Alföld első igazi festője. Valami olyasmit látott e tájban idegen létére, mint Arany János és Petőfi Sándor, akiknek az Alföld szülőföldjük volt. (Vagy egy osztrák festőnek az Alföld mégsem volt idegen táj, miként a magyar testőríróknak és kései szellemi örököseiknek Bécs sem?) A régi Szolnok minden bizonnyal paradicsomi hely lehetett a tájat és az életet figyelő művésznek. 1847 ősze óta Pestről Szolnokra már vonat járt. A poros tiszai városnak ezzel lehetősége nyílt gazdasági központtá válnia, ahol új élet kezdődött – ha nem is máról holnapra. Mindez kedvezett Pettenkoffennek és bécsi festő barátainak (Johann Gualbert Raffalt, Leopold Karl Müller, Otto von Thoren, Heinrich Lang és felesége, Tina Blau-Lang), akik mind remek alföldi táj- és életképeket hagytak maguk után. Rendelkezésükre állt a modern közlekedés, de létezett még a régi tiszai világ is. Szolnok a búza- és állatkereskedelemnek már korábban is fontos városa volt, de a vidék még őrizte egyszerűségét: a paraszti életet, a táj ősiségét, a tiszai halászok, az alföldi csikósok és gulyások, valamint az egzotikus cigányok és zsidók sajátos világát. A Szolnokra látogató művészeknek a téma és a történet ott feküdt a porban, csak le kellett érte hajolniuk. A közel harminc évig ide járó August von Pettenkoffen egy idő után a szolnoki nyár nevezetessége

lett. Amikor ő elmaradt, szerepét átvették barátai és követői, akik már többnyire magyarok voltak: Böhm Pál, Aggházy Gyula, Deák-Ébner Lajos és Bihari Sándor. Így Szolnok a nyári jövés-menéseknek köszönhetően művészváros lett. S hogy az is maradt, az 1902-ben létrehozott művésztelepnek köszönhető.

Oly korban élünk, amikor a szolnoki utcán már nem futnak össze a járókelők, ha a művésztelep valamelyik művészt látják. Tegyük hozzá, ők már nem is cipelnek festőállványt, s széles peremű kalapot sem hordanak: néhányukat kivéve, beleillenek az általános utcaképbe. De a város lakói egyébként ismerik őket, és büszkéek is rájuk, mert a régi szolnoki vár helyén álló művésztelep fontos alkotóeleme a szolnoki öntudatnak.

A Szolnoki Művésztelepen az alkotók nemcsak dolgoznak, ott is élnek: lakásuk és műtermük van. A művésztelepet 2003 óta Verebes György festőművész vezeti. A közösség doyenje Fazekas Magdolna festőművész, akinek élete 1958-ban fonódott össze a művésztelepével. Férje, Meggyes László és fiuk, Meggyes László Vendel is vele alkotott, amíg éltek: emléküik és gyászuk nemcsak az özvegyé és az anyáé, hanem az egész közösségé is. A Szolnoki Művésztelep két legfiatalabb, harmincas éveit járó tagja szobrász: Révi Norbert és Baráth Fábián. A középnemzedéket is három szobrász – Szabó György, Pogány Gábor Benő, Hangay Szabó László – és Soós György (művésznevén Soosur Georgius) festőművész képviselik. Az egyéni utakat tekintve kevés közös vonásuk van, mint az egyébként Szolnokon lenni szokott, de ezt a szolnoki hagyomány melletti kiállítás náluk is felülírja.

Bár a szolnoki művészeti élet a XIX. század végén közös gondolat jegyében indult – a plein air igézetével –, de már a művésztelep megalakítása idején (1902) megmutatkozott, hogy a művészek különböző irányokba tartanak. Az alapító atyák – Mihalik Dániel (1869–1910), Szlányi Lajos (1869–1949) és Olgyay Ferenc (1872–1939) –, bár mindhárman remek tájképfestők voltak, más és más utakat követtek. Így elmondhatjuk, hogy a Szolnokon alkotó művészek sohasem alkotottak a stílusok tekintetében egységes közösséget. Ezzel el tudták kerülni azokat a belső vitákat is, amelyek a nagybányaikat végtelenen megosztották: egyszerre festették képeiket az impresszionisták és a poszt-impresszionisták, meg azok is, akik más utakat követtek. Azzal, hogy a szolnoki művésztelep első nemzedéke világot látott, és állandóan részt vett a budapesti kiállításokon, művészeté-

ben képes volt idomulni az európai és a magyar stílusváltozásokhoz. Így Szolnokon ekkor sem állt meg az idő. Miként most sem.

A művésztelep a két világháború között virágzott. Ez főleg annak volt köszönhető, hogy olyan mesterek alkottak itt, mint Fényes Adolf, Kléh János, a Pólya testvérek, Pátzay Pál és Bernáth Aurél. Szolnokhoz kötődik az 1930-as évektől Aba-Novák Vilmos is, akinek *Cserépvásár* című képe egyszerre szól a hagyományról és a megújulásról. A téma: vásári élet, amelyről számos szolnoki kép is készült. Ennek megragadása azonban akkori kortárs modernizmus: magyar út az expresszionizmus felé római ízekkel. Aba-Novák korai halála s a második világháborús világégés és a borzalmas pusztítás után a művésztelepet a mester tanítványa, Chiovini Ferenc szervezte újjá, s lett amolyan második alapító, amennyire ezt a pártállam engedte. Ebben a szintén szolnoki Bótos Sándor nagy segítője volt. Úgy tetszik azonban, hogy a Művésztelep 1957-58-ig amolyan sziget volt, ahova csak ímmel-ámmal jutott el a szocialista realizmus. A kádárizmus művészetpolitikájában már szerepet kapott, de fiatalítás történt, tér nyílt a szobrászoknak, markánsná vált a grafika, és megtörtént a szakítás is a plein air még továbbelő irányzataival. Fazekas Magdolna és Meggyes László szolnoki hagyományú, új szellemű modern formatörékvést képviseltek. Ágotha Margit és Rékássy Csaba országos grafikai központtá tették Szolnokot. Alapos művészettörténeti kutatás kell azonban ahhoz, hogy az elmúlt fél évszázad szolnoki művészetét ki lehessen ismerni. Tény azonban, hogy a városban fennmaradt a művészeti élet, s nem esett áldozatul a tanácsi és önkormányzati rendszer késhegyre menő vitáinak, mint sok helyütt az országban. Ez nem csupán a szolnokiaknak öröm, hanem a hazai művészeti élet egészének is.

2002-ben a Művésztelep egyes részeit a város felújította. Sok minden azonban elmaradt, így az épület-együttes és a csodálatos kert újabb építkezés elé néz a közeljövőben. Ez szükségessé teszi az ország egyetlen, önkormányzati forrásból, folyamatosan működő művésztelepe új koncepciójának elkészítését is, amely egyben afféle XXI. századi magyar művészeti kiáltvány is lehet. Ez talán szólni fog arról, hogy az emberi ábrázolás e században is fő irány, amelyhez hozzárendelhető a szürrealisztikus és a mágikus realizmus. A szobrászat pedig a térképzések veleje. S lesz ebben a jövőnek szóló üzenetben minden bizonnyal utalás arra is, hogy a doyen Fazekas Magdolna élénk színeire továbbra is szükség van, mert azok életerőt adnak.

FERDINANDY GYÖRGY
Lábjegyzetek XIX.

(Az ötödik...)

A Simpson-ügy úgy kezdődött, hogy a dél-floridai részleghez bejelentés érkezett. Az Overtownban megöltek egy gyereket. Engem küldtek ki, nekem kellett körülnézni a helyszínen.

Kimentem, becsengettem a *ruming-house*-ba. Kővér, huszonéves asszony állta el az ajtót:

– Mit akar? – kérdezte ellenségesen.

Minden a szokásos módon indult. Felmutattam az igazolványomat. Csakhogy itt, ezen a címen nem élt semmiféle kisgyerek. A nagyok már iskolába jártak, felírtam, hová, őket könnyűszerrel ellenőrizhetem.

– Mind az öten? – kérdeztem.

– Mind az öten.

A szomszédok is ötről beszéltek, az iskolába azonban nem járt, csak négy gyerek.

– Biztos? – kérdeztem, és az igazgatónő azt felelte: természetesen.

Másnap újra elővettem az asszonyt.

– Az ötödiket – mondta – az apja neveli. – Az egyik szomszéd tudta, hogy a nő barátja merre lakik.

A Little Haïtiban egy öregasszony nyitott ajtót:

– Mit akarsz? – kérdezte, a szigetlakók dallamos dialektusában.

– *Ton fils!* A fiadat keresem.

A kreol és a pidgin-english nélkül nehéz boldogulni Dél-Florida négernegyedeiben.

– Nem! – válaszolta. – Nem él már itt a fiam. És különben is, érted? – tette hozzá. – Ő nem olyan. Nem lehet neki gyereke.

– Soha?

– Soha. *Jamais*. Még egy napra sem.

Amikor harmadszorra is kikérdeztem őket, már a szomszédok sem emlékeztek rá, hogy látták volna ezt az ötödiket. Az anyjuk minden nap a trailer falához állította, és lelocsolta őket. Mind a négyet, mert tényleg, ott, a falnál is csak négyen visítotak a víz alatt.

– Hová tetted? – kérdeztem az anyát.

És ezzel kezdetét vette a hazudozás. A rémtörténetek. Egyszer azt állította, hogy elveszett. Máskor megfulladt: félrenyelt, miközben ivott.

Azt már észrevettem, hogy egy kicsit lökött ez az asszony. Az Overtownban ritkák az épeszű emberek. És mégis!

Végül is iskolába járatta a négy nagyot. Felvette utánuk a segélyeket. A trailer is tiszta volt, a közös konyhában nem futkároztak az egerek. Most azonban elvesztette a türelmét:

– Hát igen! – ordította. – Megöltem, ha tudni akarod!

Megfojtotta. Elvágta a torkát.

– Jól van, no! – engem csak az érdekelt, hogy hová tette. Hogy élve vagy halva, de hogy hol van ez az elveszett, ötödik gyerek.

Ezt azonban nem tudta ő sem. Vagy, ha tudta is, nem mondta meg. Pedig addigra már a rendőrök fenygették. Visszaadtam az irodának az ügyet.

Hát csak így. Hiába csinálom már évek óta, engem még mindig megviselnek az ilyen esetek. Túl sok vért láttam, túl sok megkéselt asszonyt, tágra nyílt szemű gyereket. Ilyenkor újra meg újra megfogadom, hogy ez volt az utolsó. Hogy nem folytatom. Aztán minden marad a régiben.

Ebben a mostaniban a rendőrök sem bíztak. Hiába ismételtette, hogy megölte, ha egyszer nem került elő a tetem. A hulladékgyűjtőbe lökte volna? Ennyi idő alatt nyoma se marad a szeméttelen. Bíróság elé is hiába vitték, ott sem tudtak vele mihez kezdeni. Elítélni? De mi van, ha a gyerek vígan él valahol? Ha mégsem ölte meg?

Hétfőn a Gyermek- és Családvédelem kiosztott nekem egy másik ügyet. Ő pedig, Simpson nevelte tovább a négy gyereket. Hogy volt egy ötödik? Még egy fénykép sem maradt utána. Lehet, hogy eladta. Ha megszorulnak, az anyák nem egyszer eladnak egy gyereket. A vevők házaspárok, gyermektelenek. De előfordul, hogy valami szervekkel kereskedő társaság veszi meg.

Így fejeződött be ez a nyomozás. Simpsont többé nem zavarja senki. Felveszi a segélyt, lelocsolja a négy visítózó gyereket. Az ötödiket nem kéri rajta számon senki sem.

(Olimpia...)

Az élet sora, hogy karibi fiam, kubai környezetében, egyre latinosabb. Ami engem illet, ahogy múlnak az évek, egyre inkább egy régimódi, budai vénember vagyok. Így élünk, egymástól évről évre távolabb. Menyem családjában pedig, elefánt a porcelánboltban, vadidegen vagyok.

Az idén például együtt nézzük az olimpiát. Azazhogy inkább csak én: a kubaiak mérföldben mérik a métereket, és nem ismerik a szabályokat sem a teniszben, sem a fociban. Azt pedig végképp nem értik, hogy Cseh Laci ezüstje után miért sírom el magam.

Ez persze az amerikai tévének sem szívügye. Körülugrálnak egy-egy bronzérmes jenkit, miközben a háttérben eloson Boglárka vagy Katinka, mint a takarítóaszszonyok.

Puerto Rico aranyérmesére azért felfigyelnek. Nincs is himnuszuk! – kiabálják. Sem zászlajuk! Hiszen amerikaiak! Nem fér a fejükbe, hogy hiába foglalták el, ennek a nyomorult gyarmatnak még ma, száz év után is zászlója és himnusza van.

Mónika, a Sziget első aranyérmese nem beszél, zokog. Kerül valahonnan egy lobo-gó is. Száll a fejek felett a magasban. Lola Rodriguez de Tio kétszázéves himnusztát most itt, a kubai család gyűrűjében – csak azért is! – elénekelem.

Mellém áll a fiam is. Egy pillanatra ismét együtt vagyunk. Megsiratjuk fogadott hazánkat, ezt az apró, trópusi szigetet.

(Szibériai farkas...)

Olvasom, hogy nyár elején, amikor vakációzni indulnak, csak Amerikában több mint háromezer háziállatot hagynak sorsukra az emberek. Vemhessé lettek, nem tudnak mihez kezdeni velük.

Itt, Floridában néhány fiatal összeszedi a sztrádákon szédelgő áldozatokat. Van egy menhelyféle az Everglades, az ősmocsár határán. Ingyen dolgoznak, adományokból tartják fenn magukat.

Tévedne, aki amolyan zoo-nak képzelné ezt a helyet. Az állatok itt csóválják a farkukat. Belenéznek a látogatók szemébe. Valaha kétségbeesetten szerették az embereket.

Van itt minden. Pumák, pásztorkutyák. Egy rács mögött három ordas. Az egyik koromfekete, a másik, a barna nem nagyobb, mint egy németjuhász. Csak a szemükön látszik, hogy farkasok.

A harmadik engem figyel. Szibériai! – mondják. Szürke, csapzott. Nem veszi le rólam a szemét. Vádolna? Félné? Meglehet – mondják –, hogy a gazdájára hasonlítok.

Pogány Gábor Benő: *Cantata Profana* (bronz, 2005)

– Bejön? – kérdezi kísérom.

Ide nem szoktak belépni a látogatók.

A szibériai pedig megindul felém. Későn szólunk rá, felágaskodik. Nálam jó fejjel magasabb. Nehéz. Érzem a súlyát a vállamon.

Állunk. A nagy állat lehajol, megbök a fejével. Keményen, de mégis barátságosan.

Sokáig néz utánam. Nem érti. Nyüszít. Valami a gyomromba markol. Megyek tovább az Everglades határán. Ez itt Florida. Szibéria valahol keleten van, a tenger íve alatt.

– Minden rendben? – kérdezi, aki beengedett. – Sajnálom!

Leporol. Legyintek. Vége van a nyárnak, a fogorvos lereszeli összetört metszőfogamat.

– Mi történt? – kérdezi. Elmesélem a farkasomat.

– Nem félt?

– Bemenni?!

Odakint félelmetesebb.

(Mosoly Szolnokon...)

Több mint tíz éve már, hogy eljöttem az apró, trópusi tanodából, ahol meghúztam magam száműzetésem negyven éve alatt. Néha eszembe jut, hogy ez a negyven év volt az életem, és hogy az, aki hazajött, talán nem is én vagyok.

Odaát, a szigetvilágban barátaim voltak, munkatársaim. Itt pedig, hiába fizettem elő, meg sem szólalt a telefon az asztalomon.

Azazhogy mégsem egészen. Mert a napokban megszólalt:

– Jorge? – szólított meg a régi latin nevemen egy éles női hang.

És hogy elvinném-e őt valahová Szolnok közélébe. Meglátogatnánk – merthogy ott él – Julio-t, trópusi tanártársamat.

– Nincsen autóm! – mentegetőztem. – Már régen nem vezetek.

– Akkor tárgytalan! – zárta le a beszélgetést az éles női hang.

Nekem azonban bolhát tett a fülembe. Utánanézetem, és hát valóban: tanártársam, Julio odalent leledzett a Tisza partján, Szolnokon.

*

Odaát tanévnitáskor az Intézet minden évben fogadást adott. Itt, a rektor kertjében ismertem meg őt:

– Sánta Pintér! – mutatkozott be az apró emberke titokzatosan. – Argentín! – tette hozzá. A bemutatkozáshoz ez is hozzátartozott.

Magyarul válaszoltam. Mi más lehet, akinek ilyen keskeny szeme, és ilyen árulkodó neve van!

Emberem azonban nem vette a lapot:

– Halkabban! – könyörgött. – Ezek itt gyűlölik az idegeneket!

– Miért? – súgtam kajánul a fülébe. – Egy argentin talán nem idegen?

Nagyon fel lehettem háborodva. Első nap magyarul tartottam az előadásaimat. A diákok tudták, miért. Megmondtam nekik. A sánta argentin pedig sértődötten hallgatott.

Később persze helyreállt köztünk a jó viszony. Az intézetben megszerették a kis magyart. A kordillérákban állítólag Pintér névre kereszteltek egy leánygyermeket. (Sánta szentet jelent a trópuson.) Az argentin asszony pedig, az, akinek felismertem a hangját, nagy vacsorákat adott.

Julio fontos ember lett az évek folyamán. Nemsokára már ő szerkesztette az egyetemi folyóiratot. Mert akármilyen kicsiny is volt, azokban az idők-

ben minden fakultás kiadott egy folyóiratot. Három gyerek nőtt fel a családban, két fiú, egy lány. Mind a három az army – a hadsereg – egyenruhájában gyakorlatozott.

Julio pedig írt. Gőzerővel. Nemsokára már mindenki az ő könyveiből tanított. Emlékszem, a hatvanadik születésnapjára egy kisollót ajándékoztam neki. Gonosz kísérszöveggel: hogy legyen mivel írnia (értsd: összelopkodnia) a könyveit.

*

Hamar elszállt ez a negyven év. Nyugdíjba mentünk, időközben a vasfüggöny is összeomlott. Hazatelepültem, véget ért a száműzetés. A Sánta család Argentínába, az asszony szülőföldjére költözött. A régi, trópusi élettemmel megszaktadt minden kapcsolatot.

Egészen addig, amíg csak – mint mondtam volt – meg nem szólalt az ominózus telefon.

Egyedül szálltam vonatra, az argentin asszony többé nem jelentkezett. Szolnokon egy barátom vitt ki a rejtjeles címre, ahol tanártársam, Julio lakott.

Sokáig kocsikáztunk, amikor egy éles kanyarban sorompó állta el előttünk az utat. És igen, két bukósisakos amerikai katona. US-ARMY, a Nagykunság kellős-közepén, valahol ott, ahol a Zagyva a Tiszába szalad.

Azon már nem is csodálkoztam, hogy Andy, az egyik Sánta-fiú jött ki elénk. A szemüveges fiúcska, akiből odaát a szemem láttára vált hivatásos katona.

– Apa a gyengélkedőn van! – mondta, miközben keresztülvezetett az udvaron.

– Te tudsz magyarul?

– Most tanulok – felelte. – Apám minden mást elfelejtett. Ez az egyetlen közös nyelvünk maradt.

Az ágy mélyén apró, kopasz emberke. Felismert ő is, fogatlan szája a füléig szaladt. Megöleltük egymást, lefényképezett minket a szolnoki barát, aki elhozott.

– Beszéljen hozzá! – mondta Andy. – Érti.

Valóban, Julio keskeny, mongolos szeme elpárasodott. Mindenfélét összebeszéltem, mi mást tehet ilyen helyzetben az ember.

– És te? – kérdeztem a fiút kint, a kapuban.

– Én? – megvonta a vállát. – *Traduzco*. Kiképezzük a magyarokat.

– Nem tudtam – mondta a szolnoki barát –, hogy a ruszkek után most az amerikaiak.

Így fejeződött be ez a látogatás. Múlnak az évek. Nem tudom, él-e még a barátom. Don Julio! Némán

fekszem én is az ágyban. Mosolygok én is, ha arra a régi, apró tanodára gondolok.

(Utazás Grafomániába...)

(*Körkép*, 2016. *Harminchét mai magyar író kisprózája*, Magvető, Budapest, 2016)

Április végén, a Könyvfesztivál után elolvastam a Magyar Napló 2016-os antológiáját, *Az év novelláit*. Úgy gondoltam, hogy júniusban, az Ünnepi Könyvhéten a Magvető hagyományos kispróza kötetével folytatam ezt az évről évre végigslattyogott zárandokutat. Erről számolok be az itt következőkben.

Réz Pál mondta nemrég, hogy a magyar irodalom rossz passzban van. Hát, ezen a sommás ítéleten a *Körkép* harminchét írása nem sokat változtatott. Nem tartom tévedhetetlen ítésznek magam. Inkább egy olyan messziről jött skriblernek, akinek külön bejárható elképzelései vannak arról, hogy mivel gazdagíthatná a világot a magyar irodalom. Ezért aztán az alábbiakban csak arról beszélek, amit szívesen lefordítanék. Arról, ami közölne kisdud provinciánkról minden ember számára valami fontosat.

*

A Magyar Napló novelláival – mondom – már elvégeztem ezt a műveletet, és a Magvető *Körképével* sem leszek hosszadalmasabb. Könnyű dolgom van, a harminchét írás egyharmada enyhén szólva gyenge eresztés. Van itt aztán tucatnyi rutinos prózaíró, aki – és ebben nyilván közrejátszik régióink mai átmeneti állapota – nem tud új világunkról semmi lényegeset mondani. A botcsinálta fordító tehát a maroknyi fennmaradó rövidprózából válogat.

Darvasi László *Szeretik egymást* című kegyetlen karcolatában például valószínűleg megérezne valami lényegeset a szerencsésebb égövek alatt született olvasó.

Az embertelenségről szól Grendel Lajos novellája is. A hontalanságról. „Van-e hazája olyasvalakinek, akinek nem sikerült örökre eltépnie a gyökereit?”

A kiszakadás kínjáról beszél Háy János megrázó írása. A *Másképp* a vendégmunkás-lét irodalmában is egyedülálló, kemény és pontos látlet.

Kőrösi Zoltán írása, *A hegyek útján* is több mint turizmus. Töprengés az élet értelméről, helyzetjelentés. „Ha valami egyszer van, akkor nem vesztet el, ugye? Akkor nem lehet semmivé...”

Végül pedig itt van Kötter Tamás, aki olyasmit tud, amit mai irodalmunkban kevesen. Izgalmas történeteket írni, olyan sztorikat, amelyekben – szinte

mellékesen – egész rothadó világunk: a barátság, a szerelem halála cakkumpakk benne van.

*

Íme, az én ötösfogatom. Azt talán fölösleges is részleteznem, hogy milyen keserves volt a *Körkép* nem egy írásán átrágnom magam. Hogy menet közben nem tudtam megállni: húztam, javítottam – mint Párizsban mondtuk: gondoztam – sok kócos iratot.

A múlt meghamisításával, a nagyvilág félreismerésével amúgy sem volt mit kezdenem. Mondanivalót sem találhattam ki azoknak, akik nem tudják, hogy a ceruzával és a papírral mihez kezdjenek.

De ne mérgeledjünk. Végül is, fél tucat lefordításra érdemes írás – nem kis dolog. Az, hogy a maiak merre kutakodnak? Az ő dolguk. Az én házi feladatom talán csak annyi, hogy évről évre megírom: mi újat hozhatna az Újvilág olvasóinak a mai magyar prózairodalom.

(Nem mese ez, gyermek...)

(Reisinger Attila: *A Lajta menti forradalom*, Magyar Napló, Budapest, 2016)

1956. október 26-ról, a mosonmagyaróvári vérengzésről szóló könyvet olvasok. Ezen a napon a „zöldávósoknak” nevezett határőrök belelöttek a békésen tüntető tömegbe.

A másfélszáz oldalas könyvecske tartalma – ez áll a borítón – két kisregény. „Nincs vesztegetni való idő!” – figyelmeztet az író. „Ha azt akarom, hogy mindaz, ami történt, fennmaradjon az utókor emlékezetében, munkához kell látni. Össze kell gyűjteni, amit őriz még az emlékezet.”

A felszólítással ma, hatvan évvel az események után nehéz lenne nem egyetérteni. Az évforduló alkalmából előreláthatólag sok száz 1956-ról szóló írás készül. A tárgyilagos szemtanúk beszámolóit pedig mind fontos kordokumentumok.

Lesznek azonban – ez elkerülhetetlen – más megnyilatkozások is. Egyrészt, ’56-nak a napi politika elvárásaihoz való igazítása, másrészt egy romantikus hozzáállás, amely legendává silányítaná a nem mindig felemelő történelmi tényeket. Végző soron a mítoszgyártás is a forradalom lejárataához szállítja az anyagot.

*

Szerzőnk, Reisinger Attila kilencéves kisfiú a forradalom napjaiban. Szem- és fültanúja volt mindannak, amit leír.

A kötet borítóján feltüntetett két kisregényt azonban hiába keresi az olvasó. A könyv első fele ugyanis nem regény: három fejezete dokumentum. Szociográfia. Az elsőben, *A fiú*ban egy gyerek, a másodikban egy asszony mondja el az ominózus sortűz történetét. Ezeket követi *A professzor*, egy idős tanárember emlékirata.

Mégis ez a hetven oldal a könyv erőssége. Mindhárom elbeszélő pontosan, tárgyilagosan sorolja emlékeit. Mindazt, amit „saját szemével, saját fülével...” Az ilyen emlékezőket kellene – amíg nem késő – felkutatni és összegyűjteni.

Hibák persze akadnak itt is. Hatvan év után nem őriz meg mindent az emlékezet. Az első (az október 23-a utáni) szovjet beavatkozás kiskatonái például Magyarországon állomásoztak. Nem Szezt keresték a Duna-parton. Nem krokodilusokat. Ilyesmi (ha ugyan igaz!) csak a november 4-e utáni második invázió tájékozatlan harckocsizóival történhetett.

Az sem valószínű, hogy a felvonulók szüntelenül a nehezen énekelhető *Szózatot* fűjták volna. De hát ezek csak apró részletek.

*

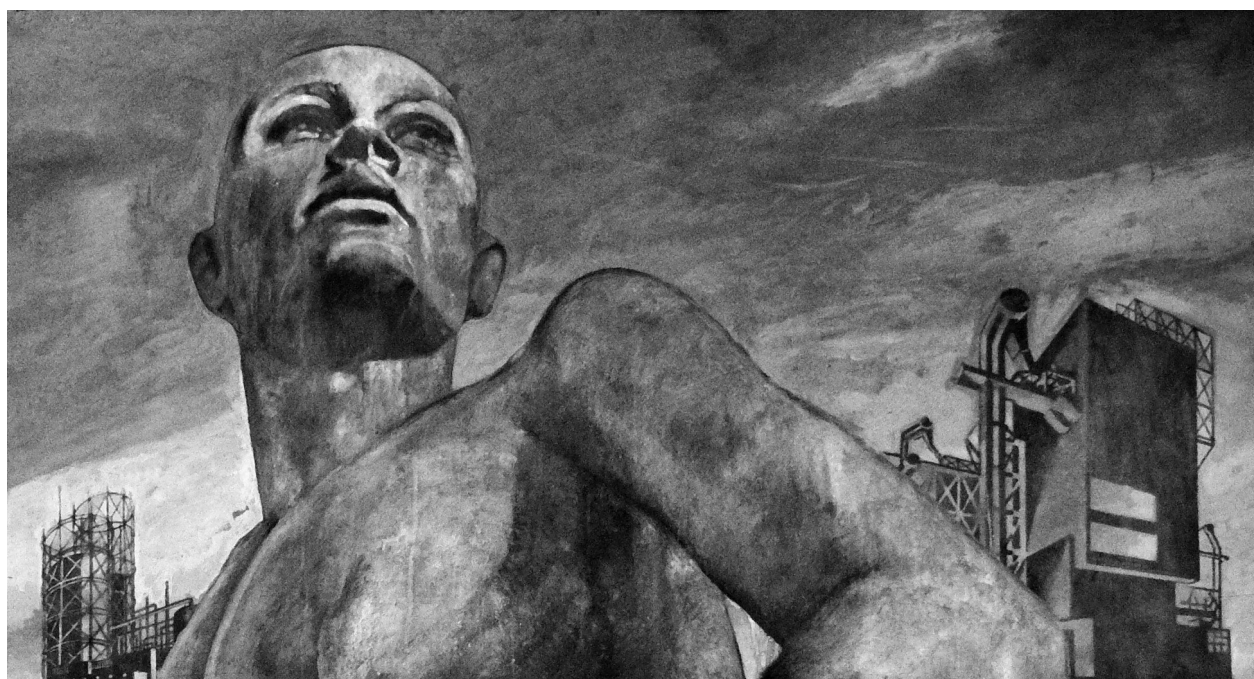
A könyv második fele azonban már valóban regény. Az iménti három szociográfiából született szépirodalom. De vajon nem volt-e kár ezt a kétféle megközelítést egybeolvasztani? A kisregény ugyanis keveset ad hozzá a szociográfiákhoz. És ez a kevés sem mindig hiteles.

Csak egy példa: a regényke előre kidolgozott provokációnak állítja be a mosonmagyaróvári véres péntek eseményeit. Nehéz elképzelnünk, hogy Záhonynál már bevetésre kész szovjet hadosztályok álltak napokkal az 1956-os budapesti események előtt!

Mindent összefoglalva, Reisinger Attila könyve tanulságos olvasmány. 1956 pesti túlélői megérthetik belőle, hogy milyen fontos a vidéki szemtanúk emlékeit is összegyűjteni. És hogy mindebből irodalmat fabrikálni milyen nehéz, milyen felelősségteljes feladat.

A történészek teendője is óriási. Mert 1956 irodalmából ki kell majd szűrni a hamis hangokat. A legendagyártást csakúgy, mint a rosszindulatú ferdítéseket.

Köszönet illeti a szerzőt, hogy mindezek elmondására készített.

Soosur Georgius: *New Golden Era* (olaj, falemez, 82,8 × 156,2 cm)

TARI ISTVÁN
Csokikás cókókkal

Vén Zoltánnak

Gyönyörű nyári nap volt.

Csak ültünk a kis vitorlásban, és hallgattunk.

Zánka felé hajóztunk lassan. Aztán megálltunk a tó közepén. Nem tudtam megszólalni. Néztem a víz fodrozódó csillámain, amelyek elnyelték Mária hamvait. Szórta a fia, csak szórta, szórta, szóltanul szórta a Balatonba. A magyar tengerbe...

Neki sem lehetett könnyű.

A hamvak elszórásának – hogyan is mondjam? –, beszórásának, kiszórásának, szétszórásának nincs felénk hagyománya. Nem vagyunk benne otthon – hördülhetnék fel, szokásomhoz híven, öntipró malíciával. Ha nem lett volna annyira esetlen az egész! Mert az volt. Végtelenül esetlen volt az egész. Valami méltóságteljes zenére lett volna szükség, klasszikus zenére, meg aztán jó szívvel néhány mondatot is szólnia kellett volna valakinek. A családtagok nehezen tudnak ilyenkor beszélni, megszólalni.

Esetlen volt minden. Csökkent. Olyan bántóan formátlan, zavarodott idetlenség vette körül az egészet, hogy attól csak sírhatnékja támad az embernek.

Pedig még a látszatát is el szerettem volna kerülni annak, hogy beletrappolok a család életébe. Mária nagyobb, összetartó családból jött, négyen voltak testvérek, sokan mozogtak körülötte: testvéreinek kívül az apja, anyja, fia, lánya, unokái...

Nem volt közös gyermekünk. Temetésénél ezért is vonultam a háttérbe. Döntsön a Család! A Családja.

Mária végakaratahoz igazodva, eleve azt mondták, hogy: hamvasztás.

– Jó, legyen hamvasztás! – Amikor kijelentettem, hogy Mária élettársaként én állom temetése anyagi terhét, akkor már a koporsós megoldás felé is bilentek. Legyen koporsós temetés! De aztán mégis: legyen hamvasztás. Amíg nem tudták, hogy én állom a hamvasztás költségeit, addig az volt a kérdés: hol a legolcsóbb a hamvasztás? Aztán kiderült, hogy az országban ott, éppen a közelükben a legolcsóbb a hamvasztás, ami átmenetileg akadozott, mivel éppen szerelték, korszerűsítették a hamvasztót. Később Mária volt férje hívott fel, hogy intézkedhetek a hamvasztás ügyében. Éppen a Nagykörút forgalmában

ballagtam, éppen a Nagykörút forgalmában véglegesítettük, hogy – természetesen! – én fizetem a hamvasztást. Végül is Mária fia elintézte, hogy az utolsó pillanatban elhamvasszák az anyját. A hamvasztás után megkapta az urnát. Az anyja hamvaival. Vagy a veszett fene jobban tudja, hogy kinek is a hamvaival. Miben lehet ma biztos az ember? Németországi ismerősöm mesélte, jó barátom, lejárt hozzánk Zánkára: elhamvasztották a nagynénjét, nagy darab, kétméteres nő volt, ott voltak a hamvasztásánál, kezébe nyomták a nagynénje urnáját. Még furcsállotta is, hogy milyen kicsi, milyen kis helyen elférhet a nagynénje, aztán meg szaladtak utána a hamvasztók egy másik, nagyobb urnával, mert kiadás közben véletlenül felcserélték őket.

Mária hamvait két részre osztották, kisebb része a temetőbe került. Ha én rendezem teljes egészében a temetését, talán másként oldom meg. Szóltam a testvéreinek, hogy keressen egy sírhelyet: hát már attól is majdnem fölrobbantam. A temető szélén, a kerítés mellett nézett ki Máriának egy sírhelyet. Ott, ahol nyilván olcsóbb volt, pedig jeleztem neki, hogy nem számít a pénz. Aztán meg jelentették nekem, hogy a Családon kívül mást nem várnak a temetőbe, a temetésre. A fia szétküldte számítógépen a partecédulát. Mária katolikus volt, ám a fia apai felmenői reformátusok, református papok voltak, nyilván ezért járt aztán Mária is a reformátusok közé. Abban bíztam, hogy a gyerekei majdcsak megszervezik, összehozzák valahogyan a temetését. Hát nagyon hebehurgyan intézték, főleg a fia intézkedett. Kapkodva, rögtönözve...

Fönn aludtam Mária szobájában, sokat időztem Mária halála után a tárgyai között. Nézegettem az íróasztalát, a számítógépét, amelyhez nem értek, aztán az íróasztal alatt egy dobozba botlottam. Nézegettem, mi lehet benne? Mária neve állt rajta. Kibontottam az íróasztal alatt hányódó dobozt – és teljesen kikészültem tőle.

Az urna volt a dobozban, egy fém utánzatú műanyag urna, Mária hamvaival.

Majdnem elájultam kirobbanó dühömtől. Hörögve üvöltve fölhívtam a fiát. – Mi az, hogy az anyád itt van? Nem erről volt szó! Tessék eltemetni! Ha nem temetitek el egy héten belül, magam szórom a Balatonba! És nem szólok senkinek!

No, akkor lejött a fia Mária egyik öccsével. Nagyobb hajót akartam bérelni erre az alkalomra, ám a végére csak négyen maradtunk a vitorlás kormány-

zójával együtt, aki Mária fiának barátjaként segített rajtunk. Úgy képzeltem el, hogy bérelek egy nagyobb vitorlást, hogy egy nagyobb baráti körben, a rá emlékező ivászzal búcsúztattuk volna a Balaton közepén.

Nagy baráti körünk volt Zánkán. Egy értesítést küldtem egyiküknek, hogy Mária meghalt. Meg is orroltak rám, hogy nem hívtam fel őket külön-külön, hogy nem részleteztem nekik Mária halálát. Csak fokozta az egész történet nyomorúságát, hogy nekem Mária halála után egy héttel később nyílt meg Pesten a kiállításom. Még most is állandó lelkiismeret-furdalásom van amiatt, hogy nem értem rá Máriával foglalkozni akkor, amikor azt kellett volna csinálnom. Amikor itthon volt szegénykém, és fájdalmaiban vergődött, akkor is lementem a műtermembe dolgozni, mert ugye az utolsó pillanatig mindent be akar fejezni, tökéletesíteni szeretne az ember. Pont, amikor állandóan Mária mellett kellett volna lennem, akkor nem voltam igazán mellette. Mondta az orvosa, hogy már egy rákos sejt sem maradt benne, hát igen, a ráktól nyilván megszabadította, csak közben egy fertőzés meg elhatalmasodott rajta. Hogy kórházban fertőződött-e meg, ki tudja? Apja, anyja még él, az is szörnyű, ha az embernek el kell temetnie a gyerekeit.

Rettenetesen szomorú történet ez.

Hetvenéves születésnapra rendezett kiállításom meghívójának címdalán ott az a rengeteg cuccot magával cipelő vénség!

Cókmókjával, a megvénültek érzékenységgel.

Lót kényszerű távozásával, menekülésével, zavarodott bolyongásával.

A délvidéki háborúk alatt csináltam azt a grafikát.

A tévé képernyőjéről emlékszem még ma is arra az asszonyra, aki magával vitt egy kalitkát, és serpenyő volt a kezében meg kislábas, és a hóna alatt párna, Úristen, amelyet hirtelen fölkaphatott, amely a szívéhez és a kezéhez közel állhatott, meg aztán enni is kell valamit. Közben eszembe jutott Ahasvérus, a bolygó zsidó is: menekülésében, szakadatlan vándorlásában mi mindent kellett magával vinnie!

Mária halála után egy héttel később nyílt meg a kiállításom, amelyre annyit készültem. Egy betervezett kiállítást nem szoktak lemondani, még haláleset miatt sem. Máriának – mesélték később – nagy tervei voltak velem. Sátrat tervezett számomra, söröshordókkal, barátokkal telít, meglepetésesen, ünnepit a Balaton partján.

A Balaton közepe felé vittük az urnáját, június végén. Áprilisban halt meg. Nem ért rá a fia arra, hogy az anyját eltemesse. Zánka felé vittük az urnáját. Ott jöttünk igazán össze. Zánkán.

Egy kiállítást nyitottam meg, ahol Mária is megjelent. Szegényes volt a tárlatmegnyitó azzal az öt száraz pogácsával, éppen ezért mindenkit meghívtam másnapra zánkai nyaralómba. Azt terveztem, majd főzünk valamit. Mindent bekészítettem, a társaság meg legalább két órát késett. Kiderült, hogy a holland művész felesége talált egy fogorvost, mert megtudta, hogy Magyarországon féláron megcsináltathatja a fogait, ezért késtek. Mikor megérkeztek, én dühösen egy hintaszékben pipáztam. Kérdik: hol az ebéd? – Hol lenne? Hát a hűtőben vár arra, hogy megfőzzék...

Hát így kezdődött.

Két nő volt a társaságban, az egyik gyorsan berúgott, a másik meg Mária volt, aki bejött nekem segíteni. Közös főzéssel kezdtük. Aztán egy éven át leveleztünk, igazi szerelmes leveleket írtunk, elmúlt a tél, és jött a tavasz, és így hívtam meg tavasszal Zánkára.

Az sem volt oly egyszerű. A meglepetéshez fel kellett ám készülnöm, nagy társasággal együtt. Mária fogadására, Mária tiszteletére titokban közös vacsorával rukkoltunk elő. Mária az esti vonattal érkezett. Biciklivel és egyedül vártam a vasútállomáson, legalább félórás onnan az út föl, a hegyre. A biciklihez öltöztem, a rózsaszín biciklihez szereztem egy rózsaszín cicanadrágot. Azon kívül piros zokni volt rajtam, valakitől szereztem egy rózsaszínű micisapkát, és egy kifakult piros trikót vettem még magamra. Szóval, kiöltözve vártam Máriára, aki már a vonaton is nagyon megütközött kinézetemen, meg az úton fölfelé is állandóan méregetett a szemem sarkából, állandóan pislogott rám, láthatóan nem volt ám közömbös számára, hogyan is festek mellette. Toltam a biciklin a csomagját, ő meg állandóan gyanakodva nézegetett. Nem mert szólani. Szótlanul jött velem a nyaralóig. Nem is sejtette, mekkora társaság, mekkora kitoró jókedv, mindent magával söprő röhögés fogad bennünket.

Mennyit csámcsogtam ezen!

Mennyit csámcsogtunk Locsmándiék történetén...

Hányszor meséltem, cifráztam bor mellett Locsmándiék régi történetét, iszonyú vihogás, hatalmas hahoták közepette!

Mai történeteinkben az emberek görcsösen, mindent túllihegve, nagyon a saját életüket akarják élni.

A feleségem annak idején apámat még apukának hívta. Ha apám megérkezett: – Apuka, mit tetszik, van egy kis húsleves, csináljak rántottát? – Ááá, csak amit szerettek... A fiamnak meg, ahogyan Mária fiának sem volt ideje az anyjára, nincs rám ideje. Ha nagyritkán felkeresem, jó esetben megkínál egy kávéval. Múltkor megemberelve magát, ünnepélyesen kijelentette: apám, meghívlak vacsorára!

Márton-nap előtt volt, ha jól emlékszem.

– Jaj, hát köszönöm szépen! – lelkesedtem.

Késő délután telefonált, az utolsó pillanatban: le van fűjva a vacsorád! Megyek tüntetni.

– Szóval, nem csinálsz nekem vacsorát...

– Történelmet csinállok, apám!

– Inkább vacsorát csinálnál! – nyерítettem fel, később többször is magamban, mintha Locsmándiék történetén nyерítenék...

Istenem, hányszor tértem vissza Locsmándiék történetéhez!

A hatvanas évek közepén Budára, a Naphegyre költöztem. Egy régi, budai bérházba. Ebben a bérházban még minden úgy működött, ahogyan azt a háború előtt elképzeltük. Csak ki kellett tennünk az ajtónk elé a szemetet, elviteléről a házmesterné gondoskodott. Naponta összeszedte, fölsöpörte a lépcsőházat, amelyet hetente egyszer fel is mosott. Volt ott fölépcső és cselédlépcső, pardon: hátsó lépcső, és természetesen: kapupénz is volt. A házmesteréket Locsmándiéknek hívták. Ők gondoskodtak a ház lakóinak kényelméről. A kapu melletti házmesterlakásban laktak, a férj, Locsmándi bácsi, ezermesterként, egész nap szöszmötölve, csengőt javított, törött ablakot üvegezett, csapot és villanyt szerelt, dugulást hártott. Áldás volt a ház számára. Örültek is ténykedésének a ház lakói, akik borral, pálinkával ösztönözték a gyorsabb, hatékonyabb munkavégzésre. Locsmándi, asszonyától eltérően, nem vetette meg az italt. Sőt, arra költötte a kapupénzt is. Jöttében-mentében a kor olcsóbb alkoholos italainak jellegzetes szaga kísérte. Locsmándiné ezt a szagot ki nem állhatta, aminek erélyesen hangot is adott. Pedánsan rendben tartott lakásukban, a kocsmaszag ellen folyamatosan kikelve, állandóan szellőztetett volna, ha Locsmándi nem kötözködik vele. Hangos évődésük időnként viharos vitává, veszekedéssé fajult. Olyankor Locsmándiné mindig gyorsan becsukta az ablakot, amíg az emberéből dőlő kocsmaszag újbóli szellőztetésre nem kényszerítette. Időnként söprögetésbe menekült az általa elviselhetetlennek ítélt italbűz elől, vagy

beült kötögetni a vécébe, melynek villanyfényét kívülről gyakran leoltotta felpaprikázott férje. Gyermektelen életük nyitott könyv volt a bérház lakói előtt, derűt gerjesztő, szórakoztató hangoskönyv – takarításkor, szemétkihordáskor, a feleség panaszos élménybeszámolóival kiegészítve.

A bérház lakói, gyakran sajnálkozó együttérzést színélve, hallgatták végig Locsmándiné panaszait, amelyeken hosszan lehetett csámcsogni, amíg férje meg nem betegedett. Locsmándi, ahogy egy megrögzött alkoholistához illik, májcirrózisban halt meg. Felesége, megözvegyülten, kitűzte a házra a fekete zászlót – mert az is volt –, és talpig feketében mosott, takarított, söprögetett tovább a bérház lakóinak vigasztaló együttérzésében.

Magára maradvra, már leste az alkalmakat, amikor a lakókkal szóba elegyedhetett. Olyankor elhunyt férjét emlegette, aki valójában jó ember volt. Ezt mások is tanúsíthatják.

Sőt! Napról napra jobb emberré vált... Néhány hónap múltán özvegye, amikor Locsmándiról szólt, mindig felnézett az égre. Ott kereste már szemével egyre jóságosabb emberét, az angyalok között. Szerdán és vasárnap járt ki hozzá a temetőbe. A ház közelében megálló busz egészen a temető főbejáratáig vitte.

Söprögetés, szemétkihordás közben meggyóna az útjába kerülőknek, hogy gyűjti a kisüvegeket, arra kérve suttogva, bizalmaskodva a ház lakóit, hogy a szemét tetejére tegyék a kiürült kisüvegeket, amelyekben – miután jól kimosta őket! – ünnepi alkalmakkor – egy-két deci bort vagy pálinkát visz az urának a temetőbe, a sír földjébe rejtve, kaparva ezeket az üvegeket.

Aztán meghalt Locsmándiné is – a sors kicsoda fintora – májcirrózisban. Locsmándi lehelte volna ki azt az alkoholmennyiséget, amely elegendő volt még Locsmándiné májzsugorodásához is? Ki tudja?

Kedvenc történetem volt!

Harsogva, csámcsogva meséltem el, idéztem fel sokszor baráti társaságokban a kis borosüvegek, pálinkásüvegek sírba rejtésének, küldésének módját, modern világunk kiújuló animizmusán vihogva, gúnyolódva.

Mária is mindig élvezte Locsmándiék történetét.

Mária imádott enni. Torkoskodni, nyalakodni, csemegezni, ma úgy mondanák divatosan: nassolni.

Egész héten, szombat és vasárnap kivételével, iskolája konyhájáról kosztolódtunk: ő ingyen, én fél-

áron kaptam a menzáról az ebédet. De hát a menzás ebéd, ha ehető, akkor is menzás ebéd marad. Nyalánkságok után sóvárgó. Akár Máriám, aki oly cicásan tudta tőlem kérdezni: Nincs egy kis csokikád? Tudta jól, hogy a megfelezett csokoládészeletek – amelyeket gyakran „majd később megeszem!” kezdetű kimagyarázkodással vágtam zsebre – előbb-utóbb előkerülnek valahonnan. Mindig örült ezeknek a madárlátta maradék csokiknak, ahogyan ő mondta: csokikáknak.

Aztán hosszan a rákkal viaskodott. Egymást követő műtétek taglózták le. Nem adta föl, élni akart. Itthon lábadozott. Lassan, gyanúsán lassan gyógyult. Orvosai megesküdték: a ráknak már nyoma sem maradt benne.

Tavaszkodott. Nyirkos márciussal jött a tavasz. Menzás ebédünket hordtam haza, azt ettük, ha evett. Sokat nézte a televíziót – és abban a pillanatban csatornát váltott, ha erőszakkal találkozott. Csak a harmóniát, az erőszakot kizáró, külső és belső egyensúlyt erősítő harmóniát akarta elfogadni. Tőlem sem

túrt el semmilyen erőszakra utaló hírt, rosszálló véleményt, magyarázatot. Csak a jó hírek érdekelték. És akkor rám nézett lesóványodott arcából nagyra növe szemmel: – Nincs egy kis csokikád? – kérdezte kedveskedő, kunyeráló hangon.

Azonnal ugrottam: szokatlanul nagy szolgálatkészséggel húztam föl a kabátom. – Rögtön hozom! Hogy lásd, milyen jóságos vagyok...

Könnybe lábadt szeme láttán vissza kellett fordulnom: – Most miért sírsz, te, te bolond! Hát szeretlek!...

Jól tudta, mennyire képes vagyok elérzékenyülni. Aztán áprilisban meghalt.

Néhány hónappal később, nyilván amikor virágot akartam a sírjára ültetni, mert vittem a virággal a kislapátot, ballagás közben a temetőben valami furcsaságot éreztem a zsebemben. Belenyúltam: hát egy darabka csokoládé akadt a kezembe.

Könnybe lábadt szemmel értem oda Mária sírjához.

Aztán, némi töprengés után, eltemettem azt a csokikát, csokikáját a keresztje mögé.

Hangay Szabó László: Táncoló lányok (drót, 30 × 30 cm)

IANCU LAURA

Halálmadár a diófán

*Ott ült most is,
verébalakban,
tudja, hogy a szemem a fákon
megpihen
mikor az égre
emelem,
és tudja, hogy Isten nincsen az égben,
csak Illés próféta jár oda
néha,
dörgő felhő lovas kocsija.
Most galambok hányódnak*

a tépő szélben,

*lefogom őszülő hajam.
Fiatal vagyok még, látod! – mondom,
és lobbanok tovább, mint tarlón a szikra,
fehérlő hamu lábnyomom.*

*Így hajtja akolba nyáját a pásztor,
így lesz a ketrec koporsó... Én csak
a kaputól tartottam
ajtónk felé,
onnan már nem látni
el a fáig,
a kétágú fészület elfedi.*

Révi Norbert: Szárnys figura (Boreas) (33 × 27 × 16cm, 2005)

URBÁN PÉTER

Hideg Máté és a halál

Befagyott a pokol. Bizonyára befagyott, azért van ilyen hideg benne. Szürke a pokol, nincs benne fény, és nincs meleg, csak derengő homály és dermedtő fagy. Még a takaró is zúzmarás, a lóca is nyöszörög a hidegtől. Odakint sivít a szél, bizonyára lelkek, be akarnak jönni, hiába, itt sincs enyhülés a jégtől, hótól. És testvérelket sem találnak idebent, csak ezt a senyvedő korcsot, ezt a ziháló, csapzott halódót.

Hideg Máté görcsösen markolta a takarót, a láz hiába rázta testét, a hideget nem tudta elűzni. Háta izzadt, haja csatakosan tapadt a fejére, a hideg verejték percenként fagyott végig a testén, lassan felengedett, majd újra jéggé hűlt. Foga szinte megállás nélkül vacogott, az öreg vándort a fekhelyhez feszítette a testében dúló harc. A pók a gyomrában életre kelt, és most bejárta a testét, belülről szúrta éles törökkel, miként a fagy kívülről sebezte. A vén kóborló az ajtót figyelte. Mintha valaki közeledne. Jobb lenne, ha csak a halál lenne az. Vele régi ismerősök, a csontkupából gyakran itatott meg másokat, most neki kell kiűrtetnie. Jó lenne, ha már véget vetne ennek a gyötrődésnek, végre megérkezne, és elindítaná az úttalan úton. De nem jött senki. Vagy ha igen, most az ajtó előtt áll. Ha nem a halál, akkor az ördög az. A nagy másoló. A purifikátor. Vele nem lesz jó szembenézni. Az üdvösségre kikúszni jó volna most már, valahogy levetni ezeket a bűnöket, ha nem is Isten dicsőségére, de talán szerencsétlen lelkének megnyugtatására. Meghalni nem nehéz, látta sokszor az útra indulókon. De mi várhat rá odaát? Milyen szenvedések üdvözlik a bűnösöket? Ennél a mostaninál nem lehet rosszabb, az ölésre termett férfi göcögni kezdett, rekedten nevetett magán, tüdeje sípolva állt ellen a próbálkozásnak. Nem, ennél még az sem rosszabb. Ha meg rosszabb, hát lássuk. A félelmet hörögve küldte el magától.

Csak nehogy valami más álljon az ajtó előtt. Az elmulasztott élet lehetősége. Egy fiatal lány vagy a nagyfia képében. Kászim, vajon merre jársz? Temetetlen holttestedből már a varjak lakomáznak? Novák vigyázott rád, vagy a pribékeknek vetett? Megtanulsz-e élni, amint én sohasem éltem, vagy a halottakat szolgálod, velük birkózol majd? Csak nehogy téged is az én mesterségemre biztassanak. Nem, azt nem. Te

más fából faragtattál, nem fogsz embereket ölni parancsra... De hisz egykor én is más fából voltam. És mégis, mi lett...

A szél teljes erővel tombolt, a kalyiba nyikorgott, nyögött súlya alatt. Máté a durva takarót reszketve húzta magára, gyötrelmes lassan oldalra fordult, összehúzta magát, arca felengedett, enyhült kicsit a hideg szorítása, csak görcsbe merevedett ujjai nem akartak engedelmeskedni, mintha jégcsapok lennének. Az asszonyt várta. Nem is várta, inkább csak tudta, hogy jön. Kilenc napja figyeli őt, amint a pók lassacskán erőt vesz rajta, elhódítja megkínzott testét, a hideg szétmarja a maradékot. Figyeli, mint sebesült medvét az éhes róka. Az asszony várja, és ha elég gyöngye lesz... Vajon mi lesz akkor? Már látta kezében a kést, nem véletlenül vette elő, neki akarta megmutatni. Hogy lássa a villanó pengét, és féljen. De ettől nem félt. Túl sok ölést látott, ha lesz ereje, kicsavarja a kést az asszony kezéből, ha nem, akkor meghal. Egyszerű a halál, igen, látta már másoknál is, gyakran. Kilenc napja figyeli őt az asszony. Mikor érkezik végre? Előző nap már csak egy tál levest hozott, azt sem erőlködött megetetni vele. De azért jó lenne a forró leves. Csak az illata, kezének a forróság, már az is jó lenne. Talán be is gyújtana, ha megkérné, bár első nap óta arról panaszkodik a néember, hogy itt nincs elég tüzelő, vágni nem lehet, a kunyhó csak nyárra szolgál, a pásztoroknak vigyázni a nyáját. Felülni lehet benne, de állni már csak hajolva, mint ahogyan ezek az alázatos, birkaszagú népek mindig állnak, lehajtott fővel. Ő nem hajtotta meg a fejét senki előtt. Még a fejedelem előtt is fedett fővel mutatkozott akárhányszor. És megérte? Most itt pusztul, ebben a fagyott pokolban. Ha tehetné, előlről kezdené, és lehajtaná a fejét, ó, le, egészen a térdéig, ha ezen múlna, hogy békét hagyjanak neki. És nem lenne még egyszer törökké, az ember nem szolgálhat két urat. Megalázná magát, és élne csöndes szegénységben, nyugodna a maga vackán, szelíden, békésen. Nem járt volna be annyi utat, nem ölt volna talán soha, nem kereste volna mindig a vér szagát, a békétlenkedést...

Most csendesen kuncogott magán, mit sem ér a hazugság, ha előlről kezdené, akkor sem lenne más-képp. Talán megpróbálná, talán lehajtaná a fejét, de nem viselné el, ha csizmáját törölné akárki is a hátába, oldalába. Nem. Ugyanúgy élne, ahogy eddig. Az utat járnai, emberre lesni, vasat emelni, lovon vágatni, falvakra üszköt vetni, lányt rabolni. Valami dal

Részlet a szerző készülő regényéből

tört fel a torkából, morogva dünnyögött a lócán, körülötte a hideg megtelt árnyakkal, egykori cimborák bortól vöröslő, ellenfelek sápadt, uraságok dölyfös arca tűnt föl a félhomályban. De a süvöltő szél kifújta a szobából a társakat, és megint egyedül hevert a jégveremben. A hideg visszazökött testébe, és a pók iszonyú mélyen vajt megint a húsába. Meredten vonítva menekült a fájdalom elől, a láz magasra szökött, az ájulás hirtelen ragadta el.

Még mindig világos volt a hegyen, amikor eszméletre tért. Az asszony a tűzrakóhely körül alkalmatlanodott, kendője alól villanó szemmel tekintgetett Hideg Mátéra. Maholnap csakugyan átvágja a torkomat, gondolta. Mit nyerhet vele? Ugyan semmit. De mégis megteszi. Csak azért, hogy ne kelljen a hegyre kijárnia, hogy ő ne legyen itt, ne egyen, ne fűtessen a kuckót. A hó alá elkaparja, tavaszig nem kerül elő, akkor pedig már hiába. Milyen messze lehet még a tavasz? Karácsony elmúlhatott, talán az újév is eljött, mikor is került ide?

A hajdúk közé érkezett a tél elején, még éppen csak élesítgette karmait a fagy. Közöttük vigadva próbálta feledni a fiút és az asszonyt. Szép piros vérük bemocskolta patyolat ingüket. A gyermek fel sem ébredt, az asszony csak egyet sikkantott, és már dőlt is vére a mellére. Feledni igyekezett őket a hajdúk között, az aranyakat szórta, hadd vigyék, vérrel keresett pénz volt, égette a markát. Ám a hajdúk egyre csak itatták, figyelték, látta már az éhes tekintetüket. Ha kitartanak az aranyak, azért vágják el a torkát. Ha elfogynak, akkor azért. Úgyhogy egy éjjel odébbállt közülük. Akkor még oldalán volt a kardja, volt kése, tudták, kicsoda, nem jöttek utána, nem keresték a bajt maguknak. A német lanckenének, akikkel összehozta a sors, békésebb fickók voltak. Ki nem mozdultak a rájuk bízott várból, ittak, asszony után szaladgáltak, verekedtek, énekelték a rekedt, sváb nótáikat, de ha elmúlt a kedvük, akkor nyugodtan voltak a helyükön. Próbáltak kicsit beszélni az öreggel, de azok magyarul, ő meg németül tudott keveset. Azután megelégedtek azzal, hogy maga fizeti a borát, és vesz nekik is alkalmanként egy-két literrel. Ennyi elég a cimborasághoz, többet hát nem vártak, nem is adtak. Akkor még csak az útonjáró lelke volt beteg, társak kellett, egyedüllétében örökké csak a gyermek halott szeme faggatta volna. De ahogy a pók egyre kérlelhetetlenebbül kínozza, úgy vágott inkább a magányra.

A hegyekbe már egyedül érkezett, nem tudta, merre jár, merre akar jönni, csak vitte a lába. Amikor ledőlt abban a kis faluszéli fogadóban, akkor eszmélt rá, hogy az apja házához viszi a lába. Még fel tudott állni akkor, felkapaszkodott a magányos, omló udvarházhoz, de az ereje itt elhagyta. A falak között régi cséledek gyermekei laktak, vagy azok rokonai, nem látta át pontosan. Az asszony beszélt valamit az öregéről, de hogy mit, arra alig figyelt. Nehéz volt bármit is kihámozni a szavaiból, mintha önmagának beszélne, úgy szólt a férfihoz. Sötét, kortalan, szikár-ra kopott arcát mindig oldalról, alulról fordította a beteghez. Mintha folyton rejtegetne valamit, rejtegetné a lelkét. Mi van azon takargatnivaló, a nagy titkok nem a hegy tövében fekvő, omladozó, régi udvarházban születnek, gondolta Máté. Úgy érezte, olyan gyenge, hogy a kést emelő kezét még akkor sem tudná megállítani, ha az már arcához közelítene. Valamit vakkantott a nő, makogott magában, azután lassan, óvakodva odahozta a tálat. A kóborló lehunyt a szemét, majd kinyitotta, és erőlködve felült. Nem tudott kiegyenesedni, kétrét görnyedve kezdett enni. Lassan kanalizott, minden kortyot megforgatott a szájában. Most ez köti az élethez. Ha élni akar, ennie kell. Ha már nem tud enni, akkor csakugyan vége. Tetem marad a fagyott hegyoldalon.

Az asszony a szemközti sarokból nézte, néhány lépésre csupán, mégis, mintha a túlvilágról figyelné. Méreg van talán az ételben? Nem, miért lenne – eddig is megmérgezhette volna. Meg most télen nem is tud megfelelő növényt szedni, elhessegette a gondolatot. A leves langyos volt, majdnem hideg, mégis megtöltötte háborgó gyomrát. A fájdalom lassan visszatért: ahogy elméje tisztult, a szenvedés is erősödött. Mindent kikapart a cserepből, evett volna még. Kérdően az asszonyra nézett, aki láthatóan elérte, valamit megint makogott, oldalra nézett, kezére csavarta nagykendőjét, felállt, és vette volna el az edénykét. Máté nem engedte, erősen fogta, még mindig volt erő a markában, ez szinte örömmel töltötte el. Az asszony hirtelen, gonoszul elrántotta a cserepet. Erősebb, mint én, érzi meg a kóborló, és az asszony is tudja már. A nő szeme ismét villant, miként a kés, amelyet valahol a ruhája alatt rejtegetett. A férfi visszafeküdt, az asszony győztesen lépett a tűzhelyhez, göcögve nevetett, törölte az edényt, fel-alá járt, közben jókedvűen, fondorkodva beszélt magában, vagy nem evilági lényekhez. Ha az ördög gazdasszonyt keres, megtalálja biztosan a romos udvarház falai között.

Az evés megnyugtatta a beteget, az asszony a tűzhelyen eloltotta a maradék parazsat, még annyit sem hagyott, hogy akárcsak imádkozásnyi ideig éjjen még és melegítsen. De azért enyhébb lett a konyhó levegője. A nő rakosgatta a holmiját, majd hallgatott, figyelt, összehúzott szemmel latolgatta, meddig húzza még a veszélyes ember, aki most mozdulatlan, és az ajtóra mered. A nő végül legyintett, valamit vakkantott, gyorsan kilépett, az ajtót hosszan nyitva hagyta, visszanézett, oldalról lesett valamit, végül behajította a deszkát. A kóborlót az álmoság jólesően legyúrte, nehezen aludt, álmában férges húst falt, hiába köpte ki, harapott újra, minden falás mögött újabb mocorgó pajortömeg tűnt elő, újra köpött, tovább harapott. Hörögve ébredt az éjszakában, a hideg bekúszott a konyhóba, vacogva húzódott össze, a jeges kezek lábát, arcát, hátát tapogatták.

A tizedik napon már alig mozdult. Lázálmaiban gyermekei, asszonyai, ellenségei, régi cimborák és ismeretlen urak forgolódtak. Néha felébredt, a homályban már gondolat sem kísértette, csak árnyképek imbolgyogtak körülötte, a láz folyamatosan égette testét. Már nem fázott, végre elmúlt a hideg, a szenvedés is elkúszott rejtett zugába, ahol összegömbölyödvé varakozhatott. Az eszmélet már alig látogatta az öreglegényt, nem gondolt, csak érzett, álmodott, és hevert önkívületben.

Az eszmélet határán érzékelt a nő jöttét, jelenlétét, érezte, ahogy fölé hajol, van kés a kezében? Látta alakját mozogni, járkalni, majd elszállt, mint nagy sötét varjú. Az éjszaka mély kút volt, nem érzett semmit benne, még az álmok is megkímélték, alvó eszmélete pereméről bámulták kábult magatehetetlenségét.

A reggel harsogva érkezett, egy résen át éppen szemébe süttött a túlvilágra készülőnek, aki lassan tért magához a lázból. Hirtelen szó harsant a konyhóban:
Ébredj!

Felpattant Máté szeme, ijedten ült fel a nyiszorgólócán. Senki. Talán odakintről? A szó bent hallatszott. Nem szó ez, hanem szózat. Akkor pedig tenni kell. Lábát a földre tette, lassan előregörnyedt, még nem merte kihúzni magát, a fájdalom akkor mindig támadott. De most nem érezte a szúrást. Talán megkímél, reménykedett. Egyelőre, hessentette el a reményt. A tűzhelyen nem volt fa, sem parázs. De a szobában minden fából van, hát valamivel meleget csihol. A rozzant, durván faragott széket nehezen

tette a tűzhelyre, nem sikerült letörnie belőle gyújtósnyit, egy szálkát sem. A szűréhez támolygott, lába alig engedelmeskedett. Az ujjában ott a kés. Igen, éles, mint mindig, el nem mulasztotta élezni, meg aztán vagy tíz napja nem is igen használta. Csak hevert.

Most lassan szálakat metsz a székből. Az anyag ellenáll, nehezen enged, végül mégis engedelmeskedik kezének. Komótosan, nyugodtan dolgozik. A szálak lassan halmozódnak fel a tűzgyújtóhelyen. Nagyobb lapokat nyes, ezek kerülnek fölébük. Végül a maradékot eltöri, karnyi darabokat hagy belőle, majd ezek tartják a meleget. Körbenéz, a földbe vajt hátsó rész deszkáit kezdi feszegetni. Elég a reszketésből, a hidegből, fagyból, elég a halálból. Halomba rakja a deszkadarabokat, most kell a tűzszerszám. A tarisznyájában ott a kovakő, úgy megőrül neki, mint a gyermek. Hirtelen nem érti, mit jelent az érzése, ami meglepi: valami nem úgy van, mint lennie kellene. A hiány betölti bensőjét, ahogy a tűzcsiholóval óvatosan, módszeresen szikrákat pattint a fára. Mi hiányzik? Mi tűnt el? Bármennyire kínozza a fagy, muszáj abbahagyni, felülni, gondolkodni. A tarisznya. Nincs benne a pénz. Nincsenek ott az aranyai. Bólint, a harag jólesően árad szét testében. A düh régi barátja, mindig kisegítette a bajból. De most gyorsan oszlik. Nem haragszik, megérti az asszonyt, elvitte a pénzt. Nem baj, visszakerül még az a helyére. Minden a helyére kerül.

Amikor néhány óra múlva megcsikordult a hó az ajtó előtt, a kóborló kezében már régi magabiztosságával feszült a kés, jobbában pedig a súlyos, épp megfelelő méretűre faragott dorong. A tűzhelyen duruzsolt a tűz, ahogy az idegen férfi belépett, arcán látszott a csodálkozás. Halottat látni jött, vagy legalábbis mozdulatlan haldoklót, kegyelemdőfésre várót. A homályban – ím, a latroknak segít az ördög sötétsége, gondolta a vén legény – nem vette észre a szobormerev varakozót az ajtó mögött, a fekvőhely felé lépett, amelyen szépen elrendezve szalma és deszkák pihentek a takaró alatt. Megvárta a második belépőt is, fiatal legényke, a harmadik, az asszony éppen csak bedugta fejét, amikor meglendült. Jobbjával az elsőre sújtott, az ismeretlen férfi rövidet hördülve, nyekkenve zuhant előre, a legényke bordái közé egyetlen suhanással vágta a kést, az asszony nyakára pedig bal lábával rúgta rá az ajtót. A dolognak hamar vége volt. A hörgő, üvöltő fiút ráérősen szúrta agyon, a félig ájult férfi torkát hasonlóképpen komótos nyugalom-

mal vágta át. Majd a földön fetregő, halálfélelemtől sikongató asszonyhoz lépett.

– Ne félj, hagylak élni. Az aranyakat majd visszaadod.

A nő elhallgatott, a szemében üvöltő félelem azonban nem enyhült. Az öreg kóborló türelmes szakszerűséggel törölgette le a kést a fiatal legényke ingébe. Annak a gyereknek is véres volt az inge, mint ennek itt. Amaz ártatlan, míg ez itt bűnös? Megérdemli az egyik, nem a másik? Mikor szabad ölni? Lehet engedélyt kapni az ilyesmire? A kérdések vasból kovácsolt falba ütköztek a lelkében. Ölö, mert élni akarok. És mert ezt tudom egyedül. Aki ellenem érkezik, az elhull. És akit halni parancsolnak, az is hullává lesz. És nem gyermek, sem asszony, csak holttetem. Egyedül a szabadító Istené mind. Ítékezzen ő, bocsásson meg, vagy büntessen. Az már nem az én dolgom.

Az asszonyhoz fordult:

– Valami étel van nálatok.

Nem kérdezte, bizonyosságként közölte a némberrrel. Az nem felelt, csak villanásnyi időre a nyitott torokkal heverő halottra nézett. Hideg Máté a tarisznyájában cserépedénynyi zsírt talált.

– Mire ennyi zsír? Megkentetek volna vele, hogy biztosan lerágjanak az erdei állatok, igaz? – nézte a zsírt, és nevetve enni kezdte. Három ujjal merített a rossz, inkább kenőcsnek, mint ételnek való zsírból, evett, és nevetett, és evett.

Az asszony remegve tett-vett a kunyhóban. A megölt férfi nem a férje volt, az ő férje meghalt tavaly nyáron, ez csak a férje bátyja. A fiú pedig ennek a fia, tizenhat éves múlt az őszön. A hó alatt elrekkentették a két holttestet, Hideg Máté még nehezen mozgott, az asszony segített. A zsírtól visszatért valamennyi az erejéből, de még sok hiányzott a régi mivoltához. Ha nem olyan gyors, nem ölné akkora tapasztalattal, hát nem bírt volna megverekedni a két egészséges kegyetlennel. Ám biztonsággal mozdult kezében az ölé szerszám, mesterek mestere a halált hozó mozdulatban.

– Úgy tégy rendet, hogy vendéget várok!

Az asszony elképedve sandított felé. Megint ez a lopott pillantás, oldalról, a félelem és bizalmatlanság fürkésző villanása. Hogyan várhat vendéget az, aki tíz napig hevert élet és halál között, és éppen akkor tért erejéhez, amikor az őt eltüntetni vágyók megérkeztek? Honnan tudhat vendégről, ha hírt se-

honnan nem kaphatott, alig volt magánál, élni is éppen csak megélt? Az asszony szeméből a kérdések gyorsan eltűntek, nem firtatni, amit nem lehet, nem kérdezni, amit nem akar tudni. Ördögös az öreg, hiába figyelte tíz napig halódását, mégis megcsalta, becsapta őt, előre látta, mikor jönnek érte, könnyedén osztotta a halált, nevetve falta a zsírt, most is tudja, mi fog történni, átlát a falakon, hegyeken, látja a hozzá igyekvő vendégét is.

Kenyeret is talált a tarisznyában Hideg Máté, nyugodtan evett, amikor a pók mocorogni kezdett, csak odaütött csontos öklével a hasára, és a fereg elnyugodott. Most ő parancsol, ha nem is tart örökké az ereje. Evett, és nézte az asszonyt. Régen nézett már vággyal asszonyra. Akkor még török volt, maga is négy asszonyt vitt ágyba, műszülmén módra, gyermekeket nemzett, vagy csak a maga örömeire töltötte kedvét feleségeivel. Ez a fekete, száraz szívű asszony a nyomukba sem érhetett.

Hátulról markolta meg a nő nyakát, az sikoltva ugrott oldalra, de erősen fogta. Most már ő volt az erősebb, és a nő is tudta már. Akarta, hogy tudja. Lassan fordította vissza, háttal, nem akarta a sunyi szemét látni. Nem szeretni, győzni akart. Nyugodtan hajtotta fel a szoknyát az asszony hátára, az megadóan hajlította be térdét. Tudta, hogy most nem tehet mást. Kaba-ad Dint, Hideg Mátét, a Halhatatlant befogadta a nő, hangosan, fájdalommal és mégis gyönyörrel nyögött, a medveszagú, füstszagú szobából nem hallatszott ki kéjes sikoltozása.

Alkonyattal közeledő léptek ropogása hallatszott a hóban. Hideg Máté fel sem nézett, késével tűzifát faragott, vagy valami mást, az asszony bizalmatlanul, félve ült a szemben lévő sarokban. Az ajtón belépő férfi orrát fintorgatta:

– Isten áldja a háziakat! – mondta a fiatal hírvivő.

– Olyan szag van itt, Máté bátyám, mintha disznót vágtak volna egy döglött medve tetemén.

A kóborló nem nézett fel, el sem mosolyodott:

– Talán le is vágtak egyet-kettőt – dűnnyögte, az asszony összébb húzódott.

– Nehezen találtam meg kegyelmedet. Parancsot hoztam.

– Tudom. Vártalak. Azt hittem, már nem lesz több dolgom, de mindig van feladat – a fadarabot a földre hajtotta, a kést a keze ügyében lévő tarisznyába tette, felemelkedett, és a hírhozóra tekintett:

– Szükségem lesz egy kardra.

TÓBIÁS KRISZTIÁN

*Non omnis moriar**(Részletek)**A kis kelta korsó...*

*A kis kelta korsó
 itt a polcomon
 teli illatos ciliciai olajjal
 építkezéskor találtam
 a koromtól megfeketült kavicsos földben
 talán egy szélesderekű barbár asszony
 ejtette ki vesszőkosarából
 mikor hazatérve a forrástól
 izzó vesszőcsonkokat talált kunyhója helyén
 és hörögve
 sikoltva rohant
 és tűnt el a ködös párás erdőben
 olajat őrzök benne
 ledér könnyű hajók és puposra pakolt szekerek
 hozták
 a távoli mesevilágból
 hogy messzi lugasok érett lehellete
 keveredjen pannónia halk kamillaillatával
 amikor a fürdőből kilépve
 pihenni leülök a domboldalra
 gondolataimat a tó hullámozó
 tükrén szétteríteni
 de hiába szeretem
 és gyönyörködöm benne nap mint nap
 a kis kelta korsót fogom szidni
 akkor is ha az idő súlya alatt megreped
 és akkor is ha az utolsó olajcseppek
 már csak emlékei lesznek
 az esték mélabús illatának.*

Hogy miért olvasok könyveket...

*Hogy miért olvasok könyveket
 sosem fogod megérteni
 te kilépsz házadból
 a sűrű ordibálással elárasztott utcára*

*a kofák sátrai és részeg katonák
tántorgó menetoszlopai közé
és róma vesz körül
fényes paloták és templomok
robbannak ki
a márványlépcsőkkel páncélozott
dombok melléből
hajnalig tartó lakomákra jársz
és vadul üvöltesz a cirkuszban
együtt a tébolyult tömeggel
reszketve vágyod
hogy mások vérével sajátod hevítsd
még tovább
mígnem remegő térdekkel élvezel a porba
de én itt a domboldalon
bár gyönyörűbb az erdő
apolló bármelyik templománál
és a tó szebben csillog bármelyik szökőkútnál
itt
a végtelen erdők csendjében
csak zsírfoltos könyveimbe kapaszkodva
maradhatok az aki vagyok.*

Szabó György: Meditáció (2016)

BERTA ZSOLT

Kiút

A 8-as úton haladtam. Elvből kerülöm az autópályákat, mivel bizonyos törvényi anomáliák következtében hivatalosan nem engednek fuvarozni, ugyanakkor dupla pályadíjat fizettetnek velem, mert a furgonom teherautónak van vizsgáztatva. Emiatt elég zabos vagyok, több levelet is írtam több hivatalnak, de még csak választ se kaptam, s ez felettébb bosszantó. Na, mindegy, ez nem ide tartozik, csak folyton kiszalad belőlem. Másrészt Veszprémben is akadt dolgom, találkoznom kellett egy emberrel, átbeszélni néhány részletet, és aláírni egy szerződést, amit az egyik cégem... satöbbi. Ezzel végezvén Zalaegerszeg felé folytattam utamat, leszállítandó a három oltókamrát. Akkor is roppant nagy fáradtság gyötört, még a megszokottnál is álmosabb és fásultabb voltam. Alig vártam a másnapi szombatot, amikor négy végigdolgozott hétvége után végre nem vállaltam semmilyen fuvart, szövegírást, képszerkesztést, akármit. Úgy terveztem, azt a két napot teljes egészében pihenéssel töltöm, még írni sem próbálok. Gondoltam, kiveszek valami csendes, vidéki szobát, és két napig csak alszom. Nappal kint, a kertben, éjjel a szobában. Vagy éjjel is a kertben. Ezen méléztam, s arra ocsúdtam, hogy Vasvárnál elvitettem a lekanyarodást, és már sok kilométerrel túlszaladtam rajta. Utálok visszafordulni, ezért az első lehetőség-nél lekanyarodtam balra, azt gondolva, a kis falvakat összekötő utakon ugyan lassabban haladok majd, de a látvány is szebb. Elég jól ismerem az országot, sosem félttem attól, hogy rossz felé tartok, vagy eltévedek. A tervem kezdetben be is vált, gyönyörű, idilli helyeken hajtottam át, zöld szőlők, aranysárga búzamezők, tarka tehéncsordák, buján benőtt partú patakok és hűs, friss illatú erdők között. Kicsit fel is engedett bennem a feszültség, tempósan hasítottam a kies táj kanyargós országútján, s bámészkodtam, amennyire vezetés közben lehet. Beleültem a vidéki harmóniába, s kissé meg is nyomott ez a mindent eluraló nyugalom. Ellazultam, s mivel ilyesmi rég esett meg velem, alighanem el is bóbiskoltam kissé, mert egyszer csak irdatlan kürtszóra riadtam, s épp csak el tudtam kapni a kormányt egy szemben robogó kamion elöl. Megfaroltam az úton, és káromkodva igyekeztem úrrá lenni imbolygó furgonomon. Végül sike-

rült, nem lett baj, megálltam a padkán. Nagyot fújtam, s akkor tudatosodott bennem a kamion kerekeinek heves csikorgása, amint az aszfaltot rádiózzák, már messze a hátam mögött. Kiugrottam az útra, és láttam, hogy a sofőr veszetten küzd a tizenhat tonnával és a fizika törvényeivel. Miattam. A vontatmány vége veszedelmesen sodródott az út széle felé, úgy tűnt, le is tér róla, de végül szerencsére nem így lett. A hatalmas, tűzpiros dög megállt valamiképp, a fülke lelógott az útról, alig fél méterre egy őszöreg kőrifától, a légfék szusszant még egy hatalmasat, aztán a vezető kiugrott a fülkéből. Vettem egy nagy levegőt. Vétkesnek éreztem magam, így hát elég szerényen indultam el felé. Ő azonban nem felém lépett, hanem a piros kamion elejéhez szaladt. Rémülten gondoltam, hogy talán elgázolt valakit vagy valamit. Rohanni kezdtem, közben felkészültem a szörnyű látványra, s pár másodperc múlva ott álltam mellette. Az üres aszfaltot bámulta, amelyen se vér, se tetem... minden a legnagyobb rendben. Megkönnyebbültem, két percen belül már másodszor.

– Jó napot! Elnézést szeretnék kérni, az én hibám volt.

Felnézett rám sápadtan.

– Jó napot! – felelte. – Semmi baj, a fő, hogy végül nem történt szerencsétlenség.

Legkevesebb arra számítottam, hogy elküld a fenébe, így eléggé meglepődtem.

– Hát... igen. Maga jól van? – kérdeztem, mert a sápadtsága mást mutatott.

– Én? Persze. De maga elég sápadt.

– Valóban? Én meg magát látom annak. Akkor megijedtünk mindketten, úgy tűnik.

– Úgy. Na jó, a lényeg, hogy megúsztuk. Viszlát, minden jót! – Azzal kezét nyújtott, hálásan megszorítottam. Megvártam, amíg felmászik a piros vezetőfülkébe, és elhajt. Néztem utána, míg el nem tűnt a következő domb mögött észak felé.

Visszaballagtam a furgonhoz. Gyengéden felpofoztam magamat, ittam egy nagy korty Balfi ásványvizet, aztán kényszerítve magam az éberségre, folytattam az utat. Szívesen rágyújtottam volna, de örökös leszokásban lévén, akkor sem volt nálam cigaretta. El is határoztam, hogy megállok, ha benzinkutat látok, amúgy is tankolnom kellett.

A 8-as, a 65-ös és a 74-es háromszögében autókáztam, a nap nagyjából mindvégig szemből sütött, ami úgy déltájban azt jelentette, hogy stabilan délnek, vagyis helyes irányba tartok. De úgy éreztem,

ha rossz felé haladok is, már rég el kellett volna érnem valamelyik főutat. Egyre feszültebben nyomtam a gázt. Órák teltek el. A telefonom lemerült, a furgon digitális műszerfala pedig kipurcant, az időt se tudtam megnézni rajta. Csak a mechanikus üzemanyag-mutató figyelmeztetett, hogy fogytán a gázolaj. A vizemet mind megittam, s ahogy lenni szokott, víz híján azonnal szomjas lettem. Figyelni kezdtem a tájat, mert arra gyanakodtam, valamiképpen hatalmas köröket írok le. A napot is szemmel tartottam, vajon a hátam mögé kerül-e, de akkor vastag felhők alá csúsztam, s ez a támpontom is megszűnt. A körözést támasztotta alá az is, hogy egyáltalán nem haladtam át településeken, csak magányos házakat láttam a távolban, helyes birtokokkal, kisebb kertekkel övezve. Úgy tűnt, a végtelenbe, az örökkévalóságig autózom. Szürkülni kezdett. Kisvártatva – mintha csak a sötétedés miatt tenné – a műszerfal magához tért, kigyulladtak rajta a ledék. Az óra fél kettőt mutatott, kábé akkor dőglött be a műszerfal. Végül – életemben először – be kellett látnom, hogy eltévedtem, fogalmam sincs, hol vagyok, s merre van innen a kifelé. Felbukkanó falura már nem számítottam, hát lekanyarodtam az egyik dűlőútra, amelyik sejthetően az egyik magányos ház felé vezetett. Gondoltam, egy kis helyi segítséggel kiokosodom.

Már majdnem a házhoz értem, amikor kinyílt az ajtaja, és egy férfi lépett ki rajta. Közeledő furgonomat megpillantva kísértelt a kertkapuhoz, ott várt. Megálltam előtte, a motort leállítottam, kiszálltam. A férfi barátságosan mosolygott.

– Jó napot!

– Jó napot!

– Zalaegerszegrre tartok.

– Rendben – felelte továbbra is mosolyogva, és bólintott párszor.

– De nem tudom, jó irányba megyek-e. Azt hiszem, eltévedtem.

– Feltétlenül.

– Tessék?

– Jó irányba megy.

Ezt úgy mondta, mintha biztatni akarna.

– Igen? Kissé elbizonytalanodtam, mert olyan régen jövök, hogy azt hittem, körbe-körbe autókázom. Gírbegurbák itt az utak, könnyű eltévedni.

– Az már igaz. De ne aggódjon. Ha tényleg Zalaegerszegrre akar menni, akkor oda is fog menni.

– Akkor menjek tovább délnek?

– Persze.

– Rendben. Azt hittem, eltévedtem.

– Dehogy. Nem szomjas?

– De, nagyon.

Sarkon fordult, visszatért, és egy nagy palack hideg ásványvizet nyomott a kezembe.

– Ó! Köszönöm! – mondtam, és a vizet könyök-hajlatomba szorítva pénz után kotortam. A férfi érdeklődve nézte tenyeremben az érméket.

– Ez valami vicc? – kérdezte inkább kíváncsian, mint elutasítóan.

– Jó, hát akkor igazán nagyon köszönöm! – feleltem, mert nem akartam megbántani, vagy indokolatlanul önérzetesnek tűnni.

– Szívesen! Jó utat!

Így hát visszakanyarodtam az útra, és mentem tovább. Nagyon szerettem volna benzinkutat találni, semmi kedvem se volt az időközben beállt sötétségben kannát cipelve kutyagolni, ki tudja, meddig. Amúgy szép, világos éjszaka volt, s ahogy aggodalmasan hajtok az egyébként egyre szűkülő úton, egyszer csak jobbra előttem kibukkan a domb mögül a Balaton. Gyönyörűen, feketén és ezüstösen csillogott a holdfényben, én mégis káromkodni kezdtem, mert felbukkanása azt jelentette, hogy valahol mégis keletnek fordultam, és átbumliztam egész Somogy megyén, majd balívet véve északnak és újra nyugatnak kanyarodtam, egészen eltávolodva Zalaegerszegtől. És mindezt úgy, hogy nem botlottam közben faluba. Sőt, kurvákba se, ami pedig ilyenkor, nyáridőben egészen szokatlan a kisebb utak mentén. És hol van a 7-es, és hol csúsztam át az autópálya alatt vagy fölött úgy, hogy észre se vettem?

A part felé vitt az út, hagytam, hadd vigyen, teljesen ötlettelenné váltam, s az éj beálltával értelmesebb sem volt már nagyon igyekezni. Reggelig úgysem találok senkit Zalaegerszegen a telephelyen, de szombat lévén meglehet, hétfőig se. Az út továbbra is szűkült, s végül – megint csak anélkül, hogy tudtam volna, hol kanyarodtam le – egy dűlőt lehozott a partig, ehhez a házhoz, ahol most is ülök. A kapu előtt már leállítani sem volt időm a motort, köhögni, rángatni kezdett, s végül leállt. Itt fogyott ki a gázolaj. Komoran szálltam ki, semmi kedvem nem volt az éj közepén segítséget kérni az itt lakóktól, illetve úgy általában senkitől. Dühös is voltam erre a lehetetlen esetre, és magamra is. De nem tehettem mást, megrángattam a kapu melletti vékony kis kötelet, amely várakozásomnak megfelelően meg is szólaltatott egy csengőt. Zúgó, mély hangja alapján inkább

kisebb harangnak gondoltam. Ácsorogtam vagy öt percet, akkor újra harangoztam, de nem jött elém senki. Lenyomtam a kilincset, besétáltam a házig, itt is csöngettem, de nem gyulladt villany, nem nyitottak ajtót. Leültem a veranda végében függő, párnákkal bőségesen kirakott, ácsolt hintaágyba, néhány másodperc gondolkodás után eldőlttem, és úgy elaludtam, mintha billenőkapcsolóval működne, amire véletlenül ráfeküdtem.

Ijedten ébredtem, arra gondoltam, betörőnek néznek, ha így talál rám a házban élő család valamely tagja. Felpattantam, de végiggondolva a dolgot, úgy találtam, nyilván nem ért haza senki azóta, hisz akkor felébresztettek volna, vagy rám hívják a jardot. A rend kedvéért azért becsöngettem újra, majd kivárva három percet, lenyomtam a kilincset. Az ajtó nyitva volt.

– Jó napot! – kiáltottam be, de, ahogy vártam, nem kaptam semmilyen választ.

Nagyon kellett vécéznem, de még mindig nem mertem belépni egy idegen család otthonába az engedélyük nélkül. Körülnéztem a tájon, először. A nap elég magasan állt, legalább délig aludtam a veranda áldott árnyékában. A víz felé tekintve, a túlsó part hegyeit szemügyre véve úgy gondoltam, valahol a déli part közepén lehetek. Ott sorakoztak az ismerős hegyek, de jobban megnézve őket, más helyekről származó csúcsokat, illetve azokra hajazókat is találtam közöttük. Tehát ez itt mégsem a Balaton, de akkor micsoda? Átcsúsztam volna Horvátországba, és itt is lenne egy hasonló tó? Az ellenkező irányban dombokat láttam, erdősávok és szépen megművelt, lankás szántók, szőlők váltogatták egymást. Keletre egy másik tanyát vettem észre, a házhoz közeli veteményesben emberi alak állt kalapban, s felém intett. Valami képp ismerősnek találtam a mozdulatot. Biztosan ő is csak a sziluettemet érzékeli, azt hiszi, az itteni házhoz tartozom. Elhatároztam magam, bementem az ajtón, megkerestem a vécét. Szorultságomat feloldván, némi latolgatás után a nappalival egybeépített konyhában két almát is elvettem a pulton álló kosárból. Előző nap dél óta nem ettem egy falatot se. Pénzt tettem az asztalra, és kimentem. A furgon hátuljából, az oltókamrák mellől elővettem a kannát, fejembe nyomtam szalmából font cowboykalapomat, amelyet direkt ilyen kánikulai vészhelyzetekre tartok a kocsiban, és nekiindultam az útnak, hogy benzinkutat keressek.

Nyugtat felé gyalogoltam, gondoltam, egy ilyen tó mellett előbb-utóbb muszáj találnom kutat vagy tele-

pülést, ahol útba igazíthatnak végre. És valóban, alig két kilométer után kis falu bukkant elém. Meresztettem a szememet, de hiába kerestem a szokásos helységnévtáblát, még hasonlót sem láttam. A falu szélén rögtön találtam egy kocsmát, bementem italért és információért. Kellemes hűvös fogadott, de egy lélekkel sem találkoztam a vendégtérben, csak a szélesre tárt konyhaajtón túl láttam egy férfit, aki nagy lendülettel és jókedvvel sürgött-forgott odabent, serpenyőket rángatott, tepsiket pakolt sütőkbe, fedőket csapkodott a lábasok tetejére. Egy nő dalolva segített neki.

– Jó napot! – köszöntem be, mire mindketten rám mosolyogtak, visszaköszöntek, és folytatták, amit csináltak.

Beálltam az ajtóba.

– Megmondanák, hol vagyok?

A férfi letette a kezében lévő fakanalat és konyharuhát.

– Hogy érti, hogy hol van?

– Hát hogy mi ennek a falunak a neve.

– Hogy mi a neve? – kérdezte csodálkozva.

Már a tanyás férfinél is volt egy olyan érzésem, hogy errefelé nagyon kedves, de nem túl éles eszű népek élnek.

– Igen, azt kérdem, mi a neve.

– Nincs neve.

– Oké, nincs külön neve, értem, de akkor közigazgatásilag milyen településhez tartozik?

– Ne haragudjon, de nem értem. Nem szomjas?

– De igen.

– Jöjjön, adok magának valami hideg italt. Ebben a hőségben jól fog esni.

– Köszönöm.

Elment mellettem, követtem a pulthoz.

– Mit szólna egy sörhöz?

Úgy tűnt, nem kerülök egyhamar a volán mögé, hát azonnal engedtem a kísértésnek. Nagyot nyeltem, ahogy megpillantottam kezében a deres falú sörszalackot. Ittam egy hatalmas kortyot, aztán továbbéreltettem a hülyeségemet.

– Itt, az út mentén mi a legközelebbi település?

– A következő falu.

Kezdem elveszíteni a türelmemet.

– És annak mi a neve?

– Nem értem, mit akar ezzel. Annak sincs neve. De nevezze, ahogy akarja. Nem éhes? Épp kiszültek a csirkecombok. Csőben sült brokkolit csináltam hozzá és krumplipürét.

Hatalmasat kordult a gyomrom.

- De, nagyon éhes vagyok.
- Üljön le! Úgyis mindjárt jönnek a többiek.
- A többiek?
- Tudja... ebédelni.
- Ja, értem.

Mire leültem, a nő már hozta is a kaját. Kerék-méretű tányérra halmozott egy kisebb hegynyi krump-lipürét, ugyanannyi sajtos brokkolit és öt csirkecombot. Fantasztikusan szép volt, és rendkívül finom is. Egyelőre nem kívántam mással foglalkozni. Ahogy enni kezdtem, a férfi újabb sört nyitott és tett elém. Az ajtón szivárogni kezdtek az ebédelni vágyó népek. Illedelmesen, derűsen köszöntek, megszállták az asztalokat, és csevegve, jókedvűen táplálkoztak. Ahogy én is. Bokámnál egy benzineskannával. Bevallom, nagyszerűen éreztem magam. Nemcsak a kaja és a sör miatt, de valami megmagyarázhatatlan nyugalom és derű is eltöltött, ami érezhetően ebből a sok derűs és elégedett emberből áradt felém. És persze a táj, amelyen át idáig eljutottam, és az a gyönyörű tó ott kint... Egészen különleges és kies nyaralóhelyre csöppentem, ahol azonnal jól éreztem magam. De men-nem kellett. Intettem a férfinak, pénzt kotortam elő. Ugyanolyan érdeklődéssel nézte tenyeremben a bankókat, mint a tanyán az a másik hapsi.

- Jé! Fizetni akar? De hát ezt itt nem lehet, tudja!
- Mit tudok?
- Hogy nem lehet pénzzel fizetni.
- Hanem mivel?
- Hát azt magának kell tudni. Mi a foglalkozása?
- Fuvarozásból élek... meg... szövegeket írok.
- Szövegeket?
- Reklámszövegeket.
- Igazán? Az érdekes lehet.
- Nem annyira.
- Akkor miért csinálja?
- Hát a pénzért.
- Pénzért? És azt mi a fenére használja?
- Fizetek vele, ember!
- És van, aki azt elfogadja?
- Most mondja... rengetegen és szívesen.
- Tényleg? Hát itt nem megy vele semmire. Éppen

a reklámszövegírással se. A fuvarozás már sokkal jobb, de maga, már meg ne sértődjön, nem úgy néz ki, mint aki szeret fuvarozni. És hát ha nem szereti, akkor az milyen fuvarozás lesz, nem igaz? Máshoz nem ért?

Kicsit fennakadtam az összefüggés felvetésén, de azért grottam vele tovább.

– Hát... regényeket és novellákat is tudok írni.

– Na, ember! Hát mért nem ezzel kezdte?

Mielőtt megakadályozhattam volna, nagy hangon kihirdette, hogy mindjárt felolvasok egy novellát. Elvörösödtem, de legnagyobb megdöbbenésemre az étteremben ülő vagy kétszáz ember óriási ovációban tört ki, majd egy szempillantás alatt elhallgattak, és néma csendben várták, hogy felolvassak nekik. Csak néha koccant óvatosan egy-egy evőeszköz. De tényleg nagyon diszkréten. Kezdtém kapiskálni, hogy valami kommunába kerültem, vagy valami olyan nyaralóhelyre, ahol mindenki a munkájával fizet. Biztosan unatkozó, balos értelmiségiek, akik azt játsszák a szabadságukon néhány hétig, hogy megvalósították a kommunizmust – miután nyilván befizettek egy számomra gyomorszorító összeget. Mulatságosnak tartottam, de akkor, ott nem volt kedvem ellenére a játék. Illetve nem lett volna kedvem ellenére, ha van nálam felolvasni való. Kissé zavarban, még mindig pirulva, de azért felemelkedtem a helyemről, és sajnálkozásomat fejeztem ki, amiért nincs nálam se egyetlen kötetem, se semmiféle kéziratom, így felolvasni sajnos...

– Nem baj! – kiáltotta valaki. – Akkor mesélje el az egyiket, csak úgy fejből.

A többiek csatlakoztak hozzá.

– Igen, igen! Meséljen el egyet!

Mit mondjak, le voltam nyűgözve. Még irodalmilag válogatott közönség körében sem tapasztaltam soha ekkora érdeklődést, de hogy egy teljesen szüretlen, csupán ebédelni összegyűlt tömeg ilyen lelkes legyen holmi irodalmi produkció iránt... Beadtam a derekamat. A *Recept* című novellámat választottam, mert az konkrétan rólam és az apámról szól; gondoltam, leghitelesebben azt tudom előadni élőszóban.

Lélegzetvisszafojtva hallgattak végig, a végén hosszú ideig csöndben maradtak, néhányan sírtak is, és aztán olyan tapsot és üdvívalgást kaptam, amelyet csak popsztárok szoktak. Amellett, hogy furdtem ebben a soha nem érzett gyöngéd elismerésben, meg is döbbsentem rajta. Aztán egyik pillanatról a másikra, mintha mi sem történt volna, folytatták az evést, több figyelmet nem fordítva rám.

Három csirkecombot bírtam megenni, a maradék kettőt a körettel együtt becsomagolta nekem a daloló női kukta. Egy szétszórt mesélésért cserébe kiadós ebédet kaptam. És szeretetteljes figyelmet.

Fogtam a benzineskannámat, és az időközben kitudott benzinkút felé vettem az irányt. Öt liter gáz-

olajat vásároltam, ennyi elég lesz visszajönni, minek cipeljek többet. Illetve nem vásároltam, mert a többiekhez hasonlóan roppant elégedettnek és derűsnek tűnő benzinkutas, aki kis kávézót és vegyesboltot is üzemeltetett, nem fogadott el pénzt, neki is el kellett mondanom egy sztorit. De már kezdtem megszokni. Arra gondoltam, ha visszajövök, és teletankolom a furgont, azért az egyik regényemet töviről hegyire el kell majd mesélnem. Hogy hol vagyok, azt a benzinkutastól se sikerült kihúznom, ugyanolyan gyengeelméjűnek tűnt, mint mindenki más, akivel beszéltem. Azt mondta, legyenek csak nyugodt, ott vagyok, ahol igazán lenni akarok, idő meg nem létezik. Belenyugodtam, hogy amíg ennek a kommuna-nyaralóhelynek a területén tartózkodom, nem veszek rá senkit, hogy akár csak néhány szó erejéig elmerüljön a való világban. Oké, ha ez a szabály, hát ez a szabály.

Visszaballagtam a házhoz, ahol a Fordból kifogyott a gázolaj. Betöltöttem a tankba, aztán bementem a verandára, hátha hazatért valaki, akinek kifejezhetem hálámat, és szabadkozhatom az illetéktelen, ám jó szándékú használat miatt. De újfent senkit nem találtam ott, a pénz is érintetlenül hevert a konyha pultján. Arra gondoltam, bizonyára véletlenül hagyták nyitva a házat, hisz még mindig nem tértek vissza, pedig már jócskán a délutánban jártunk. Márpedig ha így van, akkor csak nem hagyhatom itt őrizetlenül ezt a szép birtokot ebek harmincadjára, sötét szándékú embereknek kiszolgáltatva. Hétfőig nem láttam értelmét Zalaegerszegre menni, hát elhatároztam, addig is őrzöm a házat, ennyivel igazán tartozom a tulajdonosoknak. Meg hát... cseppet sem akardzott továbbállnom erről a gyönyörű helyről, hisz épp ilyesmit terveztem nem sokkal korábban. Ilyeténképpen meggyőzve magamat, tanyát vertem. Úgy gondoltam, ha egész hétvégén nem érkeznek meg, akkor is bőséggel megfizetem az itt tartózkodásomat. Hogy mindezt eldöntöttem, roppant jókedv és nyugalom töltött el megint.

Először is lehánytam magamról a ruhát, a furgonból behoztam szokásos úti csomagomat, amely fürdőgatyát is tartalmazott, aztán levonultam a partra, elkötöttem a kenut, és eveztem egy jót a tükörsima tavon. Elég jól bánok mindenféle evezős járművel, kölykkoromban apámmal, és később, barátokkal is gyakran jártam vízitúrákra. Végül úsztam is egy nagyot. Pokolian jólesett. Váratlanul nyaralni kezdtem.

Átmozgatva legyengült, fásult izomzatomat, viszsza mentem a házhoz, és alaposabban körülnéztem.

Elsősorban telefontöltőt kerestem, de nem találtam. Nem is bántam nagyon. Ahogy jövök-megyek a házban, a nappaliból nyíló egyik helyiségben felfedeztem a gerendáról függő gitárokat. Elképedve vizsgálgattam a szép gyűjteményt, amely csupa fogamra való, ismert legendából, illetve valaha általam is használt darabokból állt. Leakasztottam az egyiket, s két év után játszani kezdtem. Aztán kipróbáltam mind. A szemközti falon íjak és egy Winchester. Ezekhez nem mertem nyúlni, a fegyver az fegyver, s főleg más fegyvere az más fegyvere, de megjegyeztem magamban, hogy épp ilyeneket szeretnék, illetve van is köztük egy kis török íj, amilyen nekem is van egy otthon. A könyvespolcokon sorakozó könyvek javát olvastam, a többi vagy terveztem már, vagy ismeretlenül érdekel. A konyha közepén olyan hatalmas tűzhely áll, amelyet mindig is akartam. És még sorolhatnám, a házban minden pontosan olyan, mint ha én terveztem, vásároltam, készítettem volna. Amikor az ember kimerülten, kissé kiegészve és kedélybeteg váratlanul egy ilyen helyre csöppen, minden az utolsó szögig elnyeri a tetszését. Persze. Nem akartam belakni az egészet, úgy gondoltam, bőven elég, ha a kéretlen vendég meghúzza magát a nappali pamlagán, de azért kíváncsian végigjártam az egész házat. Találtam benne egy hálót, amelynek berendezése és tárgyai arra utalnak, hogy egy férfi és egy nő közösen használja. Aztán egy másik szobát, amely láthatóan csak a nőé, tele mindenféle női tevékenységre, munkára való dologgal. Ugyanennek férfi megfelelőjét a ház ellenkező sarkában leltem meg. És van itt három olyan szoba, melyek a bútorokat, kellékeket tekintve mintha már felnőtt gyerekekéi lennének, de még bőséggel a gyerekkor holmijaival, játékokkal, gyerekrajzokkal, roksztárok plakátjaival, teniszütővel, kosárlabdával, villamos-táblával, babagyűjteménnyel. Szobák, ahová már csak vendégségbe járnak haza a kölykök, s a szülők szeretetből nem számolják fel, és rendezik be valami másnak. És utójára két, külön fürdővel és vécével bíró, teljesen semleges berendezett, személyes tárgyak nélküli vendégszoba, amelyekben bárki komfortosan eltölthet néhány napot. A nappali helyett ezek egyikét, a tóra néző ablakút választottam gerilla-tartózkodásom idejére.

És megkezdtem a vikendezést. Illetve megkezdtem volna, de akkor a birtok keleti, még fel nem fedezett szelete felől panaszos tehénbögés és kecskemekegés ütötte meg a fülemet. Közeledve az ottani istállókhöz és karámokhoz, az állati zsvajjhoz tyúkrok karattyolása,

kakaskukorékolás, kacsaháporogás, libagárogás is csatlakozott. Meg kellett állapítsam, hogy ez itt bizony mégsem jómódú városi emberek nyaralója, hanem komplett tanya. Annyit tudok én is, hogy az állatoknak enni, a tehenet, kecskét fejni kell, különben ez lesz, amit épp láttam, hallottam. Az istállóban a tehenek feszülő tőgyvel, panaszosan bögték, a kecskék, tyúkok, libák és kacsák pedig, amint megláttak, azonnal a karám kerítéséhez és kiskapujához tülekedtek. Elkomorultam, amint eszembe jutott, hogyha itt ez a sok ellátatlan állat, akkor a gazdát – és talán családját is – bizonyára valami baj érte. Ekkor a birtok szélén, a dűlőúton egy szekeret pillantottam meg, két ló húzta, a bakján töről metszett parasztember gubbasztott. Azon már meg sem lepődtem, hogy ropant elégedettnek és derűsnek hatott. Odaloholtam hozzá, meg is állította a kocsit, amikor látta, hogy felé tartok.

– Adjon isten! – előzött meg a köszönéssel.

– Jó napot! Elnézést, hogy feltartom, de itt bögnek az állatok.

– Hallom.

– Ismeri az itteni gazdát?

– Még nem volt szerencsém.

Lekászálódott a bakról, pacsit adott, bemutatkozott.

Én is megmondtam a nevemet, és így folytattam:

– De azt hiszem, félreért, nem én vagyok itt a gazda, csak... csak a hétvégét töltöm itt, és most figyeltem fel, hogy az állatok...

– Bögnek.

– Igen.

– Akkor nincs mit tenni, lássa el őket.

– Az a helyzet, hogy nemigen értek hozzá.

– A tőgyeseket fejje meg, adjon nekik lucernát, fűvet, a baromfinak meg magot, kukoricadarát. És mindnek friss vizet.

Épp ennyit tudtam magamtól is. De hogy a tőgyeseket meg tudnám fejni, abban kételkedtem.

– Ennyi?

– Ennyi. Viszlát!

És el.

Megvártam, amíg eltávolodik, aztán káromkodtam egy cifrát, és búcsút mondtam a pihentető víkendnek. Mintha meghallották volna, valahonnan előbukkant két cirmos macska. Nyávogva dörgölöztek a lábamhoz, majd beszaladtak az istállóba. Nekünk is voltak régen ilyen cirmos macskáink, amikor apámmal épp kertés házban laktunk. Olyan szoros barát-

ságot sosem kötöttem velük, mint bármelyik kutyámmal, de azért kedveltem őket, és mindig jókedvre derítettek a hülyeségükkel. Követtem őket az istállóba.

Az első fejest nem részletezem. A három tehen úgy nézett rám hátrafelé, mint egy komplett hülyére. De azért hagyták, hadd bénázzam, s végül hálásnak is tűntek. A macskák meg folyton azon mesterkedtek, hogy a szájukba spricceljek a tehéntőgyvel. Engedtem nekik, olyankor a hátsó két lábukra álltak, és homályos szemmel nyelték a tejet. Jókat röhögtem rajtuk. A kecskék már macerásabbak voltak, előbb össze kellett fogdosnom, és kötőfékkel a karámhoz kötni őket. Eszembe jutott, ha itt lenne Fontos, hű barátom, a border-collie, vagy gyerekkorom másik nagy cimborája, Kuruc, a kuvasz, akkor sokkal könnyebb dolgom lenne ezekkel az ostoba növényevőkkel. Láttam is az istálló mellett egy közepes méretű, takarosán ácsolt kutyaházat – majdnem olyat, amelyet én is készítettem –, de kutyát sehol. Biztos magukkal vitték.

A tejet az istállóban talált harmincliteres kannákba öntöttem, s azon agyaltam, mi a rossebet csináljak vele. Nézegettem, nincs-e valahol egy hűtőkamra, amikor másik lovas kocsi állt meg a dűlőúton. Lepattant róla egy szilaj, vidám parasztyerek, köszönt, és egyéb szó nélkül felpakolta a tejet a szekérre, az üres kannákat meg le. És el. Annyit se kérdezett, ki vagyok. Fizetni eszébe se jutott, de az addig tapasztaltak alapján nem is forszíroztam. Enni, inni adtam az állatoknak, épp csak annyi lucernát és vágott fűvet találtam, amennyi kellett. A dűlőút másik oldalán kaszáló magasra nőtt fűvét simogatta a meleg nyári szél. Kissé enerváltan gondoltam, hogy ha holnap is én leszek a kinevezett paraszt, akkor még kaszálnom is kell. De valahogy mégsem érintett rosszul. A gondoskodás végett időközben elcsendesedett állatok engem is elégedettséggel, sőt, büszkeséggel töltöttek el. Hulla fáradtan tértem vissza a házba, el is határoztam, ha ez így megy, akkor a béremet levonom a szállásköltségből.

Másnap korán... mit korán, istentelen időpontban, a hajnali kakasszóval keltem, s mentem kaszálni. Fűvet is, lucernát is. Kaszálás közben néha... vagyis hát elég gyakran megálltam pihenni, körbenéztem a fenséges tájon. A férfi arról a távoli tanyáról ismét barátságos, valamiképp ismerős mozdulattal intett felém. A lábánál jókora fehér kutya. Visszaintettem nekik. Elláttam az állatokat, aztán lementem a víz-

hez. Ezúttal a kétevezős csónakot választottam, jó messzire beveztem, és ott elheverve élveztem a csendet és a csónak oldalát érő kis hullámok csobogását. Ezzel a munkával is lelkiismeretesen végezvén, körbejártam az egész birtokot, majd kiszedtem a tyúkok alól a tojást, zöldpaprikát és paradicsomot szüreteltem a veteményesből, és ebédet készítettem a frigóban talált szalonna bevonásával.

Hamar eltelt a hétvége, ott álltam a hétfő reggelben, már túl az állatok ellátásán, és elég szomorúan búcsúztam a tanyától. Pénzt tettem a konyhapultra, és elindultam. Nyugatnak, mert bár már tudtam, hogy ez nem a Balaton, s akkor nem is Somogy, de valamerre el kellett indulnom, hogy az itteni nagyon kedves, de igen kevésbé kommunikatív embereket magam mögött hagyva megtudjam végre, hol vagyok. A benzinkúton még elmeséltem a kutasnak egy hosszabb történetet, és teletankoltam a verdát. Végül mondtam neki, hogy ott, a tanyán magukra maradtak az állatok, ugyan szóljon már valakinek, aki képből van. Azt mondta, csak ne aggódjak, rendben lesz ez is, ott vagyunk, ahol igazán lenni akarunk, és idő nem létezik. Azt feleltem, hogy ja, de most mennem kell oda, ahol majd nem szeretek lenni, és időben oda kell érnem. Ezt követően egész nap és egy fél éjszaka úton voltam, csupa bolonddal találkoztam, s végül teljesen elveszve leparkoltam a ház előtt, ahonnan indultam. Erre varrjon gombot, aki tud. Zavaromba és kötelességérzetemből fakadó lelkifurdalásomba tagadhatatlanul öröm és elégedettség vegyült.

Ekkor vettem észre először, hogy a ház bizonyos apróságokban megváltozott, s például a gitárgyűjtemény összetétele is. Ezzel azóta sem tudok mit kezdeni, csak az idegeimet okolhatom. Először azt hittem, hazaért a tulaj, de a pénzt, a hűtőt és minden más érintetlenül találtam. Végigjártam a házat, a szobák küszöbén megálltam, próbáltam elképzelni a bennük élő asszonyt, a gyerekeket, a férfit. Eléggé össze voltam zavarodva, na. Úgy döntöttem, kialszom magam, bevonultam választott vendégszobámba, s elalvás közben igyekeztem semmire se gondolni. Még megőrülök a végén, gondoltam, mielőtt elnyelt a sötét mély.

Másnap délelőtt, amint visszafelé ballagtam az állatoktól, ránéztem az üres kutyaházra, s azt gondoltam, kéne egy kutya. Nem értettem, hogyan jutott eszembe, amikor ez nem az én birtokom, mit tervezgetek itt, nem igaz? És bizonyára van kutya, amelyik ide tartozik, a távollévő családdal együtt. Mi a fene történhetett velük?

A nappaliba lépve megakadt a szemem egy kisebb, fából készült, gyönyörűen megmunkált szekrényen. Úgy nézett ki, mint egy nagyobb ékszerdoboz. Egyetlen szekrényt se nyitottam még ki a házban, de ennek nem tudtam ellenállni. Vonzott. Muszáj volt tudnom, mi van benne. Közelebbről megvizsgálva, láttam, hogy rendes ajtózára van, nem csak olyan komolytalan szekrényzár, s a nyelv rá is volt fordítva, nem tudtam kinyitni. Próbaképpen megnéztem a többi szekrényt, egyik sem volt bezárva ezen kívül. Körbenéztem, vajon hova dughatták a hozzá való kulcsot, de nem találtam meg. Az esélytelenek nyugalmával kezdtem belepróbálni a magam kulcsait, s megrökönyödésemmre már az első – az albérletem kulcsa – nyitotta a zárat. Ez annyira valószínűtlennek hatott, hogy az ajtót pár percig ki se mertem tární. Aztán amikor megtettem, szabályosan leesett az állam. A szekrényben a saját publikált műveim sorakoztak, szám szerint négy kötetem, két vastag, két vékonyabb, és egyetlen zenei albumom. Tehát az itt élő család olvas engem, sőt, külön, zárt szekrényben tartja a műveimet. Az ész megáll.

Mindenesetre magamhoz vettem a novelláskötetemet, úgy indultam ebédelni a faluba. Nem voltam annyira éhes, inkább emberek közé akartam menni, hogy ne örüljek meg. Megkaptam az ebédemet, felolvastam az egyik novellámat, aztán visszajöttem ide.

Ez több mint egy hónapja történt, azóta háromszor próbáltam megtalálni a kiutat, de egyszer sem sikerült. Fogalmam sincs, mi van. És hol vagyok. De így élek azóta. Reggel ellátom az állatokat, aztán töltöm az időt kedvemre. Úszom, csónakázom, nagyokat csavargok, integetek a szomszéd tanyára, elbringázok a kocsmába, a közértbe, a kávézóba, a moziba, felolvasom az írásaimat. Megismerkedtem egy rakás itteni emberrel. Tegnap elkezdtem írni is. Örület. És úgy tűnik, nincs kiút. Szorongva gondolom el, meddig tarthat ez így.

Reggel beállított a postás. Derűs, elégedett ember. Kiballagtam hozzá a kertkapuhoz, és újabb meglepetés ért: nevemre szóló leveleket hozott. Minden egyes hivataltól, akinek írtam, a fuvarozási engedélyemmel és a rám érvényes autópályadíjak között feszülő igazságtalan ellentét kérdésében. Válaszoltak. És éppen ide küldték, ahonnan se kijutni, se üzenni nem tudok, még az új postacímemet – amit nem is tudok – se hagyhatom meg sehol. De az utóbbi hetekben megtanultam nem nagyon csodálkozni.

– Nahát! – mondtam csak. – Válaszoltak.

– Nem számított rá?

– Bevallom, már nem. S hogy éppen ide...

És beugrott, hogy a postás állami, vagyis országos alkalmazott, nem kötheti ez a helyi hülyeség, miszerint nem mondjuk meg, hol vagyunk, és nem fizetünk semmiért...

– Mondja csak, elárulná, hol vagyok?

– Hogy érti, hogy hol van?

Na, kezdődik.

– Figyeljen ide! Értem én, hogy erről nem beszélünk, és nem akarom elrontani senkinek a játékát, de kérem, könyörüljön rajtam. Teljesen véletlenül kerültem ide, fogalmam sincs, mi ez a hely, s bár nagyon is kedvemre való, előbb-utóbb mégis vissza kell térnem oda, ahonnan idekerültem. A gyerekeim még egyetemisták, fizetnem kell a tandíjukat, a rezsijüket, és egy rakás munkám van, amit, ha tetszik, ha nem, el kell végezni, szóval kérem, ne kérdezzen vissza, ne ködösítsen, csak mondja meg, hogy hol vagyok, és miképpen találom ki innen.

Súlyos, zavart pillantást vetett rám.

– Ó! Hát nem kapott értesítést?

– Milyen értesítést?

– A fenébe... Nem gyakran fordul elő, de úgy látszik, megint elkavartam.

Azzal hatalmas táskájában kezdett kotorászni, kikapolt vagy tízszer annyi levelet, amennyi látszólag belefért, aztán a legaljáról előhúzta az utolsót.

– Hopp, itt is van!

Elfogódottan vettem át a nagyalakú, díszes borítékot, amelyen hasonlóképp díszes blokk-bélyeg és vörös viaszba nyomott pecsét ékeskedett. Nem akaródzott kinyitni. A postás együtt érzően, de nyugodtan és biztatóan nézett rám.

– No, nyissa ki! Ez mindent megmagyaráz majd.

– Mi áll benne?

– Inkább szóban akarja megtudni? Hát jó. Ön sajnálatos módon elhunyt.

– Tessék?

– Hát igen. Mindig ez a vége. De mint látja, nem olyan borzasztó, kár belőle nagy ügyet csinálni.

Nem szándékoztam nagy ügyet csinálni belőle, csak éppen nagyon meglepett, hogy meghaltam. Mégiscsak először fordult elő velem ilyesmi.

– Na és azt tudja, mikor haltam meg?

– Nem. De benne van a levélben.

Felnyitottam a borítékot, és arról értesültem, hogy Zala-megye egyik alsórendű útján frontálisan csat-

tantam egy piros kamionnal, s a helyszínen, fájdalom nélkül életemet veszítettem. A baleset helyszínére érkező tűzoltóknak mindkét sofőrt ki kellett szabadítaniuk az összegyűródött roncsokból, de a mentők már... satöbbi. Felnéztem a postásra, majd a szememmel körbeböktém a tájat.

– Akkor ez itt...

A postás fürkésző pillantást vetett rám, majd bólintott.

– Nem ilyennek képzelte?

Átnéztem a tó... a Balaton fölött a hegyekre, ott volt mind, ahol valaha jártam, még az afrikaiak is. Aztán a szelíden hullámzó dombok felé pillantottam, szemügyre vettem a kertben a veteményest, a gyümölcsfákat, a kaszálót, a legelőn bókászó állatokat, arrébb, a szomszéd tanyán szöszmötölő alakot...

– Hát nem. De bevallom, pontosan ilyennek reméltem.

– Akkor minden a legnagyobb rendben van. Isten hozta, és viszontlátásra!

Azzal sarkon fordult.

– Hé, várjon! És izé... hol fogok lakni?

A hátam mögé, a házra, aztán körbe, a birtokra pillantott.

– Miért, ez nem felel meg? Na, most már tényleg mennem kell. Elnézést a megkésett levélért!

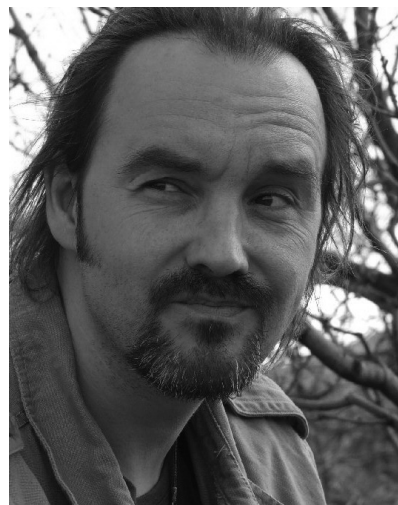
Bementem a házba, minden szobát megnéztem újra. A nőét, a gyerekeket... már egészen más szemmel. Aztán kimentem a kertbe, előbb az üres kutyaházra pillantottam, majd a távoli tanyát vettem szemügyre. Az ottani gazda visszanézett, intett, a mozdulata megint csak ismerősnek tűnt. Sőt, meg-hitten ismerősnek. A lábánál jókora fehér kutya. Nyeltem egy nagyot, megindultam felé, át a gyümölcsösön, a kaszálón, a legelőn, a völgy vékony erdő-sávján, át a patakon, fel a domboldalra. Ott várt egy helyben, a kapájára támaszkodva. A távol homályából lassan közelített az arca, kibontakoztak a vonásai. Nem tűnt többnek harmincévesnél. Negyvenyolc volt, amikor meghalt, én meg huszonnyolc.

– Szevasz, kölyök! – mondta melegen zengő, mély hangján, és magához ölelt.

A nagy, fehér kuvasz – Kuruc – a lábamhoz dörgölözött, és halkán nyüszített. Mit mondjak, megkönnyesedett a szemem. Megtöröltem, s láttam, hogy a távoli úton, amerről magam is érkeztem, egy piros kamion tűnik fel.

Kötelező szórakoztatás, ösztönösen továbbadott tanulságokkal

Beszélgetés Berta Zsolt íróval

Berta Zsolt ismertségét blues-rock zenészként – *Egykutya* néven szólómuzsikusként és az *Amondó* együttes frontembereként – alapozta meg, az utóbbi szűk évtizedben azonban íróként is ismertté vált. Mára – nomen est omen – Bertha Bulcsu-emlékdíjas író, aki a Magyar Napló rendszerváltás-témájú pályázatán különdíjjal jutalmazott, önéletrajzi elemekkel átszótt *Jancsiszög*, illetve a honfoglalás kori száltól a '80-as éveken át 2006-ig érő, az idősíkokat sci-fi motívumokkal is váltogató *Visszajátszás* című regényeit követően a '60-as évek Moszkva téri fiataljai galerijának történetét és meghurcoltatását saját édesapja személyes sorsával együtt bemutató *Kalef* megjelenésével hívta fel magára a irodalom fórumain túl is a figyelmet. Három nagyregény után, tavaly novelláinak első gyűjteményével, a *Recept* című kötettel jelentkezett szerzőnk. Ennek apropóján az általa vezetett Magyar Napló Könyvesboltban beszélgettünk: friss és korábbi könyveiről, mások és saját mintáinak fikciós visszatükrözéseiről, a tudatosságot írásművészetében is javarészt háttérbe szorító ösztönös életfelfogásáról, a történetmesélő szórakoztató irodalom erejéről és annak legfontosabb hatásáról, a nevelő szándék nélkül, közvetve továbbadott tanulságokról – s voltaképpen minden olyan impulzusról, amelyek személyiségét és alkotói attitűdjét formálták, máig művei nyersanyagát jelentve.

– *Három regény után jelent meg az első novelláskötet. Van-e oka e sorrendiség alakulásának, feltételez-e más-más írói vénát a rövid- és a nagypróza, ami ezt magyarázza?*

– Az irodalommal először természetesen olvasóként kerül kapcsolatba az ember. Az olvasás gyerekkoromban a menekülés egy formája volt számomra, s erre a regény bizonyult a legalkalmasabbnak, mert napokra el lehetett benne bújni. Amikor elkezdtem írással foglalkozni, és belevágtam a *Jancsiszög*be, nem volt kérdés, hogy regényt írok. A mű elkészült, a kézirat különdíjas lett a Magyar Napló pályázatán, a könyv meg is jelent, a szerkesztők, jóakarók, pártoló erők pedig kapacitálni kezdtek, hogy írjak novellát, mert ha a továbbiakban jelen akarok lenni az irodalmi életben, ahhoz folyóiratokban kell publikálnom. Nem volt hozzá kedvem, az első

néhány novellám nem is lett elég jó, de a próbálkozások meghozták az érdeklődésem, csak mire összegyűlt belőlük egy kötetnyi, addigra már a harmadik regényemmel is elkészültem.

– *Ha a Recept a Jancsiszög megjelenése óta eltelt idő termése, akkor ez azt jelenti, hogy az első regényed előtt még csak fióknak szánt, magad kedvtelésére írt szövegek sem születtek? S ezzel a kezdetekhez ugrunk vissza: negyvenéves korod után, tulajdonképpen a semmiből kezdődött el irodalmi pályád?*

– Negyvenkét éves koromban jelent meg az első regényem, előtte egyetlen novellát írtam, igen fiatalon, *Dinnyetolvaj* címmel. Az ismerősök dicsérték, de én tudtam, hogy rossz, így nem is mérettem meg magam kiadóknál, mert valójában nem voltak írói ambícióim: csak zenével, pontosabban rock and rollal és bandázással fog-

lalkoztam, mellette pedig dolgoztam, amit éppen dolgoztam. Igaz, a zenében is főleg a szövegírás érdekelt. A *Jancsiszöghöz* is a meló és a szövegelés vezetett, volt ugyanis egy előzenés éttermem, ahol esténként sokat sztorizgattam a vendégeknek, barátoknak, és sikerem volt. Ekkortól kezdett piszkálni az írás gondolata, mivel sajnáltam volna veszni hagyni a sztorikat. Szóval, bár valóban nem volt előzménye első regényemnek, mégsem fogalmaznék úgy, hogy a semmiből jött, inkább azt mondanám, hogy mindenfelől – hiszen amiket megírok és megírtam, azok sem mind az én képzeletem szüleményei: sok év, sok ember, sok történet és sok pohár kellett, hogy eljussanak hozzám. Élni kell az íráshoz, igaz, élni ilyen értelemben könnyű – leírni, amit megélsz, és amit mások megélnék, az a nehéz. Ahhoz fenék kell. Ma már nem is nagyon bírok meló mellett

vagy utána írni. Noha csak a magam szórakoztatására akartam megőrizni az általam ismert különböző sztorikat, azok végül regénnyé álltak össze, mert kiderült, hogy nemcsak olvasóként, hanem íróként is ebben érzem jól magam. Azt, hogy a stílárís készségem velem született, gyerekkorom óta tudtam, az ilyen már a suliban kiderül, ám azt nem hittem volna, hogy szépírásra, és azon belül ekkorá építkezésre is képes vagyok. Megleptem magam, minden értelemben.

– *A sokfelé szétágazással is egyértelműen önéletrajzi-életrajzi ihletésű Jancsiszög és a Kalef után a Receptben többfelé orientálódás: színes a tematika, bár itt is vannak családi történetek, azonban például a Háború című írás a délszláv vérontás egyéni sorsaiba enged betekintést, míg a Barlangrajz őskori kulisszák közé helyezve boncolgatja az alkotó ember viszonyát a környezetével és a hatalommal. Ezzel visszatérek a kiinduláshoz: mennyiben más, vagy mennyiben ugyanolyan ez a gyűjtemény és a szerzőjük a regényeiddel összevetve?*

– A novella rövidege azon a téren szabadságot jelent, hogy a részletek nem olyan jelentősek, mint a regényben: elnagyolt körülményekkel, díszletekkel lehet dolgozni, nem fontos mélyen ismerni az adott teret és időt. Vissza is utalnék a regényeimre, mert azok sem tematikájukban, hanem a háttérrel, a kort, a helyet és nem utolsósorban a társadalmi helyzetet tekintve életrajziak, hiszen amiben éltem, vagy a Kalef esetében, amiben apám élt, azt ismerem. Egy regény esetében mindezek mély ismerete nélkülözhetetlen, hogy hitelesen írassuk meg. Akár arisztokrata,

akár proletár környezetbe helyezkedve beszélnem már bonyolultabb lenne, mivel nem így nőtem fel, könnyebben ábrázolja, aki beleszületett. A Jancsiszögnek ez adja önéletrajziságát, amúgy néhány epizódot leszámítva szinte minden fikció: maga a környezet az, ami az én életem, az én világom, s a hitelessége is ebben áll. Ezért tudom megírni mindazt, ami, bár valójában nem történt meg, de megtörténhetett volna.

– *A novelláid alkotóilag arról szólnak, hogy bele tudsz helyezkedni abba, amibe regényíróként nem?*

– Igazán akkor tudok és szeretek belehelyezkedni az ismeretlenbe, ha olyan kevés a tudásanyag, mint mondjuk az őskor esetében. Annyira fiktív és hézagos számunkra az akkori érzelmi-értelmi szint, hogy nyugodtan hozzányúlhatunk, kiegészíthetjük a fantáziánkkal, elképzeléseinkkel. Ha mellényúlunk is, nehéz cáfolni. Későbbi korokról több az informáciánk, ott ezt nehezebben tehetjük meg, szükséges utánanézni a saját tudásnak. Vannak igaz történetek is, így a jugoszláv háborúról szóló írás alapját olyanoktól hallottam első kézből, akik majdnem ugyanezt átélték. De tény, azért szeretem rövid történetekként saját világom helyett mások sztorijait megírni, mert nem kell annyira jelen lenni benne, kevesebb, érintőleges ismerettel is hiteles maradhat az ábrázolás, vagy legalábbis a hibás részletleírásokkal sem csorbul a hitelesség érzete.

– *Novelláid világa talán ennyiben mégiscsak különbözik a regényeidétől, amelyek esetében még egyértelműnek tűnt az alkotókra használt közmondásos fordulat, hogy egyetlen versüket írják egész*

életükben – vagy ezt a tételt a rövidprózáid sem írják felül?

– Szerintem nem. Már csak azért sem, mert úgy gondolom, nem hogy mindenki egy verset, a sajátját írja egész életében, hanem mindannyian ugyanazt az egy verset írjuk, ahány író csak van, és amióta irodalom létezik. Az alapkérdések mindig ugyanazok, szerelem, barátság, árulás, harc, ezekkel foglalkozunk, ezeket közelítjük meg más oldalakról, más korokban, más díszletekkel, de a sztori mindig ugyanaz: mindannyiunk egyetlen, nagy meséje.

– *Magának a Recept kötetnek, azon túl, hogy a novellák időrendben összeálltak, ezek a kérdések adják a koherenciáját, ettől lett egyetlen könyvvé, vagy más a szervező elve? Egyáltalán, a novella vagy elbeszélés meghatározás helyett mit jelez a zónaregények alcím, miféle zónákról beszélünk?*

– A vendéglátásból vettem a kifejezést, a zónaadagra utal, mivel ezek nem teljes regények, de az én regényírói beállítottságomat tükrözik. Nem szoktam azon gondolkodni, amikor írni kezdek, hogy az rövid lesz vagy hosszú, így kis túlzással azt mondhatom, hogy ha hamar befejezem, novella lesz, ha sokáig tart, regény.

– *Ilyesmire gondolhattál egy korábbi interjúdban, ahol azt vallottad, nem vagy tudatos író?*

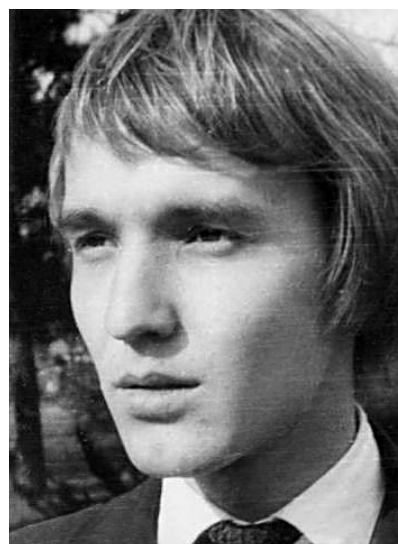
– Abszolút. Nem vagyok tudatos, sem a terjedelmi korlátok, sem a stilisztika, sem semmilyen más szempont tekintetében. Úgy gondolom, alkotó emberként jogomban áll egyik stílusból a másikba sétálgatni, hiszen nem véletlenül teszem, hanem ösztönösen. A saját egyéniség úgyis összefogja az egészet, így a Receptet is, az én személyiségemhez pedig

*A Kalef Benedek bácsija,
a valóságban a nagybácsikám*

*A Kalef Katája, a valóságban az anyám.
A képen csak pár napja ismerjük egymást*

*A Kalef Cseke Zsoltja,
a valóságban az apám*

amúgy is hozzátartozik az eklektikusság, a magánéletemben, zenei tevékenységemben, és most már írói pályámon is. Ha írok, azt az én hangvételem tartja egyben, ezért férhet bele nálam egy szerelmi szál vagy krimirészlet is, vagy az, hogy esszéket gyártsak a főhős belső monológjaiból. Ami eszembe jut, azt írom, majd utólagos összefésüléssel közelítem egymáshoz az egyenetlenségeket, ami pedig nem fér bele, azt kidobom. Vagy a szerkesztőm dobja ki, az is jó megoldás.

– Kik voltak hatással erre az ösztönösségre, már ha voltak, és hogyan? Hiszen minden az olvasással kezdődik, mondtad. Kiket olvastál, jelent-e elődöt számodra bárki is?

– A hatások nem érintik az ösztönösségemet, az csak az enyém, s azért hagyatkozom jobban az ösztöneimre az írásban, mert az életem más területein is így teszek. Nem lehet másképp írni, mint ahogy élsz – bármennyi hibát követsz is el az életedben, s így aztán persze az írásban is. Erőltetni lehet, hitelesen azonban nem sikerülhet. Az egyik ember ösztönö-

sebb, a másik intellektuálisabb – én, legalábbis az irodalmi és az értelmiségi körökhöz mérten, elég műveletlen alak vagyok, s bár magát az intellektust tapasztalataim szerint nem befolyásolja a műveltség és az iskolázottság, a megnyilvánulási formáit mindenképpen alakítja. Mint a fizikai dolgokban: ha a tehetséges sportoló nem edz, az nem a talentumát befolyásolja, hanem a végeredményt. Az intellektus is csak egy lehetőség: edzeni kell, sok munkával, elszánt következetességgel. Nekem ez nagyrészt kimaradt, így az ösztönösséget igyekszem a rám mért tehetség szolgálatába állítani. Persze, a stílusomat nyilvánvalóan sok író alakította, de csak annyira, amennyire minden ember, akivel kapcsolatba kerülök. Egy tanár, egy apa, a haverok, egy kocsmai nagy dumás – mindenki rád ragaszt valamit, ha tetszik a szövege, a stílusa. Én ebben ráadásul kameleon vagyok, néhány perc alatt képes vagyok öntudatlanul is a környezetem nyelvi szintjén megnyilatkozni, akár egy kültelki kocsmában, akár egy puccos fogadáson, akár akadémikusok közé keveredő könyv-

szállító hórúkk-emberként, még ha ez nem is jelent valós tudást, csak a szóhányás stilisztikáját. Az írók közül néha ugyan Tamási Áront, Kurt Vonnegutot, Rejtő Jenőt, újabban Bólya Pétert hallok kiszólni a soraimból, ám ez sem tudatos, nem elődként tekintek rájuk, csak így sikerül. Talán, mert a stílusuk, humoruk, gondolkodásuk közel áll a szívemhez, ezért hatással vannak rám, s néha koccanok velük, mint az egy környéken lakók a sarkon.

– Alaptémákról beszélsz, mindnyáján ugyanazokat a sztorikat írjuk, mondd. Ezzel a magad nem tudatos módján arról vallasz, hogy valamit elmesélsz, közölsz, mondanivalód van, s miközben az irodalom lassan meghaladja a történeten túliság kísérletét is, te még mindig a teljesen hagyományos utat járod.

– Erről hirtelen két dolog jut eszembe. Az egyik, hogy nem hiszek a szándékos változtatásban, modernizálásban. Lehet ilyennel szórakozni, de az irodalom fejlődése nem egyetlen ötleten vagy újításon múlik, nem a szándékos formálása, hanem maga a világ

változása, a folyamatosan átalakuló nyelv, az életkörülmények, ám ez mind csak formai megújulás, mert a lényeg a változatlan tartalom. Ilyen értelemben a nyelv szerves változása, az, hogy a '60-as években máshogy beszéltek, mint a '40-es években, ma pedig máshogy beszélünk, mint a '60-as vagy a '80-as években, bőven elég ahhoz, hogy az irodalom apró és – ez nagyon fontos – természetes lépésekben modernizálja magát. De ha ezek csak bakugrások, előre-hátra, jobbra-balra, akkor pár évig divatoznak, majd eltűnnek. A másik, amire azt mondod, úgy írok, hogy az szóljon valamiről, hozzáteszem, úgy kell írni, hogy az szórakoztasson.

– *Fontosnak tűnik nálad egy bizonyos mellékszereplői karakter, mégpedig a törtető, az alkalom szülte karrieristák jelenléte is, akik mindenhol ott vannak: a Jancsiszög Bánfalvi alezredese a néphadsereg főtisztjeként alapozza meg későbbi újtőkés karrierjét, a Visszajátszás politikusnak álló Zoltánja alakjaid közül talán az egyetlen száz százalékgig negatív karakter, az Előleg zónaregényében pedig Wolfner, a kiadó minden rendszert kiszolgálva, az eredeti tőkefelhalmozás mutyikorszakában szerzi vissza fél évszázaddal korábbi jogos jussát, a történet egészéhez képest mintegy mellékesen. Ezek az itt és most magyar arcai, vagy örök emberi arcok? Mennyire, mitől fontos figuráid ők, milyen személyes kapcsolódási pontjaid vannak hozzájuk?*

– Biztosan állíthatjuk, hogy ezek mai magyar arcok, bár hajlamos vagyok azt gondolni, hogy jelenlétük állandó az életünkben, sőt, őseink és utódaink életében is. De velük sem tudatosan foglal-

kozom, hanem mindig a sztorit találok ki, s közben aztán automatikusan megjelenítek egy-egy ilyen karaktert is, mert a társadalomból – mások mellett – ezt látom és ismerem, ezért ebből merítetek. Ez is ösztöneimből fakad, s ha azok jól működnek, akkor ezek tipikus figurák – ma is, régen is, és alighanem a jövőben is. A drámák kellékei ők, akárcsak a szerelmesek és a hősök. Az olyan eset, mint amikor Bánfalvinak visszanyal a fagyí, sajnos nem feltétlenül történik így, a realitás az, hogy bűnös emberek élnek le jólétben, boldogságban az életüket. Ilyenre rengeteg példát látunk, a regényben viszont olyasmiket írhat az ember, aminek úgy kellett volna történnie. Nem szándékos idealizmusból, inkább zsigeri igazságérzetből. Én mindenféle szélsőséghez képest a másik oldalon állok, és akikkel szemben vagyok, azok nálam alkalomadtán el is nyerik a büntetésüket. Mert regényíró vagyok. Ha dokumentarista lennék, nem így lenne.

– *Velük kapcsolatban, az általad képviselt megítélésükkel arra is utalok, hogy még őket sem fekete-fehérben ábrázolod, sokszor mintha megbocsátással vagy derűvel viszonyulnál hozzájuk, vagy legalábbis olyasmi tükröződik vissza, hogy megtanultál, megtanultunk együtt élni velük.*

– A megbocsátás erős szó, nem hiszem, hogy erre őszintén képesek lehetünk, már csak azért sem, mert mások nevében, sőt, mások helyett kellene megbocsátanunk, amihez nincs is jogunk. Inkább a túllépés vagy felülemelkedés kifejezéseket használnám, mert ha örökké a régi bűnöket és sérelmeket vágjuk egymás fejéhez, akkor soha nem fogunk azon az úton el-

indulni – és most nagy szavakat használok –, hogy egy normális országot éljünk. Muszáj beszélgetnünk, muszáj kicsit félrefordítani a fejeket a másik bűneivel szemben, muszáj rálátni az esetleges erényeikre is, vagy legalább úgy tenni, mintha elhinnénk, hogy vannak nekik. Imádom Kosztolányinak azt a mondását, hogy olyan keveset tehetünk egymásért, legalább legyünk udvariasak.

– *Miközben láthatóan nem erről szólnak mindennapjaink.*

– Abszolút nem erről szól a mai történet, esélyét sem látom, hogy az árkokat bárki is betemesse mostanában, valahol azonban el kell kezdeni, mert csak így lehet. Én sem mondhatom persze, hogy bennem a szentlélek lobog, én is rettenetesen pipa vagyok sokszor. Amit vallok, azt már nem érzelmi alapon teszem, hanem tudatosan igyekszem magamat rávenni bizonyos dolgok átlépésére, ám ez nem jelenti azt, hogy egy napi politikai vitában a totális hülyeséget tolerálni tudom. Vannak a paletta mindkét szélén olyan megnyilvánulások, amivel már nem lehet mit kezdeni, és arra a szintre nem megyek, ahol már nincs mit megbeszélni. Ha illet hallok, felállok az asztaltól, és távozom. De folyamatosan emlékeztetem magam, hogy akit faképnél hagytam, az nékem honfitársam, hogy patetikus legyek. Ez már csak így van sajnos, a nemzetből nem zárnak ki az eszmék, még az ordasak sem.

– *Rokon vonások a nagyregényeidben azok a rivalizálások és árusítások is, amelyekre utaltál is mint állandó irodalmi alaptémákra, nálad viszont mindez gyakran egymáshoz közel állók, testvérek, barátok között alakul ki, gondolok itt elsősorban a Kalef Ákosá-*

ra és Benedek bácsijára, illetve a Jancsiszög Konrádjára – ráadásul utóbbi kettő teljesen pozitív figura –, akiknél a szenvedélyek, érzelmek sokszor felülírják az értelmet. Itt megint annyira nem egyértelműek a szerepek és azok megítélése, hogy képesek leszünk az irracionálshoz is empátiával viszonyulni, szereplőid és tetteik pedig egyéb emocionális hatások kiváltása mellett megértést is nyernek. Az élet adja ezeket a helyzeteket, vagy van mögöttük más fontos mondandó, konzekvencia is?

– Ki más árulhatna el az ember, mint azt, aki közel áll hozzá? Nagy tanulságok nélkül is fontos látni ezeket a kifejezetten nő-férfi kapcsolatokkal járó, egy társaságon, akár egy baráti kapcsolaton belül is létező feszültségeket, még ha javarészt sikerül is megzabolázni ezeket – de akkor is tudatában kell lennünk annak, hogy léteznek. Erkölcsei útavalót nem mellékelek hozzá, csak arra gondolok, hogy ha tudni akarjuk, milyenek vagyunk, akkor kezdjük az ösztöneink vizsgálatával. Könnyedén kiemeljük magunkat az állatvilágból, azt gondolva, hogy a civilizációs folyamat során felül-emelkedtünk az érzékiségen. De mitől lenne ez így? Mindennap eszünk, iszunk, a szeretkezés nem hogy az életünk, hanem a kultúránk szerves részévé is vált, olyanra, hogy iparágak épülnek rá, s itt a mindenféle alja műfajon túl a valódi művészetekre is gondolok. Mindez áthatja az életünket, magánéleti, munkahelyi döntéseinket is. A testiség, a szexualitás tagadhatatlanul a civilizációnk jelentős tényezője, nem szabad kihagyni ezeket a nagyon ösztönös, ágyék körüli történeteket. Ha meg akarjuk ismerni ma-

Balaton, még felügyelettel, 1971

gunkat emberként, nem ott kell kezdeni, hogy humanisták vagyunk, mert akkor alap nélkül ellebegünk a semmibe.

– Az érintett családi vonatkozásokon belül műveidben a legszembeűnőbb az apa figurája, hiszen a Kalef eleve édesapád története, de már a Jancsiszögnek is fontos mellékalakja, míg a Recept kötet címadó darabja kifejezetten az apahiányt, a veszteség súlyát, annak feldolgozását, vagy tán feldolgozhatatlanságát állítja központba, s mindez valamiféle folyamatos számadásként jelentkezik.

– Pedig nem feltétlenül erre a szálra kell fűzni magát a Recept című novellát, mert összességében sem ez a jó nyom. Régen szemérmesebb voltam apám és a privát családi szálak kapcsán, ma már nyíltabban tudok beszélni a gyerekkoromról, arról, hogy hosszabb időszakokat éltem vagy apa, vagy anya nélkül, sőt, olyan is volt, hogy mindkettő eltűnt mellőlem. Bizonyára vannak ennek nyomai a stílusomban, témaválasztásaimban, viszonyulásomban, de mind-

ezzel együtt is nagyon jól jöttem ki ebből az egészből, frusztrációk és a személyiségemre tett negatív hatások nélkül – de ha volt is ilyen, azóta mégis egészséges emberré tudtam fejlődni. Legalábbis remélem. Az viszont biztos, hogy édesapámnak jelentős szerepe volt az életemben. Hat évet töltöttem nélküle: disszidált, egy évig külföldön élt, aztán, ahogy azt a Jancsiszögben írtam, hazajött, mert engem nem tudott kicsempészni, utána azonban Dunakömlődre költözött, és az ottani halászcserében melózott, én meg eközben két évig anyámmal, négy évig pedig nagyanyámmal éltem. Tizenhárom éves koromban bukkant fel megint, közös életbe kezdtünk, kettesben, nő nélkül, ami az átlagosnál szorosabb közelséget jelent, így nyilván ő lett a tinédzseréim legfontosabb kapaszkodója, egészen huszonegy éves koromig, amikor lepattantam otthonról. Ráadásul nagyon lehetett őt szeretni. Ehhez képest nagyon korán, negyvennyolc éves korában veszítettem el. A Kalef című regényt azonban

nem azért írtam meg, mert a személye felé akartam volna bármilyen tartozást leróni, vagy emlékművet állítani neki, hanem azért, mert ennek a galerinak a története izgalmas, regénybe kívánczó, és apám volt a valóságban is az egyik főszereplője. Ugyanakkor kétségtelen: miatta került a Kalef-hisztória a látókörömbe.

– *Mi tette akkor mégis a Receptet című írássá?*

– Ennek megvan az oka, csak nem publikus, hazudni pedig nem szeretnék. De nem az apa-fiú reláció, hiszen ez a kérdés nem foglalkoztat általánosan, nincs bennem ilyen érdeklődés, mindig csak a jó sztorit keresem. Egyébként sok visszajelzést kaptam, hogy akik ezt a veszteséget már átéltek, azokat érzelmileg felkavarta, és tény, arról is szól valahol, hogy a közelálló ember halálát mennyire nehéz felfogni és elfogadni, de arról is, hogy önmaga becsapásában, manipulálásában mekkora mester az emberi elme. Nem saccolnék, meddig tart az ilyet egyáltalán felfogni, így utólag magyarázva is csak annyit tudok mondani, hogy ez egy konkrétan velem megesett történet: fogast sütöttem, és a recept miatt tényleg aprópénzzel mentem az utcai telefonfülkébe, felhívni apámat – fél évvel a halála után. Valóban így éltem meg az elvesztését, annak feldolgozását, s még később is sokszor volt az első gondolatom az, hogy megkérdezem őt bármiről is. Minderről később már úgy éreztem, érdekes annyira, hogy megírjam, mert nem a szereplők személye, hanem ez a bizarr helyzet a lényeges, amikor az ember elfelejti, hogy meghalt az apja. Nyilván, mert el akarja felejtetni, vagy nem akarja elhinni.

– *Édesapád negyvennyolc évét már túlélted, s az ilyen életkorok beérése sokakat szorongással tölt el. Te hogyan élted meg mindezt, okozott-e benned bármilyen hatást, nyomasztó érzést, volt-e, van-e mit kiírnod magadból?*

– Bár persze gondoltam rá, de nem nyomasztott, nem lett belőle írnivaló. Apám rengeteget ivott, napi két-három doboz pocsek cigit szívott el, én viszont visszafogottabb vagyok, s ha voltak is rövid időszakok az életemben, amikor mélyebben merültem el az éjszakában, az önpusztítás sosem vált életformámmá. Így nem tartottam a halálottól, mert apám korai halála sem a genetika rovására írható. Amúgy pedig, ha számon is tartjuk, hogy elhaladtuk már a szüleink életkorát, igazán komolyan mégse vesszük, hiszen titokban, lelkünk mélyén meg vagyunk győződve az örök életünkről. Még azok is, akik a test halálával elméletileg a lelket is eltemetik. Vagy az Istennel való külön-egyezésben bízunk, hogy mi leszünk az első, aki nem hal meg, vagy a túlvilágban hiszünk, ahova legkevésbé a tudatunkat érintetlenül mentjük át. De ezekre a kérdésekre úgyszemint az életünkben kapunk választ, én meg mintha egyre kevésbé félnék a haláltól, s ez talán azt jelzi, hogy valójában nem hiszek benne – akkor meg szükségszerűen az örök életben kell hinni. ... Na de az én asztalom nem a filozófia, hanem a gyönyörű sültetek, friss gyümölcsök, finom borok, hideg sörök asztala, körülvéve remek barátokkal és csinos lányokkal. Azaz az élettel.

– *Ez azért mégis olyan derűs, életigenlő bölcselkedés, amit nem nehéz megtalálni a Jancsiszögben és Cseke András személyében, ezért*

is vagyunk hajlamosak az élettörténetedként olvasni, még ha a fikciós jellegét emeled is ki.

– És épp ezért mondhattam már olyat is, hogy nincs olyan benne, ami ne lenne igaz. Nehéz egyértelmű választ adni az ön-életrajziséget firtató kérdésekre, mert ezek az esetek megtörténtek, ha nem is velem, de tudok olyanról, akivel igen, ő elmesélte, én pedig a saját személyiségemhez igazítottam. Erről szól a fülszöveg, hogy „amit Cseke András regény címén összehord, az utolsó szóig igaz. Így lett ő élő személy, ürügy”. Az olyan konkrét, krimiszerű példákat alapul véve, mint egy páncélcoksi kirablása vagy egy haragosunk Mercedesének felrobantása, fikció az egész *Jancsiszög*, hiszen nem én követtem el, de ismertem, hallottam, láttam másoktól, másokról, a saját tágon értelmezett baráti körömben, vagy inkább világomon belülről. Így viszont valóság az alapok, csak nem mindig az én életem adja azt.

– *A zene még az, ami meghatározza életedet és pályádat, muzikus előbb lettél, mint író, és zenei élmények sorát adod vissza írásaidban is. Milyen hatások indítottak el erre az útra, és milyen összefüggés van nálad a két alkotói műfajodban?*

– Ezen nincs mit ragozni, a zene megfog, megragad, aztán úgy marad az ember. Tizenévesen a rocksztárok az ikonok, nem Vonnegutban vagy Tamási Áronban fedezük fel az ideált, hanem mondjuk Jimi Hendrixben, Mick Jaggerben, mert a fiatalokhoz a zene eszközkészlete szól, ugyanis az a szenvedély, az a még tudatlan tűz, ami a blueson, a rockon, a zene szubkultúráján átlobog, a fiatalságban van meg. Fejjel menni a falnak,

nem gondolkodni, csak élni a vágyaknak, ez a rock and roll alapelve. Ezt később nehezen teheti meg az ember, ha már, mondjuk úgy, benő a feje lágya.

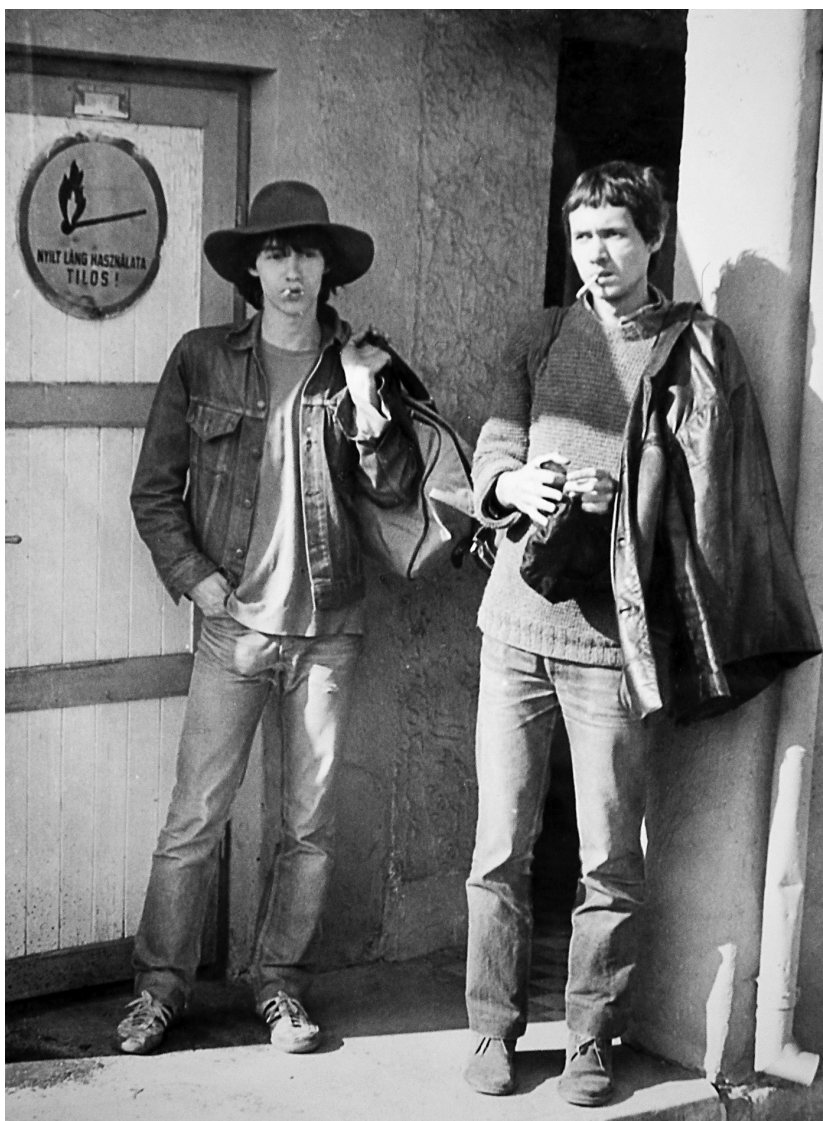
– Valamennyit mégis meg kell őrizned ebből magadban, ha nem szakadsz el tőle, és az egész életed meghatározója marad.

– Korosodva már másképp van ez, több lesz az intellektualitás, az ész, de a tűznek akkor is meg kell maradni, mert akiben nincs, az hiteltelenné válik, annak le kell takarodnia a színpadról. Persze, vannak elegen szemfényvesztők, betanult manírokkal, rock-közhe-lyekkel, akik így kezdik, és évtizedekig így is maradnak, mégsem tűnnek el. Sajnálom is a közönsé-
güket. De nem biztos...

– A zenei szálak, noha megje-
lennek írásaidban, szerepük peri-
férikus marad.

– Cseke Andrászt szövegírónak is ábrázolom, de szándékosan ke-
rülöm mélyebben a témát, megha-
gyom a zenéket, együtteseket kor-
jellemező hangulati aláfestésnek.
Igaz, kaptam már szerkesztői ötle-
teket rocktörténetek megírásához
is, mivel ezt a világot ismerem jól,
úgyhogy nemrég megvilágosod-
tam, hogy valóban, miért is ne.

– A Kalef édesapád valós sze-
mélyén túl egyúttal az ő korát,
generációját is görcső alá veszi.
Még az elején van egy nyomasztó
súlyú dialógus, amikor a fiatal
tanár tulajdonképpen fel sem tett
kérdésére azt mondja a regénybeli
Cseke Zsolt, hogy számukra már
nem jönnek másmilyen idők. S itt
le kell tenni a könyvet, mert az ol-
vasót agyonnyomja a felismerés,
hogy egy nemzedék érezte úgy már
fiatalon: nekik más kor, lehetőség,
berendezkedés nem fog megadat-
ni, ugyanazon határok közé zárva

Csavargás már felügyelet nélkül, 1982 körül

kell leélniük az életüket, s ez nagy-
jából így is lett. Téged megterhelt
valami hasonló tudat, kellett lelki-
erő ezt megírni, vagy könnyedén
kigördült belőled?

– Amikor párbeszédet írok, arra
ugyancsak az ösztönösség a jel-
lemző: nem azon gondolkodom,
miről beszélnek majd a szereplő-
im, hanem hagyom, hogy azt a kör-
nyezet formálja. Jelen esetben a
tanár–diák beszélgetés alakulását
az időpont, 1962 határozza meg.
Egyszerűen ez jött ki belőlem, nem
terveztem meg a végszót, de olyat
nem adok a főhőseim szájába, amit
ne éreznék hasonlóan. Benne kel-
lett ebben lennie saját fiatalkori

alapélményemnek is, hiszen még-
iscsak a tömény szocializmusban
eszmélkedtem, és mondjuk 1981-
ben, tinédzserként, amikor a gene-
rációmnak már volt egy kis esze,
mi is pont így éreztünk. Fogal-
munk sem volt róla, hogy egyszer
vége lesz ennek az egésznek, ezért
is ért '89 után hatalmas felléleg-
zésként, hogy mégsem egy ilyen
takonyyszerű diktatórikus valami-
ben kell leélni az életünk nagy ré-
szét, hanem jönnek más idők. Más
kérdés, hogy milyenek jöttek. Ma-
radjunk annyiban, hogy mások.

– Ha a saját tapasztalat hozzá
is adódik empátiához, kaptál-e
mást is a Kalef történetéből örök-

ségként? Édesapád életén kívül mi állt rendelkezésedre az egész társaság viszonyaiból, tág értelemben vett közegéből, mennyi kutatómunkát kellett végezned? A végén például igen emlékezetes, ahogy a tápiószecsői tanyán összegyűlnek az addig még nem szerepeltetett galeritagok is, s te több mint fél oldalon át sorolod a beceneveket, amiből elsőre is kitűnik, nem önmagadat szórakoztatod, hanem valós személyek állnak mögöttük, regénybe emelésük pedig mély főhajtásként, szívszorító gesztusként értelmezhető.

– Való igaz, összeszedtem annyi nevet, amennyit csak tudtam az akkori budapesti galerikból, mert több is volt, a Belvár, a Lépartiak, míg a Kalef maga egy olyan gyűjtőfogalom, amibe a városmajori és más budai galerik is beletartoztak, e bandatagok név szerinti beemelése viszont geg kívánt lenni részemről. Az már olvasat kérdése, hogy ennél többet is bele lehet látni, de az tény, hogy a '60-as évek szubkultúráját jelentő valós figurák jelennek itt meg, sokuk nekem is személyes ismerősöm, édesapámmal pedig mind ismerték egymást.

– *A Kalef rád jellemzően lendületes, ám emellett sűrű, már-már túlzásúfolt cselekményét mennyire színezted ki, mennyi valós elemet építettél be a történésekbe?*

– A történet apám elmesélése és a megőrzött bírósági anyagokból teljesen együtt volt, másoktól is hallottam hozzá ezt-azt. Mivel a régi galeri egy részével később is megmaradt a barátság, miután apám a közelembbe került, sok közös programra, családos-gyerekeskutyás kirándulásra elvitt engem is, így én gyakorlatilag ebben a közegben éltem gyerekként. A re-

gény maga viszont fikció, amibe valóságos elemek is keverednek olykor, mivel maga a milió ismerős. Argójukat, az ötvenes-hatvanas évek jampinyelvezetét sem kellett tanulnom, azt felszívtam, s bár később az én korosztályom már más szlengben beszélt, amikor az öregek ezt nyomták egymás között, én abszolút képből voltam a jelentésükkel. Ilyen értelemben könnyen ültem neki a regénynek, a történet is megvolt, van azonban egy második fontos dolog is: a zenélés. Aki a '80-as években kezdett zenélni, az nem tehette meg, hogy kihagyja a '60-as éveket, a beatkorszakot, meg amiből kifejlődött, a még korábbi bluest, rock and rollt, amihez viszont nemcsak zenei téren, de minden fronton bele kellett ásnia magát a teljes időszakba. A velem egykorú muzikusoknak így nagyon nagy a tudásuk a '60-as évekről annak ellenére, hogy akkor születünk. Így végül is az érdemi eseményeknek nem, inkább csak kiegészítő részleteknek, történelmi dátumoknak, városhistóriai epizódoknak kellett utánajárnom.

– *Édesapád felfüggesztett büntetése helyett a regénybeli Cseke Zsolt a szocializmus alaptartozékának számító besúgást követően letöltendő börtönt kap, majd a végén véres, bár félig-meddig megrendezett leszámolással jutunk el katarzis helyett az inkább szkeptikus lezárásig. Ez utóbbinál megint felmerül: ennek volt előképe?*

– Nem volt, de nagy leszámolások nem is nagyon lehettek az ötven évvel ezelőtti Magyarországon. Csak korosodó emberek kisebb, verbális csetepatéi, szóváltásai estek meg már a rendszerváltás után, bár volt, amikor a jelenlé-

vőknek kellett megakadályozniuk a tettegességet, ilyenek én is voltam tanúja.

– *A már érintett derűd és a kiemelten kezelt szórakoztatás jelenléte vitathatatlan, hiszen bármilyen nehezen megélhető korokról, eseményekről írsz is, olvasás közben sokszor percekig meg kell állnunk a fuldokló röhögés miatt. Ez a szellemes intellektus Cseke Zsoltot és Cseke Andrást is jellemzi, még ha más belső utakat is járnak be végül – mindkettejükbe beépült a személyiség?*

– Ezt nem gondolnám, mert bár az egyéniségem a történetek szövetét nyilván áthatja, de mint személyiség, Cseke András felé hajlok. Első könyvem volt a *Jancsiszög*, a legegyszerűbb megoldást választottam, hogy ne kelljen sokat gondolkodni a különböző szituációkra adható válaszokon, így nem is reagálhatott másképp, csak ahogy én tenném. Igaz, évekig hátrítottam, tagadtam, hogy bármi közöm lenne Cseke Andrásához, mert nem voltam hozzá szokva, hogy ennyire megnyíljak, rettegéssel töltött el, hogy vadidegenek fogják olvasni, ezt nem lehetett rögtön könnyedén, derűsen venni. A *Kalef* már más, Cseke Zsolt más típusú ember, apám – fiatalos hülyéskedései ellenére is – komolyabb, komorabb egyéniség. Az nem véletlen, ha a szellem és az intelligencia is visszaköszön, hiszen művelt, olvasott ember volt, verseket írt, valóban kajakozott is fiatalon; azt gondolom, a vele történetek tették olyanná, amilyennek felnőtként már megismertem. De nem akarom a meghurcoltatására fogni a hibáit: ivott ő már előtte is, a spleenre, önpusztításra eleve hajlama volt. Magamról viszont azt mondhatom, hogy mindig derűs

Hazafelé stoppal, valamelyik Miskolci Rockfesztivál után, 1982 körül

voltam, minden problémás helyzetben, gyerekkoromtól a katonaságon át mindmáig, munkanélküliségben és nehéz, rossz melókat végezvén is. Tudok nevetetni is, nevetni is, de csakis őszintén, még ha szomorú vagy komor vagyok is, csupán egyetlen helyzetben nem: ha megbántanak.

– *Két gondolatot is felvet a Kalfel hátoldalán Tímár Péter filmrendező méltatása. Azt írja, a fiatalok veregessék vállon az apjukat azért, amit átéltek, holott itt vagyunk, úgymond fiatalok, negyvenötvenévesen, s akiket vállon kellene veregetni, azoknak sokszor már csak virágot vihetünk a sírjukra. Elmúlik lassan egy korszak, s ahogy a háborús veteránok és az '56-os hősök is mind kevesebben vannak, úgy azok is, akik a sokszor legendásként kezelt*

'60-as évekről még annak megélőiként adhatnak számot, és kérdés, utókorként mi mit kezdtünk az ő tanúságtételeikkel?

– Éppen apám mondta egyszer, hogy olyan, mint nevelés, nem létezik, az egy fogalom, mint az emberi jogok: annyi jut belőle, amennyit kiverekszünk magunknak. A gyerek olyanná lesz, amilyen példát mutat a szülő neki. A saját életét. A gyerek nem hülye, nagyon is éles szemű, azt fogja tenni, amit sugároznak a cselekedeteink, a döntéseink, a hozzáállásunk, és nem azt, amit mondunk neki. Tímár Péter nyilván az előtünk járó, sokkal nehezebb életű generációval szembeni tiszteletadásra gondolt, bár a mi ifjú éveink meg bizonyos szempontból a mostani fiatalok életénél volt nehezebb, de tanulságot átadni, más-

felől pedig tanulságot leszűrni csak annyit és abból lehet, amit tetteink, mutatott példáink és nem utolsó sorban jóízű sztorizgatásaink útján továbbítunk. Ezért hiszek a szórakoztató irodalom kötelezőségében, mert amit érdemes átadni, azt csak így lehet. Amire az ilyen könyvek tanítanak, abból millió dolgot megtanulunk még azelőtt, hogy elkezdenénk megélni az életünket. Amikor regényhősök, például egy indián harcos helyzete és élménye jut eszünkbe saját életünk egy pillanatában, a könyv maga is tapasztalattá válik, még ha mások tapasztalata is, ám ha olyan formában kerül eléink, hogy abba bele lehet költözni, akkor az egyenértékű lesz annak megélésével. Ha viszont valaki csak magát akarja megvalósítani és önmagáért átadni a filozo-

fikus, nehéz gondolatait, abba nem lesz, aki belehelyezkedjen, azt senki sem élményszerűen, hanem tananyagként éli majd meg. Az elvonatat muszáj konkrétan társítani. Egyébként az ember nem azért csinál gyereket, hogy az hálás legyen az életéért, ennyiből tehát nem is várják el tőlünk az előttünk állók a vállveregetést. Sokszor vitatkoznak a patetikus megemlékezések helyességén, forradalomról, szabadságharcról, bármilyen történelmi eseményről, ami számomra ugyanez a szála fűzhető fel. Úgy gondolom, a pátoszt túlzásba vinni valóban nem szerencsés, de felejtetni sem szabad. Emlékezni kell. És azt mondom, teljesen mindegy, ki melyik oldalán állt a barikádnak, beszéljünk akár '56-ról, akár '48-as öseinkről, nem számít más, csak hogy amikor szuronyt szegeznek, géppisztolytűzet zúdítanak az emberre, akkor – és most csúnyán kell fogalmaznom – ki mennyire fossa le a bokáját. Ezeket a kérdéseket tegyük fel magunknak, ne azt, hogy kinek volt akkor, és kinek van ma igaza, hanem hogy egy gyilkos pergőtűzben hogyan lehet helyállni bármikor, bármelyik oldalon. Ezt ne felejtsük el, akármennyire békeidőben is élünk, és azt gondoljuk, ebben is fogjuk tölteni az egész életünket. A bátorságért már önmagában jár a tisztelet, amit az erővel, ügyességgel együtt az emberiség kezdete óta ösztönösen jobban tisztelünk bármely más magasztos jellemvonásnál. A győzelemnek, a nagy tetteknek mindig a lelkierő a lényegük, nem önmagában a tudás, az intelligencia, bár biztosra veszem, hogy a civilizáltság, a műveltség bátrabbá is tesz, mert egyfajta kötelező bátorságot sugároz, amit hívhatunk be-

csületnek is. A magasabb rendű civilizációk általában bátrabban viselkednek, mint a civilizálatlanság. Ott a gyávák is bátrabbak, mert adniuk kell a reputációjukra. Talán ez az európai civilizációnak is a legnagyobb ereje.

– Jó messze eleveztünk az előttünk járók tanúságaitól és tanulságaitól, a másik gondolatért mégis vissza kell kanyarodni a Kalef hátsó borítóján Timár Péterhez, aki azt mondja, hogy úgy olvasott, mintha egy izgalmas filmet nézne. Az már a Jancsiszögről elterjedt, hogy akár filmvászonra is kerülhet, még ha egyéb érdemi nem is történt, de filmszerűsége alapján mindez a Kalefről is elképzelhető lenne, akár többrészes szériaként, akár egy Sergio Leone-szerű, magyaros viszonyok közé telepített filmeposzként, teszem azt, Volt egyszer egy Magyarország címmel, bár ezt a címet talán már lefoglalták. Látsz ilyenre lehetőséget, perspektívát, megfelelő nyersanyagok a regényeid?

– Én benne lennék. Egyébként Péter keresett meg, miután megvette és elolvasta a *Jancsiszöveget*, majd kitalálta, hogy ebből szívesen csinálna filmet. Elég messzire is jutottunk vele, találtunk producet, még a forgatókönyvet is megíraták velem, mert azt mondták, ezt a nyelvezetet hitelesen csak én tudom továbbvinni, aztán végül mégsem lett pénz a forgatásra, és ezzel el is halt minden. Később a *Kalef* megfilmesítéséről is esett szó, és ahogy utaltál rá, egy hatrészes sorozat gondolata is felmerült, de az ötletelésnél tovább nem jutottunk.

– *A beszélgetések vége felé sablonkérdés, hogy mire készül az író, mivel, mikor találkozunk legközelebb tőle. Te magad már több*

helyen említetted a Kalef nagybácsiból vér szerinti apává avanzsáló, anekdotikus mellékszereplőből valóságos tragikus hőssé emelkedő Benedek bácsi történetét – benne vagy már a regényben, vagy mikor leszel benne, és mikor leszünk mi, olvasók is? Avagy milyen ötleteid vannak még?

– Lefirkáltam már pár oldalt, csak az íze miatt, hiszen saját és apámék korát, nyelvezetét már megéltem, abban otthon voltam, de az 1914-től '56-ig tartó időszakot visszaadni, amikor még csak tervben sem voltam, nehéz ügynök ígérkezni, ennek problémájáról már beszéltem is. Írói szempontból viszont jó kis kaland lesz, hiszen saját eddigi természetes nyelvem helyett egy művelt, kisenemesi háttérű polgári családból származó, a pedigréjéhez elkötelezett háború előtti ludovikás katonatisztról beszélünk, aki teljesen máshogy kommunikál. Ebben a számomra idegen világban végeztem amolyan próbamerülést ezzel a néhány oldallal, s kicsit meg is lepett, mert nagyon élveztem: azt hiszem, menni fog ez nekem. Benedek bácsi életével a Cseke család története az időben visszafelé haladva bővül, ám végül kvadrológiává nő majd, mivel párhuzamosan a *Jancsiszög* folytatását is tervezem, onnan, ahol befejeződött, Cseke András életútjának folytatásával a harmincas éveitől.

– *Szándékos szerepe van az egyidejűségnek, a készülő könyvek feltételezik egymást?*

– Lesz összefüggés, a poén lelovése nélkül annyit mondhatok, hogy analógiákat akarok vonni múlt és jelen között. Nem konkrétan a mai és az akkor korszakok, hanem bármilyen múlt és jelen, illetve jövő között, éppen annak

feszegetésére, hogy mennyire nem változik az ember a történeteivel együtt, a dekoráció totális átalakulása ellenére.

– Cseke András a folytatásban is megmarad alteregódnak?

– Megmarad, sőt, az ötletet magamban megfogalmazva úgy látom, a Jancsiszöghöz mérten is még inkább az én életem lesz az alap.

– Benedek bácsinak és a történetének mennyiben lesz valós alak és esemény az előképe, itt kiből, miből, hogyan táplálkozol majd?

– Benedek bácsi valós személy volt, nagyapám testvére, aki egy hamisított nyílt paranccsal tényleg hazahozta a Don-kanyarból a megmaradt századát és a hozzájuk csapódott katonákat, olyan hatvan körüli embert.

– Egyszerre tervezed, hogy ki-
jőjön a két könyv?

– Egyszerre tervezem megírni, ezt tudom, ám annyira gyerekcipőben járnak – Benedek bácsi sztorijának próbaoldalain kívül nincs még semmim –, hogy többet nem tudok mondani.

– Munkacímeket sem?

– Annyit igen, hogy Benedek bácsi könyve biztosan a *Se keresztet, se csillagot* címet fogja kapni, kézenfekvően a horogkeresztre és a vörös csillagra utalva, egy dalszöveg sorát idézve ugyan, de el is kerülve a szimbólumok direkt megnevezését. Ezzel megint csak a szélsőségek közötti sodródásról, a becsületes ember útjáról szólok, ha már mindenáron el akarok határozni valamit előre. Az viszont az én távolságtartó, szkeptikus attitűdömből ered, hogy eleve közepen akarom tartani a hőseimet, ide-oda sodródások nélkül, a szélsőségekhez csak nézelődve elsétálgató embertípusként, mindkettő

Hendrix-művek, 2008

hibáit és esetleg az erényeit is látva, de a voksát sehová sem letevé, hogy aztán az adott konstellációban ítélje meg, melyik a kisebbik rossz. Ezért is akarom megvonni a történelmi analógiát a két egyidejűleg írt regénnyel, még ha nyilván komoly eltérések is vannak a korok között.

– Írsz, zenélsz, mindkét műfajban elismernek, könyvesboltot vezetsz – elégedett ember vagy, jól érzed magad a bőrödben?

– Mit mondjak – annyira nem... Szállítványozással, fuvarozással is foglalkozom, annyit dolgozom, amennyit már nem szabad. Különböző lehet, hogy elégedettebb volnék, több írással, zenéléssel mindenképpen, de így azért sokfelé szakítom magamat. Csak írni, munka nélkül majdnem lehetetlen – a *Kalef* mondjuk így született, s az legalább annyira köszönhető a feleségemnek, mint nekem, mert eltartott, amíg én fix pénzkereset nélkül, alkalmi melók mellett írtam.

– Mindez adja a végszót: ha eljátszunk a gondolattal, hogy a nálunk magasabb erők jóindulatából huszonöt-harminc esztendő múlva is összeülhetünk egy komplett életút összegzésére, hogyan

szetnél visszanézni a korábbi évtizedek Berta Zsoltjára?

– Legalább élete utolsó harmadában viszonylag jómódú fickót szeretnék látni, aki nem melóval, hanem valódi munkával keresi a jómódra valót, azzal, amit a magáénak érez, ami ő maga, s akit hagynak is így dolgozni. Gondolok itt, ahogy mondtam is – bár persze ez később még változhat – az írásra, némi muzsikálásra, ilyesmikre. De igazából ezt nem is én válaszolom meg, igazán jól megtette ezt már Bereményi Géza és Cseh Tamás a *Tíz év múlva* című dalban: „Magamat láttam tíz év múlva itt / Hallottam ezt a mostani dal hangjait / S attól féltem, nehogy majd így legyen / Tíz év múlva ne ez a dal legyen...” Amit én hol úgy értelmezek, hogy remélem, tíz év múlva már nem ülök ugyanabban, mint most, hol úgy, hogy annyi mindent meg lehet élni egy élet alatt, miért éljünk egy életen át ugyanabban, ugyanúgy. Látod, most, hogy nyilatkozó ember lettem, már okosodom, és megfejték egy dalszöveget, amibe eddig még sosem gondoltam bele, mert elég volt annyi, hogy eljátszottam, elénekeltem, és nagyon szerettem. Azt is ösztönösen. **Luzsiczka István**

Négy északi költő Doris Kareva: *Tavaszban élek*, 2015, Eva Ström: *Az újságkihordó elaludt*, 2014, Sirkka Turkka: *És a világ fél lábon állt, akár egy kócsag*, 2014, Tua Forsström: *Miután egy éjszakát lovak közt töltöttem*, 2016. Mind a négy kötetet a Magyar Napló Kiadó jelentette meg.

Tegyük a szívünkre a kezünket: az „északiság” fogalma meglehetősen elmosódott még a viszonylag művelt emberek számára is. Nagyjából a természetközelségre, a luxus nélküli, ugyanakkor fejlett, esztétikus és racionális tárgyi kultúrára, valamiféle szigorú protestáns etikára, toleranciával vegyes szabadságszeretetre gondolunk, ha az északi népekkel kapcsolatban kell gyorsan véleményt alkotni. És talán még az jut eszünkbe, hogy arrafelé nyáron túlságosan világos van éjszaka, télen meg olyan kevés a fény, hogy a szoláriumok gyakori látogatása nélkül bizony a depresszió kopogtatna be ajtónkon. A magyar olvasó szerencséjére van egy fordító, aki rendkívüli otthonossággal mozog a svéd, finn és észti irodalom területén, és biztos kézzel választja ki azokat a műveket, amelyek segíthetnek közelebb hozni a magyarokhoz a kortárs északi szerzőket. Jávorszky Béla több tucatnyi próza- és verseskötetet fordított magyarra az elmúlt évtizedekben. Ez a recenzió a Magyar Napló Kiadónál megjelent négy legutóbbi verseskötetre pillant. Ami közös a négy kötetben, hogy mindegyiknek nő a szerzője, és mindegyik érdemes a figyelmünkre.

A legfiatalabb közöttük az észti Doris Kareva (1958–), akinek a neve a közelmúltban felbukkant a Nobel-díj esélyeseinek tágabb körében, és leginkább abban tér el a többiektől, hogy költészetét erős szenvedélyesség jellemzi, amit – paradox módon – legtöbbször kötött formákban fejez ki. Szinte az egész északi líra évtizedekkel ezelőtt áttért a szabadversre, ám ezzel a tendenciával Kareva szembehelyezkedik, anélkül hogy a költészetét akár a legcsekélyebb mértékben is idejétnak éreznék. Mintha szerelmeinek szüntelen parázslása szolgáltatná lírája anyagát. Kareva azonban szerencsénkre képes arra, hogy a szerelem házán olyan ablakokat nyisson, amelyek a szorongásra, a nemlétre, a titkokra nyílnak. A tizedik olvasás után jöttem rá, hogy magyar olvasóként Kareva líráját Takács Zsuzsa felől olvasom, és ez a váratlan fel-

ismerés teljesebbé tette a befogadói élményt. Kareva különös képessége, hogy magától értetődő természetességgel nyúl mindenféle nyelvi regiszterhez, és nem tartóztatja meg magát valamely motívum alkalmazásától csak azért, mert már sokan használták előtte. És az olvasó által átértett befogadás visszaigazolja ezt a költői bátorságot. A kötet egyik legszebb darabja, az *Álmainkban és verseinkben* sok előd után is képes eredeti és autentikus választ adni arra, hogy mi a költészet. Legszívesebben az egészet idézném, de terjedelmi okok miatt be kell, hogy érjem egyetlen mondattal a versből: „Képes létrehozni a fölismerés villámfényű hidját két idegen között – mivelhogy azok, akik közt világok feszülnek, a lelkük mélyén többnyire rokonok.”

A svéd Eva Ström (1947–) költői debütálása idején, és utána még néhány évig orvosként dolgozott. Hosszan hömpölygő soraiban titokzatos északi mesék, sötétség, kristályok, sziklarajzok, rúnakövek kaivarognak. Így ír a *Magába zárt a hegy* című versben: „pedig kövület akart lenni, jel / halott állatként akart élni a kőben, / és mindenkor tanúskodni a varázslatról.” A mocsárba süllyedés és a cseppkövek motívumai, az öröm és a végzet koordináta-rendszerében egyfajta misztikus történelmet idéznek meg, emlékeztetve az ír Seamus Heaney világára. Eva Ström későbbi költészetében rendkívüli érzékenységgel fordul az emberi szenvedés minden formája felé, legyen szó terrorcselekményről, afrikai lányok megcsonkításáról vagy egy komphajó elsüllyedéséről. Általában sikerül elkerülnie az efféle témák kínálta veszélyt: versei nem lesznek lírába csomagolt újságcikkek. Orvosi tudással és nagy költői erővel néz szembe sok versében a születéssel és a halállal. Jávorszky Béla figyelmét dicséri, hogy a kötetbe egyaránt belekerült a *Scholzenlust* és a *Liebfrauenkirche* című vers. A két vers szövegének nagyjából a fele azonos, és kivételes olvasói élményt jelent annak követése, hogy mely pontokon vesz más irányt a szöveg, illetve hol kanyarodik vissza. Mindkét szöveg – ahogy Eva Ström szövegei általában – mélyre hatol, orvosi műszerek pontosságával, Bergman-filmeket idéző nyomasztó elszántsággal tapogatja le a magány, a téboly, a halál felé vezető utat. A két vers zárata szinte azonos: a hiteles közlés ontológiai veszélyeztetettségét fogalmazza meg a költő: „felütöd a létező kézikönyveket /

és azt látod, hogy a bennük lévő szavak fele megszőkött.” Nekünk, magyaroknak különös csemege, hogy néhány verse sajátos fénytörésbe ágyazva szól magyarországi utazásairól. Szokatlan érzés svéd költőnél ilyen szavakat olvasni: Kelenföldi pályaudvar, Tas vezér utca, Feneketlen-tó, Theodora ásványvíz.

A finn Sirkka Turkka (1939–) kemény és férfias lírája elemi erővel szólaltatja meg minden igazi költészet attribútumát, a szembenézést a magányossággal, a halállal, a dolgokat ezer alakban befonó titkokkal. A kimondás ereje, esztétikai magasfeszültsége révén az olvasó is részesül a költői megváltás sajátos formáiban. Sirkka Turkka ilyen sorokat is leír: „Elégedett naprendszer vagyok egy napsütötte dombon, / szakadék vagyok, magamba roskadok.” „Megvénült denevér az állomásépület, ráncait hajnalban kisimítja.” „És a partokon a fű kiáltása, a közelgő vihar üstdobja / és a fák különös kórusa zokog.” „Jaj, barátaim, ti akik úgy megritkultatok, / és akiket csupán egy biztosítótű kapcsol a világhoz, / holott vállatokon hordozzátok a világmindenséget.” Sirkka Turkka költészetének a centrumában a filozófiai értelemben vett szabadság alakzatai állnak. A magától értetődő szabadság, a szomorú szabadság, a felelősségteljes szabadság, a költészet révén megteremtett szabadság. Költői beszédmódja révén a magyar líra hagyományrendszerével is rokonságot mutat, a recensens helyenként Kassák Lajos hangját, máshol Csoóri Sándorét véli felfedezni. Pályája elején Turkka könyvtáros volt, majd az állatok iránti szeretete okán lovasz lett, végül szabadfoglalkozású író. Költőként több mint tíz éve hallgat, e válogatás nagyszerűsége okán abban reménykedem, hogy csak valamire készül, és ez a hallgatás nem végleges.

Tua Forsström (1947–) finnországi svéd költő lírája annyiban feltétlenül eltér a másik három költőtől, hogy verseiben egymást érik az utalások az európai kultúra, irodalom, filozófia jeles személyiségeire, értékeire. Lírájának ez egyfajta mérsékelt posztmodern jelleget kölcsönöz, ami azonban mindvégig erős ellenpontozást kap attól a nyilvánvaló költői attitűdtől, hogy folyamatosan mer dönteni jó és rossz között. Forsström sokat írt verseinek más művekhez való kapcsolódásairól, egyáltalán a kultúra és a művészet

folytonosságáról: „*Olvasni* anélkül is lehet, hogy ír-nánk. De *írni* nem tudok úgy, hogy ne olvasnék – ne néznék képeket, filmet, vagy ne hallgatnék zenét. Annak, hogy olyan sok idézet, utalás és név fordul elő az írásaiban, egyszerűen az az oka, hogy ezek természetes részei az életemnek, akárcsak a család és a barátaim.” Helyzete abban is egyedi, hogy finnországi svédként a kisebbségi lét sorsa jutott neki. Tua Forsström nehezen találta meg a hangját, átélt alkotói válságokat, de annyiban szerencsés alkat, hogy mindent sikerült a maga hasznára fordítania. Sok hatást fogadott magába, végül azonban másokéval összetéveszthetetlen stílust alakított ki. Legjobb verseiben a Tomas Tranströmerére emlékeztető szintetikus lírát sikerül megvalósítania, amely a maga összetettségében szólaltatja meg a tudatunk szerint megélt belső, titokzatos világot és a teljességgel anyagszerű, de nem kevésbé titokzatos külsőt. Költészetének lényegét talán abban lehet megragadni, hogy folytonosan elbizonytalanodó lírai hősei végül mindig magukra találnak, és akár erővel, akár gyengédséggel, lényeglátással, vagy éppen az emlékezet hatalma révén megóvják azt, amit fontosnak hisznek. Ebbe a költői univerzumba belefér a temetői gyertyagyújtás, az ablaküvegen lecsorgó eső láttán érzett öröm, az éjszakai búzában úszó aratógép reflektorai, a békésen alvó lovak közt üdítőnek érzett ammóniaszag.

Forsström a pályakezdésére visszatekintve írja a következőket: „Számos könyvről írtam vágyakozva és irigyen, ahogy olyan könyvekről ír az ember, amelyeket legszívesebben ő maga írt volna meg.” Ez a gondolat szinte ajándék, hiszen a jelen recenziót jegyző költő számára ez a négy könyv ilyen. Különös, szomorú és tiszta hangon szólal meg mind a négy költő. Magyar hangjukat Jávorszky Bélának, illetve – Tua Forsström néhány verse erejéig – Nagy Gáspárnak köszönhetik. Jávorszky Béla munkája kiterjedt a válogatásra és az utószók megírására is. A négy kötet feltétlenül pontosíthatja az „északiságról” alkotott fogalmainkat, de miután kivétel nélkül az európai líra élvonalába tartoznak, így az az olvasó sem csalódik, aki nemcsak egyedi színekre vágyik, hanem egyetemességre is.

Filip Tamás

Egy nyitott oldalon mennyi minden Ferdinandy György: *Fekete karácsony*, Magyar Napló Kiadó, 2016.

Vegyünk egy családi fotót. Polgári jólétet tükröző, apró villák. Kislányok mennek a gyerekzsúrra, fiúcskák követik őket, rövidnadrágban. Hirtelen nagy, rozsdás olló vágja ketté az idillt. Ez az olló a történelem. Ha valaki, hát Ferdinandy György tudja, mit jelent, amikor a kislány lepottyan az asztal – a történelem – egyik, a fiúcska az 1956 utáni kor másik felére, az asztalnak és a Földnek is a túloldalára. „Asztal vagyok. Azért vagyok az, mert bridzsezünk” (*Asztal vagyok*) – Ferdinandy *Fekete karácsony* című kötetének emlékezetes szöveghelye ez. A szerző a forradalomhoz kapcsolódó, főleg személyes és családját, barátait érintő emlékeit, történeteit idézi fel. A rövidnadrágos gyerekzsúr a budai Hegyvidéken játszódik (*A pirossapkás lány*), innen rugaszkodik neki vagy hetven év történelmének.

A történelmen kívüli ember – talán ezt a jelzőt agathatnánk az egyik, már-már elbeszélés terjedelmű írás főszereplője, Yuri nyakába (*Mágneses erővonalak*). A szerzőt megjelenítő, mégis fiktív figura – foglalkozását tekintve – kalauz a Beszkártnál; így kezdi meg végre egyetemi tanulmányait – több év kényszerű kiesés után. Erre kitör valami forradalom. Na nem és nem! Yuri mérges, perelne a világtörténelemmel. Ő csak tanulni akar. Mosolyognánk, és azt mondanánk, hogy lám, ő ki akar vonulni ebből a történetből, nem is az ő históriája 1956.

Napjaink történelemszemlélete viszont éppen most kezd felfedezni, milyen komoly jelentősége van az egyes emberek visszaemlékezéseinek. A kötet értékes háttéranyag lehetne a kor történelmének bemutatására. A könyv utolsó lapjain megtekinthetjük a beszédkártyos egyenruháját amerikai katona stílusában viselő, sármos ifjú fotóját '56-ból. A fiú, aki nem akart forradalmat. De hát ő volt az, aki, túlélve a Kossuth téri mézszárlást, mégiscsak fölemelt a földről egy tárcsás géppisztolyt.

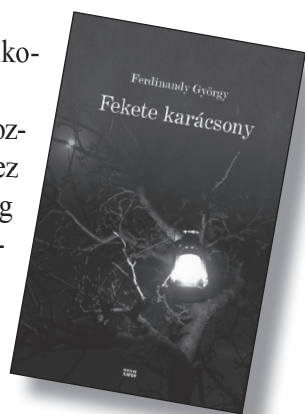
A másik fiú pedig csak kereste, lélekszakadva, régi szerelmét, mikor meglátta, hogy füstölgő lyuk tátong a lány szobája helyén (*A koronaőr lánya*). Kereste a harcok színhelyén, kutatta a sebtében, Budapest parkjaiban ásott, jeltelen tömegsírok között. Csakhogy itt is közbevágot a szörnyű, rozsdás olló. A fiúnak menekülnie kellett. Ám szakadatlanul folytatta a keresést, amikor, közel hatvan év után, ismét Budapestre

költözött. Kaputelefonokat nyomkodott, tovább kutatta kedvesét.

Ferdinandy hol a fikció felé elmozduló, hol inkább naplójegyzetekhez hasonló novellákban teremti meg – laza kompozicionális egységet alkotó – írásai sajátos, feszült hangulatát. Központi problémája, az egyik legalábbis mindenképpen, az identitás. Beszkártos kalauz, aki „aranyzajaként” szól oda az egyetemistáknak a tüntetésen, ugyanakkor ő maga is diák a kalauzos mimikri mögött (*Aranyszájú*). Apja párttagsági könyvét rejtegeti 1956–1957 fordulóján, az ausztriai menekültszálláson, egyike lévén a párt diktatúrája elől kiözönlőknek (*Apám arcvonásai*); függetlenség-pártiakkal barátkozik, bátorítva őket, Puerto Ricóban (*Addenda*), vagy mint egy másik – nem ebben a kötetben szereplő – írásában emlékezik rá: magyar ellenzékieket óv 1988-ban a túl lelkes fejesugrástól valami bizonytan, újabb gyarmati sorsba.

Történelmen kívüli ember? De hát éppen a történelem került kívül az emberen, és teremtett olyan, követhetetlen helyzeteket, amelyeknek valóban csak az lehet igaz krónikása, aki benne élt. Aki látta, hogyan mulattak a menekülthullámmal együtt átsodródott pesti nehézfiúk, és mi lett abból, ha összekerültek a Föld más szegénylegényeivel, a dominikaiakkal. Az irtózatos, mégis zárójelbe került tragédiát, a srácét, akinek négy testvére esett el Budapest utcáin, s aki aztán a menekülttáborban randalírozott, majd nem sokkal a forradalmi esztendő letelte előtt, Szenteste felakasztotta magát (*Fekete karácsony*).

Must a borra váró palackokban, Ferdinandy történetei fél évszázados érés, forrás után feszítik szét a próza kereteit. Markáns stílusjegyként segíti a súlyos történések átélését a szerző szellemessége, fanyar humora. Édesapja, aki egy otthonban, rokkantként éli át a szabadságharc heteit (még az előző „felfordulás” alkalmával a nyilasok „verték nyomorékká”), arról mesél, miképpen olvas, legalábbis próbál olvasni az oldalak forgatására alkalmatlan ujjakkal: „Yuri – mondta – gyere, tedd te is a kezemre a kezed. A nyelvemmel lapozok – mondta apa –, néha egy-egy kedves látogató forgatja nekem. De most már egyre ritkábban lapozok. Egy nyitott oldalon mennyi minden van, gyerekek” (*Mágneses erővonalak*). Főleg, ha nemcsak a könyv nyitott, hanem az olvasó is.

Udvardy Zoltán

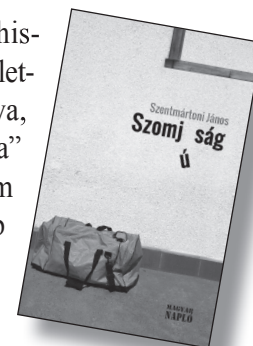
**Áttűnni egy
fénycsokorba** Szentmártoni János:
Szomjúság, Magyar Napló
Kiadó, 2016.

A fiatal középnemzedék joggal sokra becsült, már több idegen nyelven is válogatott versekkel jelentkező költője első epikai nekifutására ígéretes, sőt, nem egy összetevőjét nézve igen jó kisregénnyel rukkolt ki. Gazdag, sajtószerű, élet- és lélekismeretben bővelkedő matéria, egyben jellegzetes nemzedéki tapasztalatok bősége talált magának innovatív formát. Szuverén észjárású, a fejezetekkel ügyesen sakkozó prózáiró, biztos kezű stilszta bocsátotta közre könyvét. Szentmártoni János kiváló taktikai érzékkel látja át a közelmúlt, illetve az új évezred tábláját, a társadalmi és személyes mezők négyzetrendjét, amelyen a tragikus mozgató mozzanatokat ugyancsak bőven tartalmazó, bár nem minden ízében drámai (sőt, itt-ott konvencionálisan mindennapi, akár üdítően ironikus, szlenges graffitijű) eseménykort játszatja. Egy emberpár – a Lány és a Fiú, azaz a Nő és a Férfi – helyenként pszichokrimivel felérő szerelmi, házassági, családi válságát krónikázza. Stratégaként azonban már a nyitó lépésnél olyan döntésre szánta el magát, amely következményeivel együtt mind problematikusabbnak bizonyul, s csupán nagy nehézségek árán sikerül úrrá lennie rajta.

Az író ugyanis írt egy írót, aki a kisregény lapjain megírja őt (is). A fiatal – a nagyobb lélegzetű prózába mindenesetre először belekóstoló – szerző teremtett egy rutinos, neves, idős tollforgatót, hogy e figura kisebb-nagyobb sikerű, általában kommersz és feledhető életrajzi munkái, bestsellerei, átlagos színvonalú novellái után most (bár eleinte nem is akarja vállalni a feladatot) ráérezzen élete nagy, egyben utolsó alkotói lehetőségére. Hozott anyagból végre saját világot teremhet, papírra vetve – valóban a hagyományos kézíráshoz ragaszkodva – a Nő, a Férfi és (szinte akaratlanul) gyermekük, a Kicsi sorsrajzát.

Miért kockázatos megnyitás – a ráhangolásként odaillő keleti bölcsességeket: a mottót és a *Prológust* követően – azonnal a könyvbéli írónak adni a szót? Mert ez az egyébként rokonszenves, kellő önkritikával, józan mesterségbeli tudással megáldott öreg férfi egyrészt gyakorta visszakéri a szót *a szintén maga írta* főszövegtől, hogy hallathassa saját önállósulóló szolamát. Másrészt viszont a perszonális szolam érdekességben, tartalmasságban nem kelhet versenyre

azzal, ahogy említett hőseink történiáját nagyjából sorba szedve (illetve az idősíkokat meg-megbontva, az előtörténet, az „eredetmonda” legnagyobb szabású fejezeteit nem az I. jelölésű rész terjedelmesebb kvázi-linearitásába, hanem a II. rész szimultán vagy időbontó, tömörebb mellérendelésébe foglalva) élénk tárja.

Hogy világosabban értsük: a minapi Lány/Nő, aki immár új házasságban él, szeretné megtudni, mi lehetett az ok, amiért első férje, a Fiú/Férfi (a kezdeti ösvénykeresést sikerekre váltó költő, író, szerkesztő) esztendőkkkel ezelőtt egyszer csak – se szó, se beszéd, se nyom – *eltűnt*? Az asszony úgy véli: a televízióból ismert népszerű sikerkönyvíró megérdemli a bizalmat. Beállít hozzá egy sporttáskát kitöltő dokumentum-tömkeleggel: próbálná meg e vegyes paksaméta alapján, természetesen tisztességes honorárium ellenében végiggondolni, rekonstruálni és írásban, szépirodalmi eszközökkel összegezni, mi történhetett. Hátha az így létrejövő variáns eljut a négy éve köddé vált Férfi kezébe, s végre életjelet küld. A sokáig vonakodó kiszemelt író, némileg önmaga számára is meglepetésként, belevág a tépett életszálak újraszodrásába, több évtized újraszövésébe. Az oknyomozásba. Tizenévesek szerelmének, szakításainak, későbbi örömeinek, viaskodásainak, hűtlenkedéseinek, többszöri költözéseinek, familiáris beágyazódásának, később kötött, akkor már gyermekkel áldott sikertelen házasságuk rejtelseinek felgöngyöltésébe. A hosszú hónapokat követelő munkafolyamat közben nem enged bepillantást megrendelőjének a készülő oldalakra.

E fikció súlyos teheráruval jár. Arra ne vesünk ügyet, hogy a sporttáska tartalma mi mindent *nem* mesélhet el az általunk olvasottakból (a Fiú barátja apjának temetéséhez fűződő dolgokat, sok más – igaz, az író nem is tagadja: néha hozzákölt a tényanyaghoz). Ám például lényegesebb, hogy írónk a Nő által még nem látott, jóvá nem hagyott, egyelőre csak születőben levő kéziratot felkeresi kiadója. Akinél nem talál lelkes fogadtatásra a mester szállította, anyagilag mindig jövedelmező életrajzokhoz képest igencsak másféle, minőségi, mi magunk, olvasók vagyunk rá tanúk: magas irodalmi opus-kezdemény. Nem is vállalkozik publikálására. A teljes *A kiadóban* fejezet ezt tárgyalja, elég szerény tanulságokkal a nemes és a kommersz irodalom konkracsatájában,

amelyek mellől nem lehet elhessegetni, morálisan mily kifogásolható az öreg írónak a megrendelő háta mögött tett próbálkozása.

A regénybeli író önmagáról írt szavait, személyes közléseit *dőlt betűkkel* nyomtatja a kisregény, a párról és családjairól, közösségeikről, munkájukról számot adó szekvenciákat álló betűkkel. Ekként két szövegtípus montírozódik epikai szövetté. A sportzatyorból előkerült, áttanulmányozott feljegyzések, iratok, levelek, egyebek szükségképp idézeteket is tartogatnak. Ez az újabb szövegtípus szinte észrevétlenül, mégis különleges nyomatékkal jeleníti meg magát az idézőjellel kezdett és zárt, egészükben citátum fejezetek lapjain (*Újjászületés; Kezdet*). A két részletet a könyv fináléja felé tartva a Kicsiből gyönyörű, művészeti ágában klasszis fiatal hölgyé lett szereplő „*Apám két kisprózája*”-ként említi. Az író persze tud róluk: az egyiket már beékelte a regény menetébe, a másik – a *Kezdet* cím ellenére – amolyan epilógus lesz majd. (Vagyis a felkérésre írt regény elkészülésének, átadásának ünnepi délutánján a mű még nincs befejezve...?)

Szinte bizonyosra vehetjük: Szentmártoni Jánosnak nem volt szándéka *trükkregényt* írni (abban az értelemben, ahogy a terminust Milosevits Péter tanulmánya használja). Nem elsősorban az lehetett a célja, hogy a kezünkben tartott szöveg elhitesse magáról: van egy vagy több másik alakzata, létmódja, amely érvényesebb emennél, bár talán megíratlanul, mozaikosan hever a sporttáskában, vagy egészen más kombinációkat megengedve létezik széttagoltan, virtuálisan és befejezhetetlenül. Valószínűbb: az író szereplő beiktatására, hatalomátvételére azért került sor, mert Szentmártoni bizonyos eltávolítással, közvetettséggel igyekezett láttatni a kétségkívül számos önéletrajzi elemet hasznosító, fordulatot történetet.

Az önéletrajziség érződik, árad a kisregény megformálásának, tényanyagának, előadásmódjának minden betűjéből, de a Szentmártoni költészetét, interjúit figyelemmel követők előtt sem lehet titok. S ebből a szemszögből nézve az idős író felléptetése egyértelműen a kisregény javát szolgálja. Az ő aszús tudása, higgadt eseménytörténeti rekonstrukciója teheti indirektté, általánosabb jelentésűvé annak belátását, hogy a Nő és a Férfi végül felülkerekedő, őket egymástól elszakító kapcsolati diszharmonióját, legyenek még oly különböző személyiségek, épp s döntően iker-sorsuk okozta. Mindkét esetben az édesanya tragikus sorsa, az apák bűne és bűnbánata, a szülők egymás

ellen – s így gyermekeik ellen – elkövetett vétkei, az alkohol átka képezik azt a súlyos örökséget, amellyel szerelmesekként, társakként, másképp szerveződő saját családjukban, otthoni hármasukban, együtt talán könnyebben küzdhetnének meg. De nem: a vétkek testálódnak, a rémképek hatványozódnak, az egymást sújtó rossz, érzéketlen döntések sokszorozódnak, a szakadék mélyül. Holtak és élők elöl tévesztett menekülő útvonalakat keresnek mindketten (vagy be nem járható utakat feljűk, létükbe és nemlétükbe). Ezáltal egymástól is egyre távolodnak, noha időnként bíznak a közeledés, az újrakezdés esélyeiben.

Az anya-drámák felidézésének erős késleltetése szerencsés megoldás. Addig a kisregény érdekessége az ezerkilencszázhetvenes években született fiatalok élményeinek – eléggé ismert és már nemegyszer szépirodalmi megörökítést nyert életfordulatainak – ütköztetéséből ered, alkalmanként közhelyes fogalmazásba is tévedve. Innentől – a II. részben járunk immár – balladás, mitologikus emelkedést mutat a *Szomjúság*. Eddig is pallérozott stílusa, sokszor poétikus, ám kellően kemény szövegfuttatása növeli iramát. Kifényesedik, megfrissül, textuális leleményekkel gyarapszik. Az utolsó hat fejezet összerántja, újraértelmezi a korábbi, ismétlődő tizenhetet is.

Kevésbé sikerült a két fonál összecsomózása: a Nő és a Férfi az öreg író által megszővegezett történetének és az élettől, pályától búcsúzó író önnön személyes-családias szituálásának összebogozása. Kissé laza a csomó, az életkép felülkerekedik a próza drámáján. Azt kell hinnünk: a most befejezett mű, a Nő kívánta rekonstrukció (bár az alapkérdésre: hová és főleg miért tűnt el nyomtalanul az író–Férfi, a férj – erre a kérdésre nem ad, nem adhat feleletet) egyszeri siker, egyedi kivitelezés a pályán, s a rátét (az elkészült könyvkézirat bemutatása, átadása a kerti ünnepélyen, pontosabban az erről tudósító beszámoló) már ismét a belletristára vall.

A szerkesztésmód okos kiszámítottságát is tükrözi a konstrukciójával helyenként önmaga ellen forduló, önmagához szerencsére mindig visszakanyarodó kisregénynek ez a jelenete. A Nő a könyv elejének trópusi napfény-miliójében „apró fénycsokor-asszonyként” toppant a sziesztázó író elé. Jóval utóbb a kézirat-átadásra a Nő nem egyedül érkezik, lánya – s a név fejezetcím is –, *A fénycsokor-lány* szintén vele tart. Ha az anya szinte a beleszerelmedésig megbabonázta az esetleges érzelmein természetesen uralkodó idős mestert, a fiatal lány még

nagyobb hatást gyakorol rá. Összegeződnek a könyv rímelő motívumai (egy részük alighanem verbalizálás, korábbi kimondás nélkül is egybecsengett volna), így az, hogy a Lány lánya részben édesanyja csak vágnak maradt elképzeléseit, táncszeretetét művésztáncosként, külföldön is sikeresen teljesíti ki. S a gyerek, a felnőtt Kicsi apja példájából is okult: az apa kissé nehézkes szóval kivallott, leírt fő hibájának, a *bizalomtalanságnak* sem áldozata már. Szülei személyében két társas lény, két tehetséges ember hűződött önmagába, pótcselekvésekbe, tűnt el egymás

életéből, holott ama „sors könyve” nem feltétlenül így írta meg. Bár a kisregény sugalma szerint egymás számára megszűntek létezni, mindkettejük személye áttűnik – tehát együtt tűnnek át – gyermekük remény- és jövőteljes alakjába. Az apjáért rajongó és anyjára a megnevezésével is hasonlító fénycsokor-lány – bízunk benne – jobb örökséget, komplexebb emberséget visz tovább, mint a Lány és a Fiú, akik csak ideig-óraig lettek egymás számára a Nő és a Férfi.

Tarján Tamás

Mintha az Idő is tükörbe nézne... Szentmártoni János: *Szomjúság*, Magyar Napló Kiadó, 2016.

Ma bárki könnyen az áruházak polcára kerülhet, ahogyan a celebek, a média- és egyéb sztárok vagy a politikusok.

Szentmártoni János (kis)regénye ennek tudatában kel bátran birokra a figyelmünkért. Kemény regény... más szempontból is. Mert a költő most először jelenik meg regényíróként. A téma veszélyével maga is tisztában van: nem „üresfejű hírességekkel”, vagy a „pillanat császáraival” csábít, hanem egy Költő mély rajzolatú sorsával. De „egy költő életére bárki is kíváncsi a mai világban”? A fülszövegnek is beillő bírálat az értelmezéshez jó kiindulópont: „[a főhős apósa] a költőkről mindent el tudott képzelni, csak azt nem, hogy helytállnak a hétköznapi utközeteiben, családot alapítanak”. A könyvben megírt történet pedig egy ilyen házasság gyakorlatiassági erőpróbája. A téma önéletrajzi reflexiója és rejtett transzpozíciója bontakozik ki előttünk. Az író úgy láttatja mással egy (másik) poéta kirajzolódó portréját, mintha az egy tükörből festett önarckép(e) lenne. A portré és a történet piktora pedig az idős, kissé kiöregedő bestseller-író.

A frappáns kerettörténetben a megözvegyült író számára a szép fejformájú, kecses nyak és ívelt csipő képében érkező elvált feleség nyári megkeresése komoly érzelmi-szakmai kihívást, már-már az utolsó megkísértést jelenti. A Nő ugyanis az általa elhagyott volt férje, a Férfi/Költő után nyomoz, és azt szeretné, ha a sztárszerző megírná kettejük történetét. Szentmártoni témája ekképpen maga a készülő

regény megírása, a „mű a műben” jól ismert irodalmi toposza.

Az olvasó számára a kerettörténet aktuális, „elbeszélői idejét” a kurzív betűkkel megírt részek jelzik, míg a regény „saját ideje” ezek között telik. A regény állandóan vissza-visszaütaló, bonyolult időkezelése a szerzőnek a témához való erős érzelmi viszonyulását is tükrözi. A zaklatottság, a mozaikszerű emléképek felidézése ezt az amúgy is inkább széttartó, mintsem lineáris elbeszélést sokszor megszakítja. Más alkalommal a letisztultabb történetmesélésben, a művészi kibontott költői képekben pedig mintha nemcsak az elbeszélő, hanem maga a szerző is megnyugodna.

Azzal is szembesülünk, hogy a történet végével, a Nő már ’nem-szeretlek’ érzésének kimondásával kezdődnek az első fejezetek (*Vége, Tévedés*). Ez a retrospektív írói megoldás megtelíti és megterheli a két fiatal szerelmes egymásra találásának – visszaemlékezésszerűen kibontakozó – történetét, amely mint egy visszafelé lejátszott filmben bontakozik ki előttünk. A regényt fejezetenként továbbolvasva megértjük, a regényidőben is visszafelé haladunk. Mintha az Idő is tükörbe nézne.

Szentmártoni – az egy szóból álló címmel is – Németh Lászlót megidéző lélekrajzban ábrázolja egy értelmiségi házasság lassú kivérzését. Az elhanyagoltság és az érzésekre való szomjúság kínjait és elkerülhetetlenségét. Csakhogy itt nem az *Iszonyban* ábrázolt „érzékenység és kiválóság szenvedése” valósul meg „a közönségesség zsíros ujjai alatt”. A két mű elbeszélési módja csak annyiban rokonítható, hogy a bestseller-író többször a Nő szavaival mondja el a házasság történetét. Bár nem közvetlenül, hanem egyes szám harmadik személyben, némi távolság-

tartással. Az olvasónak figyelnie kell az alanyváltásokra, mert más fejezetekben a Férfi vagy az öreg író az E/3. személyű elbeszélő. Arra is, hogy szereplők konkrét regénybeli név nélkül tűnnek elénk (Nő, Férfi, Kicsi, Apa, Unokabáty, Gitárművész).

Láthatjuk, ahogyan a történet „kezdétén” a szakács ambíciókkal is rendelkező Férfi e kapcsolatban úgy „kiszabadult önmagából”, mint egy kikelő cserebogár: „Csak mire fölért a fénybe, már nem kellett annak, akiért elindult.” Más szavakkal, a férj és feleség személyiségbeli átalakulásának időbeli fázisai csúsztak szét: „Ő azt szerette feleségében, akivé válni akart – a Nő pedig benne azt, akinek elképzelte.” Ebben az értelemben felidézi Füst Milán *A feleségem története* című regényének sajátos érzelmi viszonyát. Azonban itt nem többszörös, hanem – bonyolult rendszerű – kettős viszonyt látunk, amelynek billegő dualitását csak a házasságban megszületett kislány (a Kicsi, Fénycsokor-Lány) tudja időnként egyensúlyban tartani. E kapcsolat problémájának tömör szemléltetésére – Szentmártoni írói képeiből – a *flamenco* táncos alakját tartom a legjellemzőbbnek. A Nő alakja úgy bontakozik ki, hogy „közben mindvégig egyedül marad”. Azonban a regényt olvasva, nem szabad szem elől tévesztenünk, hogy a másik szerepben nemcsak Férfiről, hanem Költőről van szó. Szentmártoni ebben az értelemben adja a legtöbbet és nyújt újabbat a többi lélekrajzi regénynél. A szenvedés sem a Kárász Nelli-féle Németh László-i házastársi mártíromság. Inkább önelemzés, a „bizalmatlanság” félelme. Bár kezdődhetne úgy is, mert e párkapcsolati „szomjúság” el nem oltható. „A hazugságok és alkohol nyújtotta alagút végén nem vár fény.” A Férfinak egyedül a költői lét ad más dimenziót a meneküléshez: „maradék erőddel kezdesz mindent átpakolni, áttolni, átpasszírozni beléjük. S érzed sorról sorra, amiként tisztulsz, könnyebbedsz, egyenesedsz, világosodsz.” Németh Lászlót ismét idézve gondolhatnánk arra, hogy „a folytonos súrlódás, egymás kínzása jobban összekapcsolja az embereket, mint az egyforma gondolkodás vagy a megbecsülés”. De két, korán megtört sorsú Élet találkozása sem elég e kötelékhez. A Nő (Kislány) fiatalságát az öngyilkosságot megkísérlő édesanyja; a Férfi (Kisfiú) múltját egy súlyos gyermekkori családi tragédia is sötétíti. Az apja temetése kapcsán tudatosul – bennünk is – az általa elkövetett feleség- és egyúttal az anyagyilkosság ténye, az anya hiányának feloldhatatlansága.

Szentmártoni regénybeli mondanivalóját érdemes és hasznos összevetni saját versvilágával. Mert – bár saját verset nem közöl a műben – a költészetéből már megismert (életrajzi) motívumok a regényben kibontott, prózai interpretációban tűnnek elénk. Mert ismerős az a szituáció, amikor a Fiú a gyermekvállalás után a zongorát eladta, hogy „legyen hely a kiságy-nak”. Gyermekkorának szeretett szimbóluma, „az a zörgő-morgó bálnatestű hangszer” a főszereplő a *Fekete hold* című versében is. A házaspárként a Gyilkos-tónál látott, a szekér elé befogástól a tó jegére futó, gyönyörű, barna ló pedig feltűnt a *Ló a tavon* című költeményben. Azonban a regény legmarkánsabb „versmotívumának” a mindennapi egzisztencia és annak az irodalommal való elválaszthatatlan és sokszor összeegyeztethetetlen viszonya tűnik, amelyet a szerző az *Itt, a papíron* című versében már megfogalmazott. A regényben először akkor jelenik meg, amikor a szülés utáni hazaköltöztek a Fiú „tragédiákkal teli házába”. A Nő számára nyomasztó volt, hogy mellette a férje – mint író, akinek igazán a „papír az otthona” – sosem lesz száz százalékos társ, sőt, egyre inkább a magány fog társul szegődni hozzá. Az ismert konklúziót csak tovább kell gondolnunk. A költői lét (ki)út, de csupán magányos megoldás, amely az alkotó individuum számára csábító fennmaradást ígér, mert „Csak a szavakba mentett élet az egyedüli valóság, mert minden egyéb szétporlik...” Ő „még érezni is csak szavakban képes”; számára „minden csak téma”. Habár a belső küzdelmek a Férfi költészetében erénnyé kovácsolódtak, ez a „befelé élés” teljesen beszippantotta. A Nő mégis saját vágyott világa és a férjéé között botladozott, „mint hatytyú a jégen”. „A szavak nem oltják az ő szomjúságát.”

A két individuum magánya végül nemzedéki magánnyá (is) válik, amelyben az apák sorsa él tovább. Az apáké, akik az új világban többek között azért nem találhatnak magukra, mert még túlságosan elevenen él emlékezetükben a régi. Akikkel talán a bezárt gyárudvarokban vagy az aluljárók kartondobozain, Ripolus alakjába bújva, a Szentmártoni-versekben is találkozhatunk. Vagy csak a múltját kereső regénybeli ittas Férfi „hajnali részegség”-ének poétikus látomásában (*Éjszaka a gyárban*) tűnnek elénk egy pillanatra, akár a megelevenedő kohászok, a forrasztárok, olvasztárok, üstösök és kovácsok hajdani acélüzemükben.

Diószegi Szabó Pál

**Emberségünk
átmérője** Berta Zsolt: *Recept – zóna-
regények*, Magyar Napló
Kiadó, 2016.

Berta Zsolt „kaleidoszkóp” írásművészetének nincs egy határozottan körvonalazható stiláris essenciája, ugyanakkor rendelkezik a jó író számos attribútumával, például játékos. A különböző perszónákkal, nyelvhasználatokkal, műfajokkal felszerelve rendkívül szórakoztató és érzékeny módon „karikázik” az egyes problémakörökön. Persze időnként erőltetettnek hathatnak például a címadó (*Recept*) című novellában az édesapja halálát feldolgozni próbáló elbeszélő (Zsolt!) szleng kifejezései vagy a kezdő, *A víz* című novella szerkezeti modorossága, a refrénszerűen visszaköszönő sor: „Na, de ez a történet a nagyapámról szól, nem pedig rólam”. És igen, többször kevésbé életszerűek a túl frappánsra csiszolt párbeszéd riposztjai, de mégis, van itt valami...

Ez a „valami” pedig pontosan az említett problémafelvetésekben gyökerezik. Maximális érzékenység és éleslátás, sőt, terjedelmi korlátai ellenére feltartóztathatatlan részletezés jellemzi a novellákat (a par excellence műfaji követelmény, a csattanó pedig mindig ezekbe a felvetésekbe simul bele). Ez a hitelesség rehabilitálja a szövegek stiláris csonkabonkaságait.

A szerző találó módon, a meglehetősen plasztikus „zónaregények” műfajmegjelöléssel látta el kötetét, ami a novellákat olvasva elgondolkodtatja az embert: vajon mennyire érnek, mennyire érhetnek véget ezek a szövegek egy ilyen lehatárolásban? Maradhatnak-e novellák? Nem nagy, regény ívű átsugárzás ez, a zónán kívülre, ahol tovább folytatódnak, mert tovább éljük ezeket a történeteket?

Mindenesetre érdemes részletesebben is feltérképeznünk az egyes zónákat.

A Nagyapa szőlője szinte érinthető kézzelfoghatósággal rétegezi az egyes generációs szembenállásokat, és azt, hogy minek kell történnie ahhoz, hogy a folyamatos változások zaklatott, sűrű trappjában valamiféle állandóság megőrzésének igényéhez jussunk. Hasonlóképpen az átalakuló értékek és értékrend kérdését, azok megóvásának felelősségét érinti *Az utolsó falat zamata* – az egyszeri könyvárus és egy külön, a keresztfiainak gyűjtögető vásárló története.

A hadifogság és a háború borzalmainak visolyogtató tónusai *A víz* és a *Háború* szövegében egy-

aránt ott vannak, és emlékeztetnek, hogy a kiszolgáltatottság és a kérelhetetlen kegyetlenség időről időre nemzetiségtől és nemtől függetlenül sakkban tarthatnak minket, de még ebben a fojtogatón nehéz kontextusban is képesek lehetünk ragaszkodni méltóságunkhoz és empátiánkhoz.

Az írói létbizonytalanság és – mondjuk így – a férfiúi becsület nagyívű láttatása az *Előlegben* meghatározó záró fordulatban cseng ki, amely záró fordulatokhoz, illetve az ízlésség határán biztos lábbal megálló patetikussághoz amúgy is jó érzéke van a szerzőnek.

A Barlangrajzot méltán aposztrofálhatjuk talán az egyik legizgalmasabb szövegnek, hiszen merész fokalizációs technikai megoldásával egy olyan szűk nyelvi–gondolati–érzelmi tartományba kell behatolnia, ami hitelessé teszi, hogy egy őseMBER szemszögéből (is) követhetjük bizonyos események összefüggését. És mintha az alapvető emberi érzések újrafelfedezése lenne tetten érhető a mentális bontakozás eme prototípusában.

A Nagytakarítás érzékeny ellentmondásossággal bírálja egyfelől a kapitalista mohóságot, másfelől az álszentséget és a kockázatot, amit az értékekről való esztelen lemondás okozhat.

Berta – már említett – nettó játékoságát fémjelzi a *Tuti üzlet* című elbeszélés. Az *Egy makulátlan elme örök ragyogásának* – Michel Gondry 2004-es kultfilmjének – alapötletét, az emlékek szolgáltatás-szerű törlését használja fel. Persze egy kicsit át- és továbbírva úgy, hogy hozzáadjon a gondolathoz és a jövő e kétes, de mindannyiunkat izgató és elbizonytalanító szürke zónás megoldásához, ami a minket ért traumákat, nehézségeket hivatott megkönnyíteni. Persze a kérdés továbbra is fennáll: valóban megúszhatjuk az ilyen traumatikus élményeket, még ha ez az emlékeinkbe kerül is?

Természetesen Berta sem ad mindig kész választ, inkább csak reményt, valami biztató melegséget csempész a szövegeibe. Talán volt idő, amikor közhelynek számított, de manapság a posztmodern metabilabirintusokban botorkálva kezdjük elveszíteni azt a bizonyos fonalat, a fonalat, hogy visszataláljunk emberségünkhöz. Bízom benne, hogy Berta Zsolt jó Receptet ad mindehhez.

Varga Viktor

Ágh István (1938, Felsőörszkáz) kétszeres József Attila-, Kossuth-, Radnóti- és Prima-díjas, Balassi Bálint-émlékkardos költő, író, műfordító. A Nemzet Művésze, a Magyar Művészeti Akadémia tagja. A Hetek alkotójaként indult. 1975-től az Új Írás munkatársa, jelenleg a Hírel főmunkatársa. Legutóbbi kötete: *Válasz hazulról* (versek, 2015).

Berta Zsolt (1966, Budapest) író, zenész. Budapesten él. Az Egykutya néven egyedül, Amondó néven zenekarral játssza saját dalait. Regénye, a *Jancsiszög* (2008, 2015) a Magyar Napló regény-pályázatán 2007-ben különdíjat nyert. 2015-ben Bertha Bulcsu-émlékdíjban részesült. Legújabb kötetei: *Recept* (elbeszélések, 2016), *Visszajátszás* (regény, 2016).

Diószegi Szabó Pál (1974, Hódmezővásárhely) jogász, történelem szakos bölcész és tanár, költő, műfordító. PhD-fokozatát történelemtudományból szerezte 2014-ben. Jelenleg a Délvidék Kutató Központ és a Nemzeti Művelődési Intézet (Szeged) munkatársa. A Magyar Írószövetség Csongrád megyei Írócsoportjának titkára. Legutóbbi kötete: *Páratlan Én-ek* (versek 2011–2014) (2014).

Hóvári János (1955, Kiskorpád) PhD, történész, külpolitikai szakértő, orientalista, főigazgató. 2015 óta a Magyar Alkotóművészeti Közhasznú Non-profit Kft. (MANK) főigazgatója. 2015 végéig a „Zrínyi Miklós – Szigetvár 1566” Emlékbizottság elnöke. Legutóbbi kötete: *Rodostói emlékek és tanulmányok. Beszéd Kálmán – Rodostó magyar képirója* (2012).

Fekete Vince (1965, Kézdivásárhely) József Attila-, Sziveri János- és Pro Literatura-díjas, Erdély Kortárs Magyar Kultúrájáért-díjas költő, műfordító. A Babeş–Bolyai Tudományegyetemen, majd a JATE bölcsészkarán végzett. A Helikon, az Előretolt Helyőrség, 1999-től a Székelyföld szerkesztője. Legutóbbi kötete: *Piros autó lábnyomai a hóban* (versek, 2017).

Ferdinandy György (1935, Budapest) író. 1964-től a Puerto Ricó-i Egyetem tanára. 1976-tól 1985-ig a Szabad Európa Rádió külső munkatársa. József Attila- (2000), MAOE Életmű- (2006) és Arany János-díjas (2015). 2011-ben kitüntették a Magyar Köztársasági Érdemrend tisztikeresztjével. Legutóbbi kötetei: *Kagylócska* (novellák, 2016), *Fekete karácsony* (novellák, 2016).

Filip Tamás (1960, Budapest) költő. Közjegyzőként dolgozik. A Kortárs, majd a Magyar Napló versrovátát szerkesztette. A Dokk világhálós költészeti folyóirat főszerkesztője. Legutóbbi kötete: *Album* (válogatott és új versek, 2015).

Iancu Laura (1978, Magyarfalu) József Attila-, Bella István- és Jankó János-díjas költő, író, néprajzkutató. A Magyar Művészeti Akadémia tagja. Az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpontja Néprajztudományi Intézetének munkatársa, a Moldvai Magyarság szerkesztője. Legutóbbi kötete: *Míg kabátot cserél Isten* (versek, 2014).

Kiss Benedek (1943, Akasztó) kétszeres József Attila-, Péterfi Vilmos- és Babérkoszorú-díjas, Quasimodo-életműdíjas, Balassi Bálint-émlékkardos költő, műfordító. A Magyar Művészeti Akadémia tagja. A Kilencek tagjaként indult. A bolgár irodalom fordítója. Legutóbbi kötete: *Isten csavargója* (versek, 2013).

Kürti László (1976, Vásárosnamény) költő 2014-ben a Tokaji Írótabor díjában részesült. A Debreceni Egyetem filozófia szakán és a Semmelweis Egyetem testnevelő és gyógytestnevelő tanári szakán végzett. A Partium főmunkatársa, A Vörös Postakocsi szerkesztője. Legutóbbi kötete: *Testi misék* (versek, 2012).

Luzsicza István (1975, Budapest) költő, kritikus, újságíró. Verseket 2001, recenziókat, könyvismertetőket 2002 óta publikál. Az NKA alkotói ösztöndíjasa (2009). Lakóhelyén, Fóton több egykori helyi lap munkatársaként dolgozott. Főállásban a Dunakeszi Járásbíróóság tisztviselője. Kötete: *Az artista estére hazamegy* (versek, 2006).

Mezey Katalin (1943, Budapest) költő, író, műfordító, a Kilencek költőcsoport tagja. A Széphalom Könyvműhely igazgatója, 1992-től 2008-ig az Írók Szakszervezetének főtítkára. 2012-től a Magyar Művészeti Akadémia Irodalmi Tagozatának vezetője. József Attila- (1993), Prima- (2007), Bethlen Gábor- (2009), Partiumi Írótabor (2013) és Kossuth-díjas (2015). Legutóbbi kötete: *Ajánlott énekek* (összegyűjtött versek, 1960–2015). A hónap folyamán jelenik meg újra kiadónknál a *Levelek haza* című regénye.

Oláh András (1959, Hajdúnánás) Bánkuti Miklós- és Ratkó József-díjas költő, drámaíró. A nyíregyházi Bessenyei György Tanárképző Főiskolán és a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen végzett. Jelenleg Mátészalkán él, a Partium szerkesztője. Legutóbbi kötete: *A szökevény / Az utolsó játszma* (drámák, 2014).

Péntek Imre (szül. Molnár Imre, 1942, Lenti) József Attila- és Radnóti-díjas költő, író. A Kilenc tagjaként indult. Az ELTE magyar–filozófia szakán végzett. Az Árgus alapító-főszerkesztője, 2003–2016 között a Pannon Tükör főszerkesztője. Legutóbbi kötete: *Emlékpóba* (versek, 2015).

Tóbiás Krisztián (1978, Zenta) költő, műfordító, szerkesztő. 1997-től vajdasági lapok munkatársa. 2001 óta él Magyarországon. A Sava Babić műfordítói díj alapító tagja, 2014-től a Balatonfüreden megjelenő Tempevölgy folyóirat felelős, 2015-től főszerkesztője. Legutóbbi kötete: *Tűliratok* (versek, 2012).

Pósa Zoltán (1948, Debrecen) író, költő, irodalomtörténész. József Attila-díjas (2000), Péterfy Vilmos-életműdíjas (2010), Pro Cultura Újbuda (2013), Magyar Érdemrend Tisztikeresztje kitüntetésben (2013) és Rát Mátyás Életműdíjban (2015) részesült. Újabb kötetek: *Seminoma, avagy kórház a város közepén* (regény két kötetben, 2015), Gáspár Ferenc: *Pósa Zoltán, akinek nyitott könyv az élete* (monográfia, 2016).

Udvardy Zoltán (1964, Budapest) évtizedekig dolgozott újságíróként különböző sajtóorgánumoknál (Köztársaság, Esti Hírlap, Pesti Hírlap, Új Magyarország, Napi Magyarország, Magyar Nemzet). Emellett az SBS ausztrál közszolgálati rádió magyar nyelvű adásának egyik budapesti tudósítója is volt. 2011 óta pártfogó felügyelőként dolgozik. Legutóbbi kötete: *12 elgépelt oldal* (novellák, 2015).

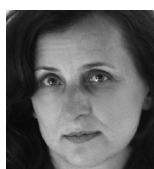
Szabéni Ildikó (1951, Budapest) költő. Bács-Kiskun megyében nevelkedett. Iskolái elvégzése után negyven éven át tanítónak tevékenykedett Szalkszentmártonban, majd Budapesten, azóta is itt él. Legutóbbi verseskötete: *Elmefogyók* (2015).

Urbán Péter (1979, Budapest) író, újságíró a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Karának magyar–kommunikáció szakán végzett, és régi magyar irodalomból PhD fokozatot szerzett. Volt a Magyar Nemzet munkatársa, a Magyar Napló szerkesztője. Legutóbbi kötete: *Paradicsommadár* (novellák, 2014).

Tari István (1953, Zenta) József Attila-, Arany János-díjas, Balassi Bálint-émlékkardos költő, író, műfordító, képzőművész. Tanulmányait Zentán és Újvidéken végezte. Az óbecsei Petőfi Sándor Magyar Kultúrkör alapító elnöke, 2000–2005 között Óbecse alpolgármestere, 2003–2012 között a Magyarkanizsai Írótábor vezetője. Legutóbbi kötete: *Lopata žaru – Egy lapát parázs* (versek lengyelül és magyarul, 2012).

Varga Klára (1963, Kecskemét) író, újságíró. Nagymaroson él. 2001–2010 között a Magyar Nemzet kulturális rovatának munkatársa volt, jelenleg szabadúszó. Legutóbbi kötete: *Műszakarbantartási alapismeretek* (regény, 2014).

Tarján Tamás (1949) magyar–néprajz szakos diplomát szerzett, 1973 óta az ELTE BTK Magyar Intézetének oktatója. József Attila-díjas irodalomtörténész, kritikus. Irodalmi paródia-gyűjteményeinek társszerzője Reményi József Tamás. Legutóbbi kötete: *A Nyugat égtájai – avagy vigasz az irodalomban?* (2016).

Varga Viktor (1987, Budapest) szerkesztő, kritikus 2011-től a PPKE BTK Irodalomtudományi Doktori Iskolájának hallgatója. Kutatási területe: a fantasztikus műfaj elmélete és magyarországi megjelenési formái. A Kortárs Online filmes rovatának vezetője volt.

Látogasson el a Magyar Napló webáruházába, ahol kedvezményes áron vásárolhatja meg kiadványainkat:

Vers • Próza • Dráma • A Magyar Irodalom Zsebkönyvtára • Nyitott Műhely albumsorozat • Mesekönyvek
Németh László irodalomtörténete • Ismeretterjesztő könyvek • Műfordítások • Művészeti albumok
Szociográfia • Irodalomtörténet, tanulmány, esszé • Antológiák

► www.magyarnaplo.hu